

**TÜRKİYE'NİN
KARŞILAŞTIRMALI CARİ İŞLEMLER DENGESİ
VE REKABET GÜCÜ PERFORMANSI
(1997-2010 DÖNEMİ)**

**Zafer YÜKSELER
T.C.Merkez Bankası
Danışman**

(zafer.yukseler@tcmb.gov.tr)

Haziran 2011

İÇİNDEKİLER

A.	GİRİŞ.....	3
	BÖLÜM – 1: DIŞ TİCARET VE CARİ İŞLEMLER DENGESİNDE GELİŞMELER.....	4
1.	Dış Ticaret Dengesi.....	4
2.	Cari İşlemler Dengesi.....	5
3.	Türkiye ve 15 Ülkenin Cari İşlemler Dengesi Performansı.....	6
4.	Cari İşlemler Dengesini Etkileyen Faktörler.....	8
a.	Büyüme Performansı Karşılaştırması.....	9
b.	Yatırım ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırılması.....	11
c.	İhracat ve İthalat Performansının Karşılaştırılması.....	13
i.	Dış Ticaret Miktar ve Birim Değer/Fiyat Endeksleri.....	13
ii.	Mal İhracatı (Fob) ve Mal İthalatı (Fob).....	15
iii.	Mal İhracat ve İthalatının GSYH'ya Oranları.....	16
	BÖLÜM – II: REKABET GÜCÜNDEKİ GELİŞİM.....	19
1.	Yöntem.....	20
2.	Döviz Kurlarındaki Gelişim.....	21
3.	Fiyat Gelişmeleri.....	22
4.	Büyüme, İstihdam ve İşgücü Verimliliğindeki Gelişmeler.....	22
5.	Rekabet Gücü Endeksleri.....	23
a.	Tüketici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi.....	23
b.	Toptan Eşya/Üretici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi.....	25
	BÖLÜM–III: TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDE GELİŞMELER VE 15 ÜLKE İLE TİCARİ İLİŞKİSİ	27
1.	Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Genel Eğilimler.....	27
2.	15 Ülke ile Dış Ticaret İlişkisi.....	29
a.	İhracat.....	29
b.	İthalat.....	30
c.	Dış Ticaret Dengesi ve İhracatın İthalatı Karşılama Oranları.....	31
B.	GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	33
	KAYNAKLAR.....	40
	EK TABLOLAR.....	41

A. Giriş ¹ :

Bu çalışmanın temel amacı, 2005 yılında yapmış olduğumuz ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli payı olan ülkeler ile uluslararası piyasalarda rakip konumda bulunan seçilmiş 15 ülkeye karşı rekabet gücünü inceleyen "Türkiye'nin Rekabet Gücündeki Gelişim (1997-2004)" ² adlı çalışmanın güncelleştirilmesi ve cari işlemler dengesindeki gelişmelerin karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Rekabet gücü konusunun tekrar ele alınması ve güncellenmesi ihtiyacı, 2004 yılı sonrasında Türkiye ve uluslararası alanda önemli ekonomik gelişmelerin yaşanmasından kaynaklanmıştır.

2004 yılı sonrasında, uluslararası likidite bolluğu sermaye hareketlerinin ivme kazanmasına yol açmış, başta Çin olmak üzere Asya ekonomilerinin dünya mal üretim ve ticaretindeki ağırlıkları daha artmış, enerji fiyatlarında aşırı artışlar gerçekleşmiş ve döviz kurlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu dönemde yaşanan "Küresel Kriz", 2008 yılı son çeyreğinden itibaren dünya genelinde, özellikle gelişmiş ülkelerde, ciddi üretim ve istihdam kaybına neden olmuştur. Küresel kriz, başta ABD olmak üzere sanayileşmiş ülkelerde finansal kuruluşların ciddi zararlarla karşılaşmalarına yol açmıştır. Bu durum, yükselen piyasa ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını 2008-2009 döneminde önemli ölçüde azaltmış ve yükselen piyasa ekonomilerinin para birimleri, özellikle 2009 yılı ilk yarısında, hızla değer kaybetmiştir. Krizle mücadele için gelişmiş ülkeler faiz oranlarını düşürmüşler ve genişlemeci para politikaları uygulamaya başlamışlardır. Bu durum, 2010 yılında yükselen piyasa ekonomilerine yönelik sermaye akımlarının tekrar ivme kazanmasına ve yerel para birimlerinin değerlendirilmesine yol açmıştır. Yerel para birimlerindeki değerlendirilmenin rekabet güçleri üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek için, bazı ülkeler politika faizleri dışında yeni araçlar kullanmaya ve sermaye girişlerini sınırlandırmaya yönelik önlemler almaya başlamışlardır.

Dünya ekonomisinde 2004 yılı sonrasında yaşanan bu gelişmelerin, Türkiye ekonomisinin büyüme, dış denge ve rekabet gücü performansı üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Bu nedenle, daha önce yaptığımız rekabet gücü çalışmasının kapsamının genişletilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Özellikle, rekabet gücü kavramı ile iç içe geçmiş olan dış dengeye ilişkin gelişmelerin de, çalışmaya ilave edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, çalışma üç ana bölümden oluşturulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde, 1997-2010 döneminde Türkiye'nin dış ticaret ve cari işlemler dengesindeki gelişmeler kısaca incelendikten sonra, Türkiye ve 15 ülkenin cari işlemler dengesinde gözlenen eğilimler karşılaştırılmıştır. Bu bölümde, cari işlemler dengesi üzerinde etkili olan, büyüme performansı, yatırım-tasarruf dengesi, dış ticaret performansı ve dış ticaret hadlerindeki gelişmeler karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 2004 yılı sonrasında yaşanan gelişmeler çerçevesinde 2005 yılında yapılan çalışma güncelleştirilmiş ve Türkiye'nin 15 ülkeye karşı rekabet gücündeki gelişim incelenmiştir. 2004 yılı sonrasında, türev araçların yaygınlaşması ile sermaye hareketlerindeki aşırı artış ve üretim süreçlerinde yaşanan değişim, ekonomileri gittikçe birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Bu bağımlılık, ABD'de başlayan krizin hızla diğer ülkelere yayılmasını ve küresel krize dönüşmesine de neden olmuştur. Çalışmanın güncellenmesi, küresel kriz ve öncesindeki gelişmelerin Türkiye'nin rekabet gücüne etkisini tekrar değerlendirmeye imkân verecektir. Ayrıca, önceki çalışmamızın sonuç bölümünde yer alan "...15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet güçlerindeki artışın zaman içinde asıl olumsuz etkisinin iç piyasada gözleneceği ve finansman kolaylıklarının yaygınlaşması ile birlikte ithalat penetrasyon oranının gittikçe artacağı tahmin edilmektedir. Bu durumun, dış ticaret açığını olumsuz etkileyeceği ve işgücü piyasasındaki dengesizliklerin sürmesine neden olacağı....." görüşünün de güncel verilerle test edilmesi imkanı söz konusu olacaktır.

¹ Bu çalışmada yer alan fikirler yazarına aittir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşlerini yansıtmaz.

² Bkz. YÜKSELER, 2005. Bu çalışma, Türk Ekonomi Kurumu web sayfasında (www.tek.org.tr) "Tartışma Metni" olarak yayınlanmıştır. Ayrıca, Türkiye Ekonomik Strateji dergisinin Nisan-Mayıs 2005 sayısında yayınlanmış ve Türkiye Bankalar Birliği "Ekonomistler Grubuna" 24 Ağustos 2005 tarihinde sunuşu yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, 1997–2010 döneminde “Genel Ekonomik Gruplar Sınıflamasına (GEGS) göre, ihracat, ithalat ve dış ticaret açığındaki gelişmeler kısaca özetlenecek ve dış ticaretin genel eğilimindeki değişim değerlendirilecektir. İhracat ve ithalatın yapısındaki değişim, enerji fiyatlarındaki yükseliş ve taşıt araçları sanayindeki gelişmelerin de Türkiye'nin dış ticaretine etkileri kısaca ele alınacaktır. Bu bölümde, ayrıca 15 ülke ile olan dış ticaret ilişkilerimiz ve rekabet gücündeki gelişmelerin dış ticarete etkileri de incelenecektir.

Çalışma kapsamında incelenen 15 ülkenin, 1997–2004 döneminde dünya GSYH içindeki payı ortalama yüzde 74,7 olmuştur. Ülkelerin mal ihracatı toplamının, dünya mal ve hizmet ihracatı içindeki payları ise yüzde 44,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak her iki oranda, 2005–2010 döneminde düşüş göstermiş ve sırasıyla, yüzde 70,5 ve yüzde 43,5'e gerilemiştir. Bu ülkelerin, Türkiye'nin dış ticaret hacmi içindeki payları da, 1997–2004 döneminde yüzde 59,7, 2005–2010 döneminde ise yüzde 55,7 olmuştur. 15 ülkeye ilişkin veriler, Uluslararası Para Fonu'nun “International Financial Statistics” ve “World Economic Outlook” veri tabanından temin edilmiştir. Türkiye'ye ilişkin veriler, genelde TÜİK ve IMF veri tabanından ve haber bültenlerinden elde edilmiştir.

15 ülke geneline ilişkin oran ve değerler hesaplanırken farklı bir ağırlıklandırma yöntemi kullanılmıştır. 15 ülkenin kendi orijinal verilerinin toplamı ve bu verilerden hesaplanan oranlar, dış ticaret ilişkisinde bulunduğumuz ülkelerin genel yapısını yansıtmaktan oldukça uzak bulunmakta ve büyük ölçüde ABD, Japonya ve Almanya'nın verilerinden etkilenmektedir. Nitekim 1997–2010 döneminde 15 ülke GSYH'sı toplamı içinde, ABD, Japonya ve Almanya'nın toplam payı yüzde 60 civarında bulunmaktadır. 15 ülke genelinde büyüme hızı, yatırım-tasarruf oranı, ihracat ve ithalatın GSYH'ya oranları bu şekilde hesaplandığında, veriler büyük ölçüde ABD, Japonya ve Almanya'nın eğilimlerini yansıtmaktadır. Ancak, bu çalışma açısından önemli olan, ilişkide bulunduğumuz ülkenin dış ticaret ilişkimizdeki önem ve ağırlığıdır. 1997-2010 döneminde, incelenen 15 ülke ile yapılan dış ticaret içinde ABD, Japonya ve Almanya'nın payı yüzde 37,4'tür. Bu nedenle, 15 ülke geneline ilişkin oran ve değerler, bu ülkelerin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları dış ticaret hacmi içindeki payları esas alınarak hesaplanmıştır (Bakınız Ek Tablo:1). Rekabet gücü endeksleri hesaplamalarında ise, ilgili yıl yerine 2002–2005 dönemindeki ortalama payları ağırlık olarak kullanılmıştır.

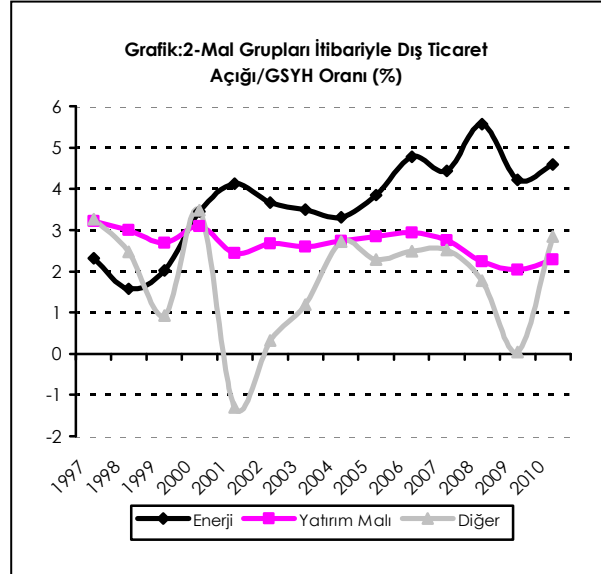
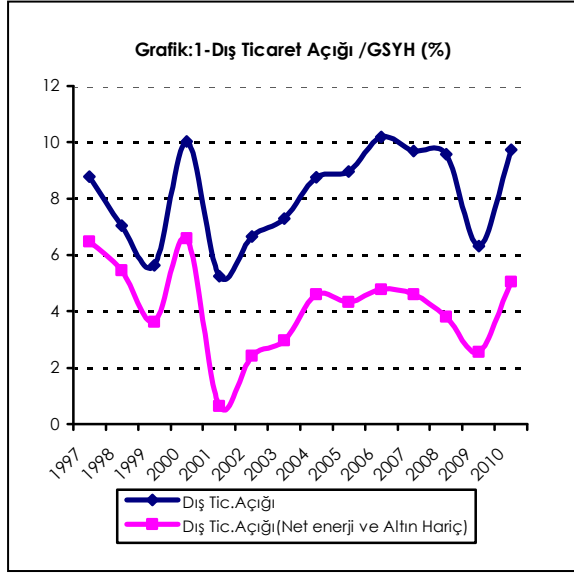
BÖLÜM- I: DIŞ TİCARET VE CARİ İŞLEMLER DENGESİNDE GELİŞMELER

1. Dış Ticaret Dengesi

1997–2010 döneminde, Türkiye sürekli olarak dış ticaret açığı (ithalat(cif)-ihracat (fob)) vermiştir. Ekonominin hızlı büyüme dönemlerinde yükselen dış ticaret açığı, daralma dönemlerinde ise önemli ölçüde gerileme göstermiştir. Dış ticaret dengesindeki dalgalanmalarda belirleyici unsur, ithalattaki dalgalanma olmuştur. 1997 yılında dış ticaret açığının GSYH'ya oranı yüzde 8,8 iken, büyüme hızındaki düşüşün etkisiyle, 1998 ve 1999 yıllarında gerilemiş, ancak ekonomik büyümenin hızlandığı ve döviz kuruna dayalı programın uygulandığı 2000 yılında ise yüzde 10'a çıkmıştır. 2001 yılında krizin etkisiyle yüzde 5,3'e kadar gerileyen dış ticaret açığının GSYH'ya oranı, sonraki yıllarda genelde yükseliş eğilimini korumuş ve 2002–2008 döneminde ortalama yüzde 8,7 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında küresel kriz dış ticaret açığında ciddi bir daralmaya yol açmış ve dış ticaret açığının GSYH'ya oranı yüzde 6,3'e gerilemiştir. Ancak, ekonominin tekrar hızlı bir büyüme dönemine girmesinin etkisiyle, bu oran 2010 yılında yüzde 9,7'ye yükselmiştir (Bakınız Grafik:1).

1997–2010 döneminde doğal gaz kullanımının yaygınlaşmasının etkisiyle, Türkiye'nin net enerji ithalatçısı konumu gittikçe güçlenmiştir. Enerjide dışa bağımlılığın artması yanı sıra, enerji ithal fiyatlarındaki hızlı yükselme de dış ticaret açığını olumsuz etkilemiştir. Bu durum, özellikle 2005–2008 döneminde, belirgin olarak gözlenmiştir. 2001 yılından itibaren, parasal olmayan altın dış ticareti de, dış ticaret istatistiklerine dahil edilmiştir. Genelde ithalatçı konumunda olan Türkiye, küresel krizle birlikte son üç yılda parasal olmayan altın ihracatçısı konumuna gelmiştir.

Dış ticaret açığındaki gelişmeyi daha gerçekçi ve karşılaştırılabilir olarak takip edebilmek için, net enerji ve parasal olmayan altın ticareti hariç incelemekte yarar görülmektedir. Net enerji ve parasal olmayan altın ticareti hariç dış ticaret açığının GSYH'ya oranı 1997 yılında yüzde 6,5 iken, 2001 yılında yüzde 0,6'ya gerilemiş, 2002–2008 döneminde ise ortalama yüzde 3,9 olmuştur (Grafik:1). Küresel krizin etkisiyle, 2009 yılında yüzde 2,6'ya düşen bu oran, 2010 yılında tekrar yüzde 5,1'e yükselmiştir. 2010 yılında, yurtiçi talepteki hızlı büyüme ve ihracattaki durgunluk, dış ticaret açığının GSYH'ya oranını belirgin olarak, geçmiş trendlerin üzerine çıkarmıştır.

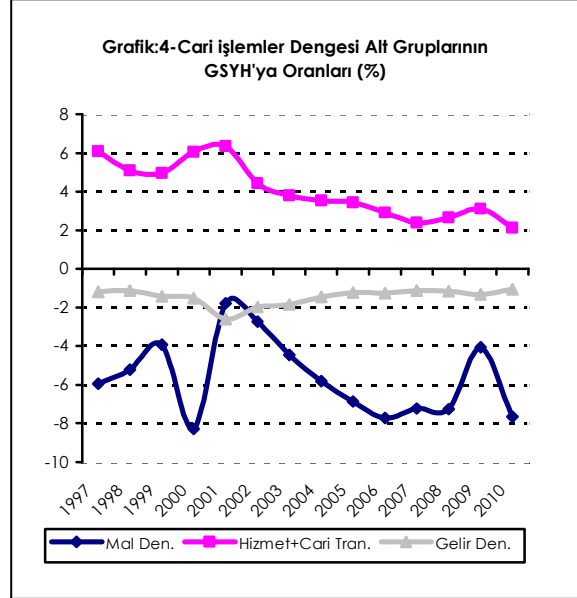
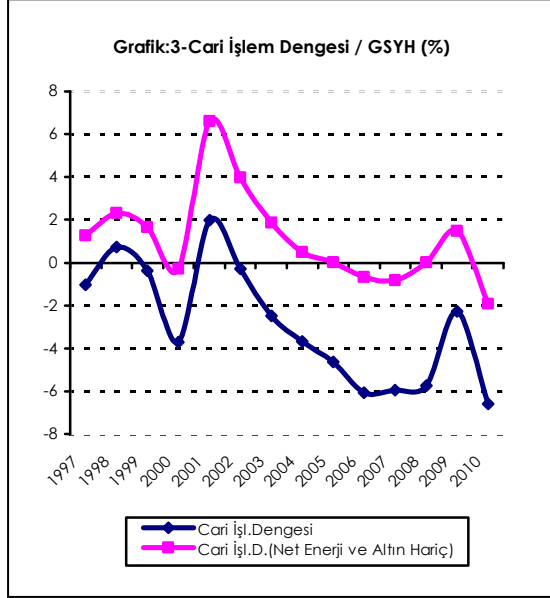
Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına göre mal grupları itibariyle dış ticaret açığı incelendiğinde, 2005–2010 döneminde enerji grubunda (mineral yakıt ve yağlar) dış ticaret açığının geçmiş dönemlere göre yükseldiği görülmektedir. Nitekim 1997–2004 döneminde enerji grubunda dış ticaret açığının GSYH'ya oranı yüzde 3 iken, bu oran 2005–2010 döneminde yüzde 4,6'ya çıkmış ve dış ticaret açığındaki yükselmenin temel nedenini oluşturmuştur. Yatırım malları grubunda (taşımacılık araçları hariç) dış ticaret açığının GSYH'ya oranı, son yıllarda gerilemekle birlikte, genelde sabit kalmıştır (Grafik:2). Yıllar itibariyle dış ticaret açığında dalgalanmayı belirleyen esas unsur, diğer mal grubu dış ticaret açığı olmuştur. Bu grup altında sınıflandırdığımız "taşımacılık araçları, binek otoları, bunların aksam ve parçaları" grubunda dış ticaret açığının GSYH'ya oranı, 1997–2004 döneminde yüzde 0,9 iken, 2005–2010 döneminde yüzde 0,1'e gerilemiştir. Bu alt grupta, 2007–2009 döneminde GSYH'nın yüzde 0,3'ü kadar dış ticaret fazlası verilmiştir. Bu olumlu gelişmede, motorlu kara taşıtları üretim ve ihracatındaki hızlı artış etkili olmuştur. Ancak, 2010 yılındaki gelişme son yıllardan önemli ölçüde farklılaşmış ve bu alt grupta GSYH'nın yüzde 0,7'si kadar dış ticaret açığı verilmiştir.

2. Cari İşlemler Dengesi

1997–2010 döneminde, ödemeler dengesi verilerine göre, cari işlemler dengesi, mal ticareti dengesine bağlı olarak hareket etmiş ve Türkiye bu dönemde kronik olarak cari işlemler açığı vermiştir. Bu dönemde, cari işlemler dengesi GSYH'nın ortalama yüzde 2,9'u oranında açık vermiştir. 1997–2004 döneminde, GSYH'nın ortalama yüzde 1,1 oranında olan cari açık, 2005–2010 döneminde yüzde 5,2'ye çıkmıştır. Ekonomik daralmanın yaşandığı 2001 yılında cari işlemler dengesi GSYH'nın yüzde 2'si kadar fazla vermiş, 2009 yılında ise GSYH'nın yüzde 2,3'ü kadar açık vermiştir.

Bu dönemde, net enerji ve parasal olmayan altın ticareti hariç cari işlemler dengesi incelendiğinde, daha farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 1997–2010 döneminde, bu tanıma göre, cari işlemler dengesi GSYH'nın ortalama yüzde 1,1'i kadar fazla vermiştir. Ancak, 1997–

2004 döneminde GSYH'nın yüzde 2,2'si kadar fazla veren cari işlemler dengesi, 2005–2010 döneminde GSYH'nın yüzde 0,3'ü kadar açık vermiştir. Net enerji ve parasal olmayan altın hariç cari işlemler dengesi, 2000, 2006, 2007 ve 2010 yıllarında açık vermiş, geri kalan yıllarda ise fazla vermiştir. Bu tanıma göre, cari işlemler dengesinde en yüksek açık, ihracattaki durgunluk nedeniyle, 2010 yılında gerçekleşmiştir (Grafik:3).

Cari işlemler dengesi alt gruplar itibariyle incelendiğinde, cari işlemler dengesindeki dalgalanmanın mal ticareti dengesinden kaynaklandığı görülmektedir (Grafik:4). Bu dönemde, net faiz ödemesi, kar transferi ve net portföy gelirleri toplamından oluşan gelir dengesinin GSYH'ya oranı genelde sabit kalmış ve gelir dengesi ortalama yüzde 1,4 oranında açık vermiştir. 2003 yılında, ödemeler dengesi istatistiklerinde sınıflandırma değişikliği yapılmış, cari transfer gelirleri içinde yer alan işçi gelirlerinin bir kısmı, hizmet gelirleri içinde yer alan turizm gelirlerine aktarılmıştır. Bu nedenle, karşılaştırma yapabilmek için hizmetler dengesi ile cari transferler dengesi birlikte incelenmiştir. 1997–2010 döneminde, hizmetler+cari transfer dengesi ortalama olarak GSYH'nın yüzde 4,1'i kadar fazla vermiş, ancak fazlanın GSYH'ya oranı dönem boyunca azalış eğiliminde olmuştur. Bu eğilimde, cari transfer gelirleri içinde yer alan işçi gelirlerindeki düşüşün yanı sıra, hizmetler dengesi fazlasındaki azalışta etkili olmuştur. Nitekim 1997–2004 döneminde GSYH'nın ortalama yüzde 3,9'u kadar fazla veren hizmetler dengesi, 2005–2010 döneminde yüzde 2,5 oranında fazla verebilmiştir. 2005 yılından itibaren cari işlemler dengesi açığındaki yükselmeye, net enerji ithalatındaki artışın yanı sıra, hizmetler dengesi fazlasındaki azalışın da etkili olduğu görülmektedir.

3. Türkiye ve 15 Ülkenin Cari İşlemler Dengesi Performansı

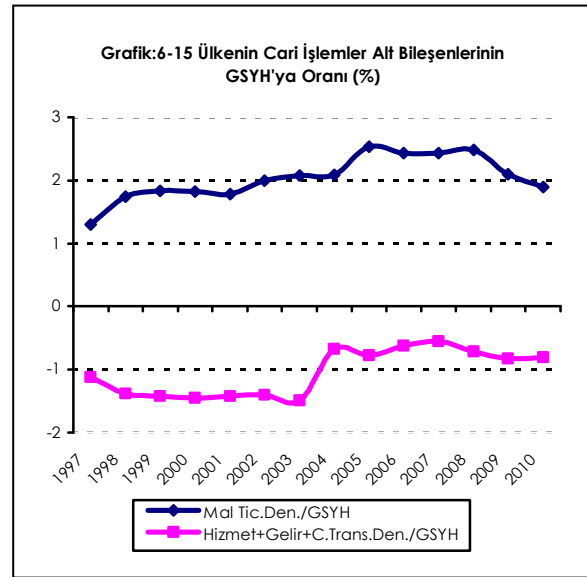
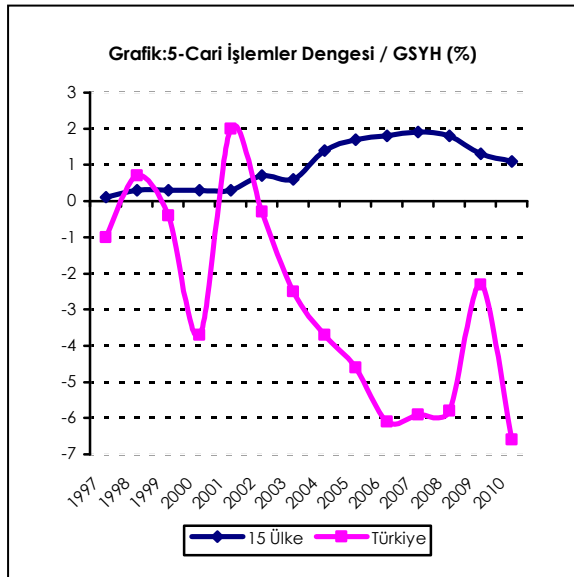
1997–2010 döneminde, cari işlemler dengesi konusunda Türkiye'nin performansını değerlendirebilmek için, dış ticaretimiz içinde önemli payı olan ve/veya uluslararası piyasalarda rakip konumda bulunan 15 ülkenin performansı ile karşılaştırma yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. 15 ülke geneline ilişkin verilen oran ve değerler, bu ülkelerin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları dış ticaret hacmi içindeki payları esas alınarak hesaplanmıştır (Bakınız Ek Tablo:1). 15 ülkenin, 1997–2010 döneminde Türkiye'nin dış ticaret hacmi içindeki payları ortalama yüzde 58 olmuştur³. Dönem boyunca, bu ülkelerin dış ticaret hacmi içindeki

³ Ülkeler ve 1997–2010 döneminde bu ülkelerle yapılan dış ticaret hacmi içindeki yüzde payları; Almanya (% 23,1), İtalya (% 12), Fransa (% 9,7), İspanya (% 5,1), İngiltere (% 9,3), Yunanistan (% 1,8), Japonya (% 3,2), Rusya (% 12,5), Polonya (% 1,5), Çin (% 5,6), Güney Kore (% 2,6), Tayland (% 0,6), Malezya (% 0,8), Brezilya (% 0,8) ve ABD'dir (% 11,4).

paylarında gerileme gözlenmiştir. Nitekim 1997 yılında yüzde 61,6 olan payları, 2010 yılında yüzde 54,3'e kadar gerilemiştir. Ülkelerin çoğunun paylarında gerileme gözlenirken, Çin ve Rusya'nın payında belirgin bir yükselme olmuştur.

Türkiye, 1997–2010 döneminde, ortalama olarak GSYH'nın yüzde 2,9'u kadar cari işlemler açığı vermiştir. Aynı dönemde, 15 ülke GSYH'nın yüzde 1'i kadar cari işlemler fazlası vermiştir. 15 ülke içinde, bu dönemde, sekiz ülkenin cari işlemler fazlası bulunmaktadır. Bu ülkeler, sırasıyla, Malezya (yüzde 11,8), Rusya (yüzde 7,9), Çin (yüzde 4,9), Tayland (yüzde 4,2), Japonya (yüzde 3,2), Almanya (yüzde 2,9), Güney Kore (yüzde 2,9) ve Fransa'dır (yüzde 0,4). Aynı dönemde cari işlemler açığı veren ülkeler ise, sırasıyla, Yunanistan (yüzde 8,2), İspanya (yüzde 5,0), ABD (yüzde 4,1), Polonya (yüzde 3,8), İngiltere (yüzde 2,0), Brezilya (yüzde 1,5) ve İtalya'dır (yüzde 1,0).

Uluslararası piyasalarda, başta enerji olmak üzere, temel mal fiyatlarındaki yükselme, ekonomideki canlanma, rekabet gücündeki zayıflama ve uluslararası likidite bolluğunun finansman imkânlarını artırması, 2005 yılından itibaren Türkiye'de cari işlemler dengesi açığının yükselmesine neden olmuştur. Nitekim 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 1,1'i kadar olan cari işlemler açığı, 2005–2010 döneminde yüzde 5,2'ye çıkmıştır. 15 ülkeden bazılarının cari işlemler dengesinde bozulma görülmekle birlikte, 15 ülke genelinde 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 0,5'i kadar olan cari işlemler fazlası, 2005–2010 döneminde yüzde 1,6'ya yükselmiştir. 2005–2010 döneminde, Çin, Almanya, Malezya ve Japonya'nın cari işlemler fazlası/GSYH oranı artarken, Rusya, Tayland ve Güney Kore'nin cari işlem fazlalarının/GSYH'ya oranında sınırlı ölçüde azalma gözlenmiştir. Bu dönemde, Türkiye gibi cari işlemler açığı/GSYH oranı hızla artan ülkeler arasında, Yunanistan (yüzde 11,5), İspanya (yüzde 7,7) ve ABD (yüzde 4,6) ilk sırada yer almaktadır.

Ödemeler dengesi verilerinden yararlanarak, 15 ülkenin cari işlemler dengesi alt bileşenleri incelendiğinde, Türkiye ile önemli bir farklılık göze çarpmaktadır. 15 ülke genelinde, 1997–2010 döneminde mal ticareti dengesi, ortalama olarak, GSYH'nın yüzde 2'si kadar fazla vermiştir (Bakınız Grafik:6). Bu dönemde, Türkiye'nin mal ticareti dengesinde ise GSYH'nın yüzde 5,6'sı kadar açık bulunmaktadır. Mal ticareti dengesi fazla veren ülkelerin başında, Malezya (yüzde 20,8), Rusya (yüzde 12,8), Tayland (yüzde 8,1), Almanya (yüzde 5,6), Çin (yüzde 4,8), Güney Kore (yüzde 3,8) ve Brezilya (yüzde 1,9) gelmektedir. Türkiye gibi mal ticaret dengesi açık veren ülkeler ise, sırasıyla, Yunanistan (yüzde 14,4), İspanya (yüzde 5,6), İngiltere (yüzde 4,6), ABD (yüzde 4,6) ve Polonya'dır (yüzde 4,1).

2004 sonrasında enerji fiyatlarının yükselmesi, uluslararası likidite bolluğunun güçlenmesi, küresel düzeyde büyümenin hızlanması ve küresel kriz, 1997–2004 dönemi ile

2005–2010 döneminde, mal ticareti dengesi açısından farklı eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye’de mal ticareti dengesi açığı, 2005–2010 döneminde yükselmiş ve GSYH’nin yüzde 6,8’i olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 15 ülke genelinde, Türkiye’nin aksine, mal ticareti dengesi fazlası artış göstermiş ve GSYH’nin yüzde 2,3’ü kadar fazla vermiştir. Bu ikinci dönemde, Almanya, Çin, Malezya ve Brezilya mal ticareti fazlasını artırırken, Rusya, Tayland, Japonya ve Güney Kore, genelde pozisyonlarını korumuşlardır. İngiltere, İspanya, Yunanistan, ABD ve Fransa’nın mal ticareti dengesinde bozulma meydana gelmiştir. Bu dönemde, sadece Polonya mal ticareti dengesi açığı/GSYH oranını, yüzde 5,3’ten yüzde 2,4’e indirmeyi başarmıştır.

1997–2010 döneminde, “Hizmet+Gelir+Cari Transfer Dengesi” 15 ülke genelinde GSYH’nin yüzde 1’i kadar açık verirken, Türkiye’de GSYH’nin yüzde 2,8’i kadar fazla vermiştir. Bu denge 1997–2004 döneminde, 15 ülkede GSYH’nin yüzde 1,3’ü kadar açık vermiş, 2005–2010 döneminde ise açık yüzde 0,7’ye gerilemiştir. 1997–2010 döneminde, 15 ülke içinde en yüksek “Hizmet+Gelir+Cari Transfer Dengesi” açığı veren ülkeler, sırasıyla, Malezya (yüzde 9,0), Rusya (yüzde 4,9), Tayland (yüzde 4,0), Brezilya (yüzde 3,5), Almanya (yüzde 2,7), İtalya (yüzde 1,8) ve Güney Kore’dir (yüzde 0,8). Yunanistan (yüzde 6,2), İngiltere (yüzde 2,7), Fransa (yüzde 1,0), Japonya (yüzde 1,0) ve ABD ise (yüzde 0,5) fazla vermiştir. İlk dönemde GSYH’nin yüzde 0,8’i kadar açık veren Çin, ikinci dönemde GSYH’nin yüzde 1,3’ü kadar fazla verir pozisyona geçmiştir.

1994–2004 döneminde, Türkiye’nin “Hizmet+Gelir+Cari Transfer Dengesi” fazlasının GSYH’ya oranı yüzde 3,7 iken, bu fazla 2005–2010 döneminde yüzde 1,6’ya gerilemiştir. Cari transfer gelirleri arasında yer alan işçi döviz girişlerinin azalması ve hizmet gelirleri performansındaki zayıflık bu olumsuz gelişmede etkili olmuş ve 2005–2010 döneminde cari işlemler açığının yükselmesine katkıda bulunmuştur.

4. Cari İşlemler Dengesini Etkileyen Faktörler

Bu bölümde cari işlemler dengesi, özellikle mal ticareti dengesi, üzerinde etkili olan; büyüme hızı, yatırım ve tasarruf oranları, dış ticaret performansı ile dış ticaret hadlerindeki değişim konusunda 15 ülke ve Türkiye verileri karşılaştırılacaktır. Döviz kurları, rekabet gücündeki gelişim ve 15 ülkeyle olan dış ticaret ilişkileri, çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Tablo: 1- Dönemler İtibariyle Cari İşlemler Dengesi ve Etkileyen Faktörler (Yüzde)

	1997–2010		1997–2004		2005–2010	
	Türkiye	15 Ülke	Türkiye	15 Ülke	Türkiye	15 Ülke
1.Cari İşlem Dengesi /GSYH	-2,9	1,0	-1,1	0,5	-5,2	1,6
2.GSYH Büyüme Hızı (Ort. Yıllık)	3,8	3,5	3,5	2,8	4,2	4,3
4.Yatırımlar/GSYH (*)	19,6	21,7	19,2	21,0	20,0	22,6
4.Tasarruflar/GSYH (*)	17,8	22,7	19,2	21,6	15,9	24,2
5.Mal Ticaret Dengesi/GSYH	-5,6	2,0	-4,8	1,8	-6,8	2,3
6.Hizmet+Gelir+C.Trans. Den./GSYH	2,8	-1,0	3,7	-1,3	1,6	-0,7
7.Mal İhracatı (Fob) / GSYH	15,9	23,6	14,7	21,9	17,5	25,9
8.Mal İthalatı (Fob) / GSYH	21,6	21,6	19,5	20,1	24,3	23,6
9.İhracat (Fob, Milyar \$) (Ort. Yıllık Artış)	10,7	9,9	11,4	8,1	9,9	12,0
10.İthalat (Fob, Milyar \$) (Ort. Yıllık Artış)	10,7	10,0	9,9	8,4	11,7	11,9
11.Dış Ticaret Hadleri (1997=100) (**)	89,3	98,5	92,6	100,1	84,8	96,5

Kaynak: TÜİK, TCMB, IMF ve kendi hesaplamalarımız.

(*)TÜİK serisi kullanılmıştır. Cari İşlemler Dengesi, net dış alem faktör gelirleri ve cari transferleri içerdiğinden, yatırım-tasarruf farkı cari işlemler dengesi/GSYH oranına eşit olmamaktadır.

(**) Rusya, Çin ve Malezya’nın ihracat-ithalat birim değer/fiyat endeksleri elde edilemediğinden 12 ülke için hesaplanmıştır.

NOT: Tüm oranlar, ilgili yılda 15 ülkenin Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki payları esas alınarak hesaplanmıştır.

Ülke bazında hesaplanan ve karşılaştırmalarda kullanılan verilerin 15 ülke geneli için toplulaştırılması sırasında, 15 ülkenin ilgili yılda Türkiye ile olan toplam dış ticaret hacmi içindeki payları dikkate alınmıştır. Yukarıdaki Tablo: 1'de, 1997–2010 geneli ile iki alt dönem itibarıyla, 15 ülke ve Türkiye'de cari işlemler dengesi üzerinde etkili olan veriler konusunda özet bilgi verilmektedir.

Bilindiği gibi, 2000'li yıllarda, ülkeler arasında üretim, ticaret ve sermaye hareketleri ilişkisi gittikçe güçlenmiş, ülkelerin dışa açıklığında artış gözlenmiş ve dünya ekonomisinde yükselen piyasa ekonomileri önemli bir aktör haline gelmişlerdir. İncelenen dönemde, gelişmiş ülkeler ile yükselen piyasa ekonomileri arasında farklı eğilimler gözlenmiştir. Çalışma kapsamında incelediğimiz yükselen piyasa ekonomilerinin, dünya hâsılası ve ticareti içindeki payları, artış eğilimi gösterirken, gelişmiş ekonomilerin ağırlıkları azalmıştır. 1997–2004 döneminde, gelişmiş sekiz ülkenin dünya hâsılası içindeki payları yüzde 65 iken, bu pay 2005–2010 döneminde yüzde 55,5'e gerilemiştir. Aynı dönemde, çalışmada kapsanan yedi yükselen piyasa ekonomisinin payı ise, yüzde 9,8'den yüzde 15'e çıkmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin dünya hâsılası içindeki payı da, yüzde 0,8'den yüzde 1,1'e yükselmiştir (Bakınız Tablo:2).

Yukarıda sayılan ve cari işlemler dengesi üzerinde etkili olan faktörlerin, ülke ekonomilerine yansımaları önemli ölçüde bu ekonomilerin dışa açıklığına da bağlıdır. Özellikle, çalışmanın ikinci bölümünde inceleyeceğimiz rekabet gücündeki gelişmelerin, bu ekonomilerin dışa açıklıkları ve reel sektörleri üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, genelde yükselen piyasa ekonomileri ve Almanya gibi sanayileşmiş ülkeler, rekabet güçlerini koruyucu ve/veya artırıcı politikalara öncelik veren ülkeler arasında sayılmaktadırlar. Dışa açıklık oranı, mal ihracat ve ithalatının GSYH'ya oranı olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, 1997–2004 döneminde gelişmiş sekiz ülke genelinde yüzde 26,8 olan dışa açıklık oranı, 2005–2010 döneminde yüzde 33'e yükselmiştir. Aynı dönemde, bu oranlar yükselen piyasa ekonomileri için, sırasıyla, yüzde 46,6 ve yüzde 54,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-2: İncelenen Ülkelerin Dünya Hâsılası ve Ticareti İçindeki Payları (Yüzde)

	1997–2010	1997–2004	2005–2010
1. Dünya GSYH'sının Dağılımı	100,0	100,0	100,0
Gelişmiş Ülkeler (8 Ülke) (*)	60,9	65,0	55,5
Yükselen Piyasa Ekonomileri (7 Ülke)(**)	12,0	9,8	15,0
Türkiye	0,9	0,8	1,1
2. İhracat/Dünya Mal & Hizmet İhracatı			
Gelişmiş Ülkeler (8 Ülke) (*)	31,9	34,5	28,3
Yükselen Piyasa Ekonomileri (7 Ülke)(**)	12,4	10,2	15,2
Türkiye	0,6	0,5	0,7
3. İthalat/Dünya Mal & Hizmet İhracatı			
Gelişmiş Ülkeler (8 Ülke) (*)	35,9	37,9	33,2
Yükselen Piyasa Ekonomileri (7 Ülke)(**)	10,1	8,6	12,2
Türkiye	0,8	0,6	0,9

Kaynak: IMF-World Economic Outlook Veri Tabanı ve kendi hesaplamalarımız.

(*) Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, Yunanistan, Japonya ve ABD.

(**) Rusya, Polonya, Çin, Güney Kore, Tayland, Malezya ve Brezilya.

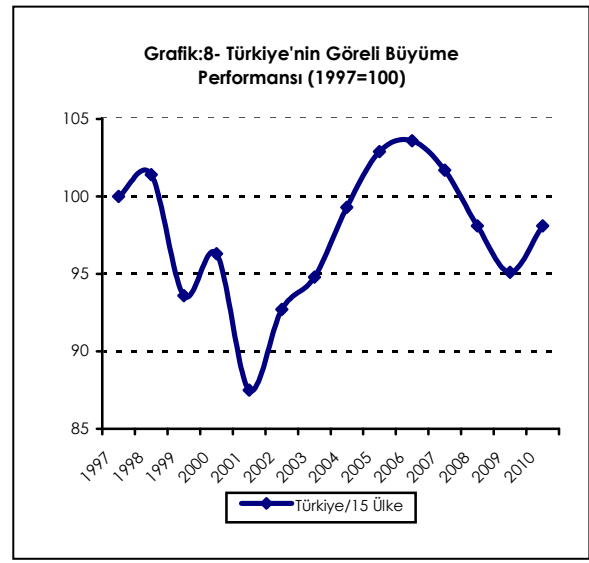
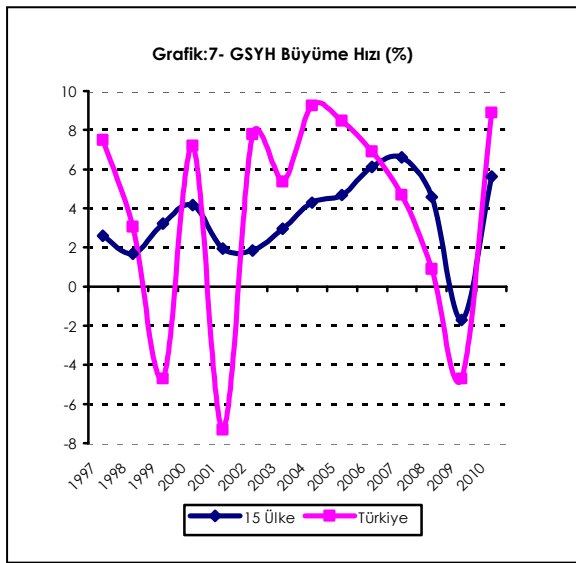
NOT: Oranlar hesaplanırken, ülkelerin orijinal değerleri kullanılmış, Türkiye'nin dış ticareti ile herhangi bir ağırlıklandırma yapılmamıştır.

a. Büyüme Performansı Karşılaştırması

1997–2010 döneminde, gerek Türkiye gerek incelenen ülkeler, ekonomik krizlerle karşılaşmışlardır. Rusya krizi, Marmara depremleri, Şubat krizi ve küresel kriz, Türkiye'de 1999, 2001 ve 2009 yıllarında GSYH'da gerilemeye neden olmuştur. Benzer şekilde, Asya ve Rusya krizi etkisiyle 1998 yılında, ABD'de yaşanan Dot-Com krizi nedeniyle 2001 yılında ve küresel kriz etkisiyle 2009 yılında, 15 ülkenin ekonomik büyümesi olumsuz etkilenmiştir (Bakınız Grafik:7). 1997–2010 döneminde, 15 ülkenin ortalama GSYH büyüme hızları incelendiğinde, Türkiye'ye göre daha istikrarlı bir yapı gösterdikleri gözlenmektedir. Bu dönemde, yıllık ortalama GSYH büyüme hızı 15 ülkede yüzde 3,5, Türkiye'de ise yüzde 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Cari işlemler dengesi/GSYH oranı açısından, 2002 ve sonrasında Türkiye ile 15 ülke arasında önemli bir

ayırışma gözlenirken, GSYH büyüme hızı açısından 1997–2010 döneminde üç farklı eğilim dikkati çekmektedir.

Rusya krizi, Marmara depremi ve Şubat krizlerinin yaşandığı 1997–2001 döneminde, Türkiye'de çok istikrarsız bir büyüme dönemi yaşanmış ve ortalama GSYH büyüme hızı yüzde 1 civarında kalmıştır. Bu dönemde, 15 ülkede ortalama büyüme hızı ise, yüzde 2,7 olarak gerçekleşmiştir. 2002–2006 döneminde, Türkiye'nin büyüme performansı önemli ölçüde yükselmiş ve 15 ülkenin ortalama GSYH büyüme hızını aşmıştır. Nitekim bu dönemde, Türkiye'nin ortalama yıllık GSYH büyüme hızı yüzde 7,5 olurken, 15 ülke ortalama yıllık büyüme hızı yüzde 4'te kalmıştır. 2006 sonrası dönemde küresel krizin de etkisiyle, 2010 yılı hariç, gerek Türkiye'nin gerek 15 ülkenin büyüme performansında düşüş gözlenmiştir. Ancak, bu dönemde Türkiye'nin büyüme performansında belirgin bir zayıflama görülmüştür. Nitekim 2007–2010 döneminde, Türkiye'nin ortalama yıllık büyüme hızı yüzde 2,3'e, 15 ülkenin ortalama yıllık büyüme hızı ise yüzde 3,7'ye gerilemiştir. Bu son dönemde, 15 ülke genelinde cari işlemler fazlası azalmakla birlikte devam etmiştir. Türkiye'de ise, büyüme performansı zayıflamış, cari işlemler dengesindeki bozulma sürmüştür.

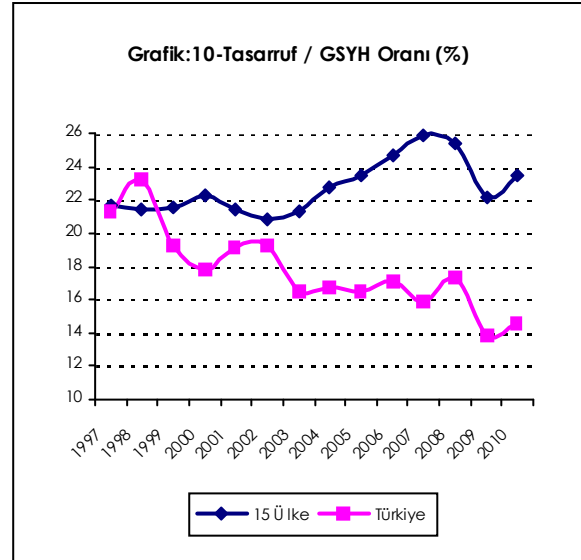
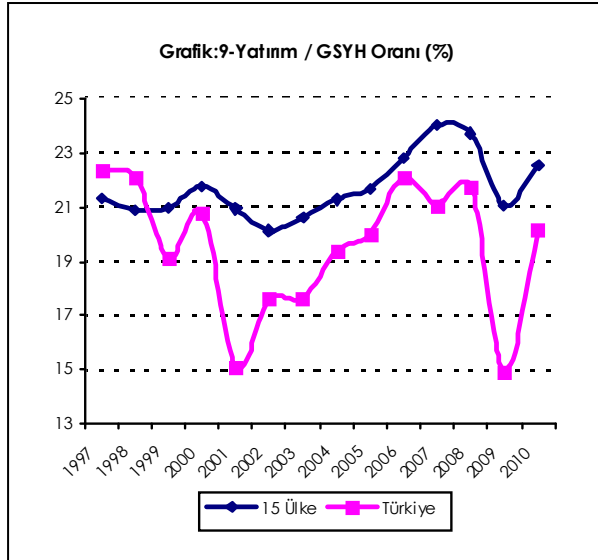
Türkiye'de cari işlemler açığına ilişkin veriler, büyüme hızındaki artışın cari işlemler açığını yükselttiği, ekonomik daralma dönemlerinde ise ithalatla birlikte cari işlemler açığının azaldığına işaret etmektedir. Bu eğilim, gerek ekonomi çevrelerinde gerek toplumda, cari açığın hızlı büyümenin bir sonucu olduğu kanısını yerleştirmiştir. Benzer durum diğer ülkelerde de gözlenebilmektedir. Nitekim Asya krizi ve küresel kriz sırasında çoğu ülkede büyüme hızı negatife dönerken, ithalat hızla daralmış ve cari işlemler dengesinde iyileşme olmuştur. Ancak 15 ülke verisi incelendiğinde, sadece büyümenin değil büyümenin kaynağının da cari açık açısından önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim genelde dış talebe dayalı büyümenin ağırlıklı olduğu Çin, Güney Kore, Malezya, Tayland ve Almanya gibi ülkelerde yüksek büyüme hızlarının, cari işlemler açığına yol açması söz konusu olmamaktadır. Ancak, genelde yurtiçi talebe dayalı büyümeyi benimseyen, Yunanistan, İspanya, İtalya ve ABD gibi ülkelerde, büyüme hızındaki yükseliş cari açıktaki yükselişi de beraberinde getirmektedir. 1997-2010 döneminde Türkiye'nin büyüme ve cari açık performansı incelendiğinde, Türkiye'de yurtiçi talebe dayalı büyüyen ülkelerin özelliklerinin hakim olduğu görülmektedir. Ancak, 2006 yılı sonrasında ortalama büyüme hızı düşerken, cari işlemler açığı/GSYH oranının yüksek seviyede kalması, Türkiye'nin bu ikinci gruptan da kısmen ayrılmaya başladığını göstermektedir.

1997–2010 döneminde, Türkiye'nin 15 ülkeye karşı 1997=100 bazlı "Görelü Büyüme Performans Endeksi" hesaplanmıştır. Bu endeks, "Türkiye'nin GSYH Miktar Endeksi / 15 Ülkenin GSYH Miktar Endeksi" olarak tanımlanmıştır (Bakınız Grafik:8). 15 ülkeye karşı Türkiye'nin görelü büyüme performansı, 2001 yılında kriz nedeniyle en düşük seviyesine gelmiş, takip eden

yıllarda büyüme hızındaki yükselme ile birlikte, 2006 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2006 sonrasında zayıflayan Türkiye'nin görelî büyüme performansı, 2010 yılında tekrar güçlenmeye başlamıştır. 1997–2010 döneminde, Türkiye'nin "Görelî Büyüme Performans Endeksi" sadece 1998 yılı ve 2005–2007 döneminde, 15 ülke performansının üzerinde seyretmiştir. Özetle, Türkiye'nin gerek ortalama yıllık GSYH büyüme hızı gerek görelî büyüme performans endeksinin eğilimi dikkate alındığında, cari işlemler dengesindeki bozulmanın kaynağı olarak, Türkiye'nin 15 ülkeye göre daha hızlı büyüdüğünü ifade etmek gerçekçi görülmektedir.

b. Yatırım ve Tasarruf Oranlarının Karşılaştırılması

1997–2010 döneminde, 15 ülkede yatırımların/GSYH'ya oranı, ortalama yüzde 21,7'dir. Bu oran, TÜİK verilerine göre, Türkiye için yüzde 19,6'dır⁴. Ancak, dönem içinde yatırım oranının Türkiye'de 15 ülkeye göre daha dalgalı ve istikrarsız olduğu görülmektedir (Bakınız Grafik: 9). 15 ülke içinde, Türkiye'den daha düşük yatırım oranına sahip ülkeler, sırasıyla, İngiltere (yüzde 16,9), Brezilya (yüzde 17,4), Almanya (yüzde 18,8) ve ABD'dir (yüzde 19,1). Brezilya dışında, sanayileşmesini tamamlamış batılı ülkelerde yatırım oranının daha düşük olduğu görülmektedir. İncelenen ülkeler içinde, genelde Asya ülkeleri daha yüksek yatırım oranına sahiptirler. Nitekim yatırım oranı yüksek ülkeler, sırasıyla, Çin (yüzde 40,9), Güney Kore (yüzde 29,5), İspanya (yüzde 26,7), Tayland (yüzde 25,7), Japonya (yüzde 24,0), Malezya (yüzde 23,6) ve Polonya'dır (yüzde 22,0).

Yatırımların GSYH'ya oranı, 1997–2004 ve 2005–2010 alt dönemleri itibariyle incelendiğinde, gerek 15 ülke genelinde gerek Türkiye'de yatırım oranının, ikinci dönemde yükseldiği görülmektedir. Türkiye'de, 1997–2004 döneminde yüzde 19,2 olan yatırımların GSYH'ya oranı, 2005–2010 döneminde, sınırlı ölçüde artmış ve yüzde 20'ye yükselmiştir. 15 ülke genelinde, yatırım oranındaki artış daha yüksek olmuş ve yatırımların GSYH'ya oranı, yüzde 21'den yüzde 22,6'ya çıkmıştır. 2005–2010 döneminde, Çin, Tayland, İspanya ve Rusya yatırım oranını önemli ölçüde yükseltmiştir. Yatırım oranı, Malezya, Yunanistan, Almanya'da belirgin ölçüde azalmış; Güney Kore, Japonya, Polonya, ABD, İngiltere'de ise azalış daha sınırlı kalmıştır.

1997–2010 döneminde, Türkiye'de tasarrufların GSYH'ya oranı 15 ülke geneline göre önemli ölçüde düşük bulunmaktadır (Bakınız Grafik:10). Bu dönemde, 15 ülke genelinde ortalama tasarruf oranı yüzde 22,7 iken, Türkiye'de bu oran yüzde 17,8'dir. Tasarruf oranı Türkiye'den düşük olan ülkeler, sırasıyla, Yunanistan (yüzde 12,6), İngiltere (yüzde 15,0), ABD

⁴ 1998–2010 yeni milli gelir serisinden, 1997 yılı eski seriden yararlanarak hesaplanmıştır. 15 ülke için, www.imf.org (World Economic Outlook Database, April 2011) verilerinden yararlanılmıştır.

(yüzde 15,3) ve Brezilya'dır (yüzde 15,9). Çin'de yüzde 45,8 olan bu oran, genelde Asya ülkelerinde yüksek iken, gelişmiş batı ekonomilerinde daha düşüktür.

15 ülke genelinde, yatırım oranında olduğu gibi tasarruf oranı da, 2005–2010 döneminde 1997–2004 dönemine göre yükselmiştir. Nitekim 1997–2004 döneminde, 15 ülke genelinde yüzde 21,6 olan tasarruf oranı, 2005–2010 döneminde yüzde 24,2'ye çıkmıştır. Türkiye'de ise, aynı dönemde tasarruf oranı yüzde 19,2'den yüzde 15,9'a gerilemiştir. İkinci dönemde Türkiye gibi tasarruf oranı belirgin olarak gerileyen ülkeler, sırasıyla, Yunanistan, ABD, İngiltere ve İtalya olmuştur. Çin, Almanya, Brezilya ise tasarruf oranlarını yükseltmişlerdir.

Dönemler itibarıyla, yatırım ve tasarruf oranlarındaki bu değişim, 15 ülke genelinde ve Türkiye'de, yatırım-tasarruf farkını, diğer bir ifadeyle tasarruf açık veya fazlasını belirlemektedir. 15 ülke genelinde, 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 0,6'sı kadar olan tasarruf fazlası, 2005–2010 döneminde GSYH'nın yüzde 1,6'sına yükselmiştir. 1997–2004 döneminde, Türkiye'de yatırım-tasarruf oranı birbirine eşit olmuş, ancak 2005–2010 döneminde önemli bir tasarruf açığı ortaya çıkmış ve tasarruf açığının GSYH'ya oranı yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir⁵. 2005–2010 döneminde, tasarruf açığındaki artışta, yatırım oranındaki yükselme değil, tasarruf oranındaki düşüş etkili olmuştur. Bu dönemde, Türkiye gibi tasarruf/cari işlemler açığı artan ülkeler, sırasıyla, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya ve ABD'dir. Bu ülkelerde de, büyük ölçüde tasarruf/cari işlemler açığındaki yükselmeye, tasarruf oranındaki gerileme etkili olmuştur.

Türkiye'de son yıllarda, kamu kesiminin mali piyasalar üzerindeki baskınlığının azalması, dış finansman imkânlarındaki artış ve finansal araçlardaki çeşitlenme, hane halkının finansal kaynaklara erişimini artırmıştır. Bankacılık sisteminin risk dağıtma stratejisi ile birlikte bu gelişmeler, tüketici kredilerinde ve kredi kartlarında önemli bir büyümeye yol açmıştır. Bu durum, hane halkı borçluluğundaki artışı da beraberinde getirmiştir. Nitekim 2003 yılında hane halkı borcunun GSYH'ya oranı yüzde 3,0 iken, bu oranın 2010 yılında yüzde 17,3'e yükseldiği görülmektedir (Bakınız Tablo: 3). TÜİK tarafından yapılan "Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri Anketleri" verilerine göre⁶, firmaların işletme artışı elde etme (faktör maliyetleriyle katma değer - işletme faaliyetlerinden elde edilen gayrisafi gelir) kapasitelerinin de zaman içinde azaldığı gözlenmektedir. Nitekim sanayi ve hizmetler sektörü genelinde, 2002 yılında işletme artışının ciroya oranı yüzde 23,4 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 15,3'e gerilemiştir. İhracat açısından temel sektör olan imalat sanayinde, işletme artışının üretim değerine oranı ise, aynı dönemde yüzde 27,4'ten yüzde 19,7'ye düşmüştür. Her iki gösterge, hane halkı ve firmaların tasarruf etme eğilim ve olanaklarının son yıllarda önemli ölçüde zayıfladığını göstermektedir.

Tablo: 3- Türkiye: Hane Halkı Borçluluğu ve İşletme Artışına İlişkin Oranlar (Yüzde)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hane Halkı Borcu/GSYH	n.a	3,0	5,1	7,7	10,1	12,4	13,6	15,4	17,3
İşletme Artışı/Ciro(1)	23,4	19,2	16,6	15,6	15,2	14,9	15,3	n.a	n.a
İşletme Artışı/Üretim(2)	27,4	25,1	23,5	19,3	19,7	19,0	19,7	n.a	n.a

Kaynak: TCMB-Finansal İstikrar Raporları, TÜİK-İş İstatistikleri ve kendi hesaplamalarımız.

(1) Sanayi, İnşaat ve Hizmetler Sektörüne ilişkin oran.

(2) İmalat Sanayine ilişkin oran

Türkiye'de, yüksek büyüme için tasarrufların yetersiz olduğu, bu nedenle yüksek büyüme dönemlerinde cari işlemler açığı verilmesinin normal olduğu görüşü hakim bulunmaktadır. Ancak, bu görüşün arka planında, yüksek büyüme dönemlerinde yatırım oranının arttığı, tasarruf düzeyinin ise bu yatırımları karşılamakta yetersiz kaldığı inancı yer

⁵ Cari işlemler dengesi, net dış alem faktör geliri ve cari transferleri içermektedir. Bu nedenle, yatırım-tasarruf farkının GSYH'ya oranı ile cari işlemler dengesinin GSYH'ya oranı arasında farklılaşma olabilmektedir.

Nitekim cari işlemler açığı/GSYH oranı, 1997–2004 döneminde yüzde 1,1, 2005–2010 döneminde ise yüzde 5,2 olmuştur. Benzer durum, sınırlı olmak üzere, diğer ülkelerde de gözlenmektedir.

⁶ <http://tuek.gov.tr> (İş İstatistikleri-Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri).

almaktadır. Sadece yıllık verilere bakıldığında, bu görüşü desteklemek söz konusu olabilir. Ancak, 1997–2010 dönemi yatırım ve tasarruf oranları incelendiğinde, cari işlemler dengesindeki bozulmanın arka planında, büyük ölçüde tasarruf oranındaki gerilemenin etkili olduğu görülmektedir. Nitekim bu durum, 2005–2010 döneminde Türkiye’de ve yurtiçi talep ağırlıklı büyüme stratejisi uygulayan Yunanistan, İspanya, İtalya ve ABD gibi ülkelerde de açıkça görülmektedir.

c. İhracat ve İthalat Performansının Karşılaştırılması

Bu bölümde, 1997–2010 döneminde Türkiye ile 15 ülkenin ihracat ve ithalat performansları karşılaştırılacaktır. Karşılaştırma yapılırken, 1997=100 bazlı ihracat-ithalat miktar endeksleri, ihracat-ithalat birim değer/fiyat endekslerindeki gelişmeler ile ödemeler dengesinde yer alan cari dolar cinsi mal ihracat (Fob) ve ithalatı (Fob) ve bunların GSYH’ya oranları incelenecektir. Tüm veriler, Uluslararası Para Fonu’nun “International Financial Statistics” ve “World Economic Outlook” veri tabanından temin edilmiş, endeksler yıllık yüzde değişimler kullanılarak 1997=100 bazına dönüştürülmüştür. Rusya, Çin ve Malezya için, ihracat-ithalat birim değer/fiyat endeksleri her iki kaynaktan da temin edilememiştir. Bu nedenle, dış ticaret birim değer/fiyat endekslerine ilişkin hesaplamalar 12 ülke için yapılabilmektedir. Türkiye için, TÜİK’in 2003=100 bazlı dış ticaret miktar ve birim değer endeksleri kullanılmış ve bu endeksler 1997=100 bazına çevrilmiştir.

i. Dış Ticaret Miktar ve Birim Değer/Fiyat Endeksleri ⁷

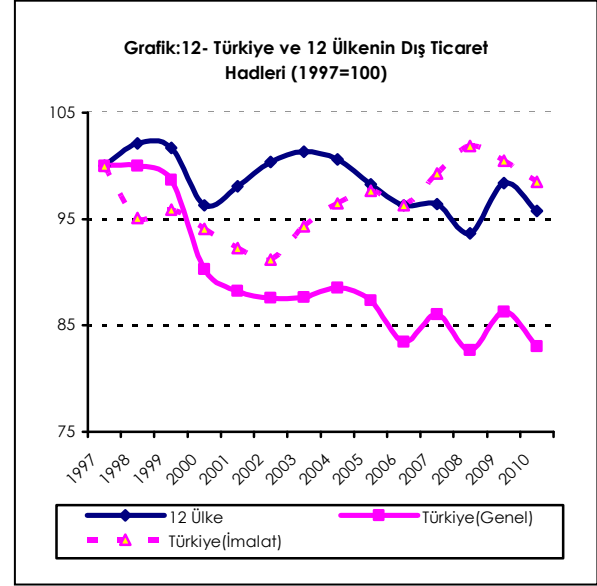
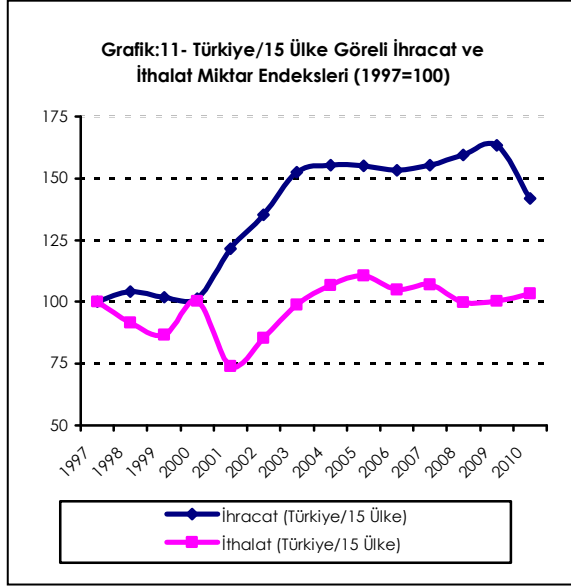
1997–2010 döneminde, miktar endekslerine göre Türkiye’nin ihracat performansındaki artış 15 ülke genelinden daha yüksek olmuştur. Nitekim 1997=100 bazlı ihracat miktar endeksi, 15 ülke genelinde 1997–2010 döneminde yılda ortalama yüzde 7,2 oranında artarken, Türkiye’nin ihracat miktar endeksi yılda ortalama yüzde 10,1 oranında yükselmiştir. 15 ülke içinde Türkiye’den daha olumlu performans gösteren ülkeler, sırasıyla, Çin (yüzde 16,2), Güney Kore (yüzde 12,1) ve Polonya’dır (yüzde 10,4). İncelenen dönemde, İtalya’nın ihracat miktar endeksinde gerileme gözlenmiş, Japonya, İngiltere, ABD, Yunanistan ve İspanya ise oldukça düşük bir performans sergilemiştir. Türkiye’nin ihracat performansı, 2001 yılında bir sıçrama göstermiş ve bu eğilim genelde, 2009 yılına kadar sürmüştür. Küresel kriz, 2009 yılında, Türkiye’nin ve 15 ülke genelinin ihracat performansını olumsuz etkilemiş ve ihracat miktar endeksleri gerilemiştir. 2010 yılında, 15 ülke geneli ve Türkiye’nin ihracat performansında iyileşme gözlenmiş, ancak Türkiye’de ki iyileşme sınırlı kalmıştır.

İthalat miktar endeksindeki gelişim incelendiğinde, 1997–2010 döneminde Türkiye’nin ithalat miktarındaki artışın, ihracat miktarına göre daha sınırlı kaldığı ve yıllık ortalama yüzde 7,3 oranında arttığı görülmektedir. 15 ülke genelinde de benzer eğilim gözlenmiş ve bu dönemde ortalama yıllık ithalat miktarındaki artış yüzde 7,0 olmuştur. Bu dönemde, ithalat miktar endeksindeki artış, Çin (yüzde 14,6), Polonya (yüzde 8,0) ve Rusya’da (yüzde 7,4) Türkiye’den daha yüksektir. 2001 Şubat krizi ve 2009 yılındaki küresel kriz, Türkiye’nin ithalat miktarında, büyümedeki gerilemeye bağlı olarak önemli bir düşüşe neden olmuştur. Küresel kriz, 15 ülke genelinde de ithalatta ciddi bir düşüşe yol açmıştır.

“Türkiye’nin İhracat Miktar Endeksi/15 Ülkenin İhracat Miktar Endeksi” oranı ile “Türkiye’nin İthalat Miktar Endeksi/15 Ülkenin İthalat Miktar Endeksi” oranı kullanılarak, Türkiye’nin göreceli ihracat ve ithalat performans endeksleri elde edilmiştir (Bakınız Grafik: 11). Türkiye’nin 15 ülkeye göre göreceli ihracat performansı 2001–2003 döneminde yükselmiş, ancak

⁷ Bu bölümde kullanılan dış ticaret miktar ve birim değer/fiyat endeksleri birbirlerinden bağımsız olarak hesaplandığından, her iki endeksin çarpımı Türkiye ve incelenen ülkelerde cari dolar fiyatlarıyla mal ihracat ve ithalatının artışlarını vermemektedir. Nitekim Türkiye için 1997–2010 döneminde iki endeksin çarpımından elde edilen cari dolar fiyatlarıyla ihracat ve ithalattaki yıllık birikimli artış, sırasıyla, yüzde 373 ve yüzde 307 iken, fiili mal ihracat ve ithalatındaki artış, sırasıyla, yüzde 277 ve yüzde 275 olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle, ülkelerin dış ticaret performansını değerlendirilirken, takip eden bölümde verilen cari dolar fiyatlarıyla fiili mal ihracat ve ithalat değerlerinin kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmektedir.

2004–2008 döneminde görece ihracat performansı durağanlaşmış, 2010 yılında ise önemli ölçüde zayıflamıştır. Türkiye'nin 15 ülkeye göre görece ithalat performansı ise, 1997–2002 döneminde, 2000 yılı hariç, genelde düşük düzeyde kalmıştır. Ancak 2003–2007 döneminde ithalat eğilimindeki artış ve büyümedeki hızlanmaya bağlı olarak yükselmiş, 2008–2009 yıllarında durağanlaşmış, 2010 yılında ise tekrar yükselme eğilimine girmiştir.

İhracat ve ithalat değeri açısından, dış ticaret miktar endeksleri yanı sıra dolar cinsinden dış ticaret birim değer/fiyat endeksleri de önem taşımaktadır. Rusya, Çin ve Malezya'nın dış ticaret birim/fiyat endeksleri elde edilemediğinden, karşılaştırmalar 15 ülke yerine 12 ülke ile yapılmıştır. 1997–2010 döneminde, Türkiye'nin ihracat birim değer endeksi yılda ortalama yüzde 2,3 oranında artarken, 12 ülkedeki yıllık ortalama artış yüzde 1,3 seviyesinde kalmıştır. 1997–2004 döneminde Türkiye'nin ihracat birim fiyatları yüzde 1,0 oranında artarken, bu oran 2005–2010 döneminde yüzde 3,9'a yükselmiştir. Bu artış oranları 12 ülke geneli için, sırasıyla, yüzde 0,4 ve yüzde 2,4 olarak gerçekleşmiştir. AB ülkelerinin Türkiye'nin ihracat pazarındaki ağırlığı nedeniyle, Euro/Dolar paritesindeki değişimler, dolar cinsinden ihracat birim değer endekslerini önemli ölçüde etkilemektedir. Euro'nun değerlendirildiği dönemlerde, dolar cinsinden ihracat birim fiyatlarında yükseliş meydana gelmektedir. Nitekim bu durum, 2004 yılı sonrasında belirgin olarak gözlenmiştir.

1997–2010 döneminde, dolar bazlı ithalat birim değer endeksindeki yıllık ortalama artış, Türkiye'de yüzde 3,8, 12 ülke genelinde ise yüzde 1,7 olmuştur. 2004 yılından itibaren enerji fiyatlarındaki yükselme nedeniyle, Türkiye ve 12 ülke genelinde ithalat birim fiyatlarında önemli artışlar gerçekleşmiştir. 1997–2004 döneminde, ithalat birim değer endeksindeki ortalama yıllık artış, Türkiye'de yüzde 2,8, 12 ülke genelinde ise yüzde 0,3 olmuştur. Bu oranlar, 2005–2010 döneminde, Türkiye'de yüzde 5'e, 12 ülke genelinde yüzde 3,3'e çıkmıştır.

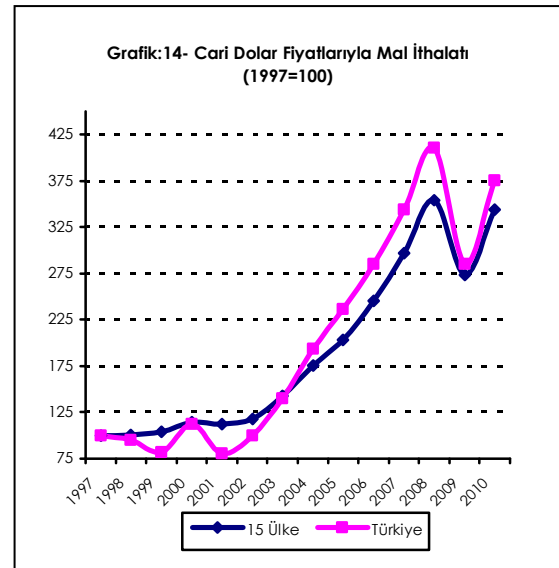
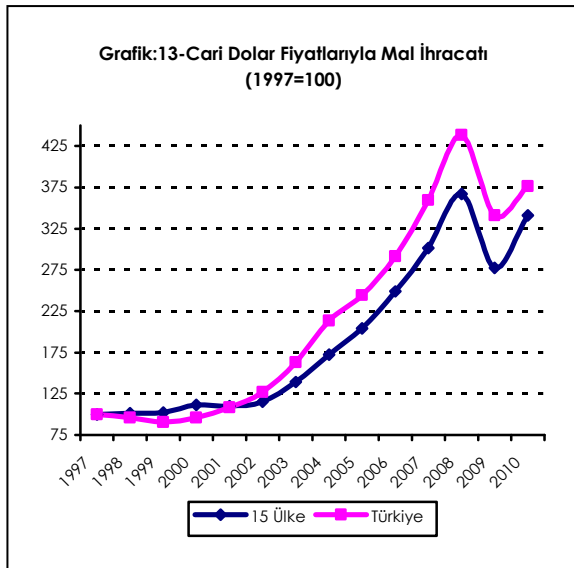
Dış ticaret hadlerindeki (ihracat birim değer endeksi/ithalat birim değer endeksi) değişim incelendiğinde, 1997–2010 döneminde dış ticaret hadlerinin Türkiye'nin aleyhine geliştiği görülmektedir (Bakınız Grafik: 12). Dış ticaret hadlerindeki aleyhe gelişim, 12 ülke genelinde Türkiye'ye göre daha sınırlı kalmıştır. Özellikle, 2004 yılından itibaren enerji fiyatlarındaki hızlı artış ve Türkiye'nin enerji ithalatına bağımlılığının yüksek olması, bu olumsuz durumu ortaya çıkarmıştır.

Bilindiği gibi, imalat sanayi ürünleri Türkiye'nin ihracat ve ithalatında önemli bir paya sahip bulunmaktadır. Son yıllarda, imalat sanayi ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payı yüzde 94 civarında iken, toplam ithalat içindeki payı da yüzde 78 civarındadır. Genel dış ticaret hadleri ile imalat sanayi dış ticaret hadlerinde önemli bir farklılaşma gözlenmektedir (Bakınız Grafik: 12). İmalat sanayi dış ticaret hadlerinde, genel dış ticaret hadlerine paralel

olarak, 1997–2002 döneminde önemli bir bozulma yaşanmıştır. Ancak, 2003 yılı sonrasında genel dış ticaret hadlerinde bozulma devam ederken, imalat sanayi dış ticaret hadlerinde ciddi bir iyileşme gözlenmiştir. Bu durum, Euro/Dolar paritesindeki değişimden ve başta Çin olmak üzere Asya ülkelerinden yapılan uygun fiyatlı imalat sanayi ürün ithalatından kaynaklanmıştır.

ii. Mal İhracat (Fob) ve Mal İthalatı (Fob)

1997–2010 döneminde, ödemeler dengesi tanımına uygun cari dolar fiyatlarıyla mal ihracat (Fob) ve mal ithalatı (Fob) verileri karşılaştırıldığında, Türkiye'nin 15 ülke genelinden daha hızlı büyümeye sahip olduğu görülmektedir (Bakınız Grafik: 13–14). Bu dönemde, ortalama yıllık ihracat artışı Türkiye'de yüzde 10,7, 15 ülke genelinde ise yüzde 9,9 olarak gerçekleşmiştir. İhracat performansı, Çin (yüzde 17,7), Polonya (yüzde 13,7) ve Rusya'da (yüzde 12,5) Türkiye'den daha yüksek olmuş, Brezilya ve Yunanistan Türkiye'ye benzer performans göstermişlerdir. Bu dönemde ihracat performansı en zayıf ülkeler, sırasıyla, İngiltere, Japonya, Fransa, İtalya ve ABD olmuştur. 2005–2010 döneminde Türkiye'nin yıllık ortalama ihracat artışı yüzde 11,4'ten yüzde 9,9'a gerilerken, 15 ülkenin ortalama yıllık ihracat büyümesi, özellikle Çin'in etkisiyle, yüzde 8,1'den yüzde 12'ye yükselmiştir.

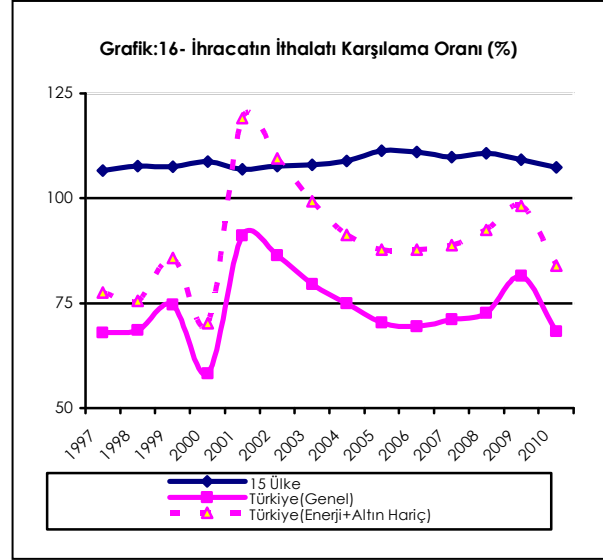
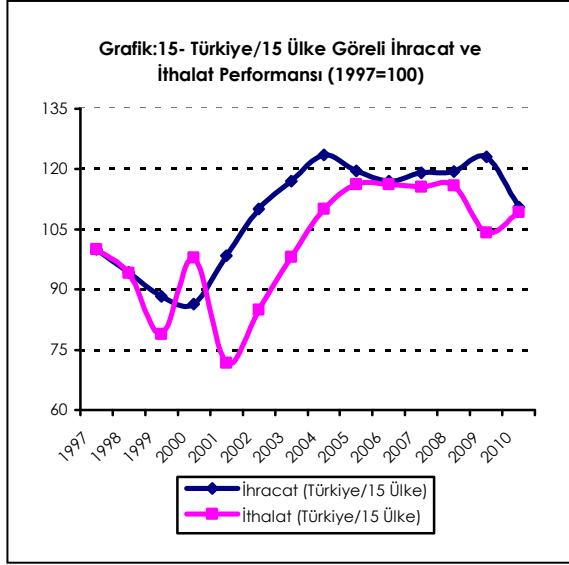

Türkiye'de, 1997–2010 döneminde ortalama yıllık ithalat büyümesi yüzde 10,7 iken, 15 ülke genelinde bu oran yüzde 10 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Çin ve Polonya'da ithalattaki yıllık ortalama artış, sırasıyla, yüzde 18,8 ve yüzde 11,7 ile Türkiye'den yüksek olmuştur. Diğer ülkelerde, ithalattaki büyüme, Türkiye'nin gerisinde kalmıştır. 2005–2010 döneminde, Türkiye ve 15 ülke genelinde mal ithalatındaki artış hız kazanmıştır. Brezilya ve Rusya'nın ithalat artışı yükselirken, Çin'in ithalatındaki artış yüksek seviyesini korumuştur.

Türkiye ile 15 ülke genelinde görelî ihracat ve ithalat performansı incelendiğinde, ihracat performansının 2001–2004 döneminde hızla yükseldiği, sonraki yıllarda durağanlaştığı görülmektedir. Görelî ithalat performansında ise, 2002–2005 döneminde hızlı bir yükselme meydana gelmiş, sonraki yıllarda yavaşlama yaşanmıştır. 2010 yılında, geçmiş yıllardan farklı bir eğilim ortaya çıkmış, görelî ihracat performansı gerilerken, ithalat performansında yükselme gözlenmiştir (Bakınız Grafik: 15).

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde mal ticareti dengesi fazla vermiş ve bu eğilim 2005–2010 döneminde yükselerek devam etmiştir. Özellikle, 15 ülke içinde dış ticaretimizin daha yoğun olduğu, Almanya, Rusya, Çin, Japonya ve Güney Kore'nin genelde dış ticaret fazlası bulunmaktadır. Bu nedenle, 15 ülke genelinde ihracatın ithalatı karşılama oranı 1997–2010 döneminde yüzde 108,7 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Türkiye'de

İhracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 73,9 olmuştur (Bakınız Grafik: 16). 2005–2010 döneminde, Türkiye'de ihracatın ithalatı karşılama oranı sınırlı ölçüde gerilemiş, 15 ülke genelinde ise hafif bir artış gözlenmiştir. Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığının yüksek olması ve son yıllarda enerji fiyatlarındaki hızlı artış, ihracatın-ithalatı karşılama oranını önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. Enerji ve parasal olmayan altın ithalat ve ihracatı hariç tutulduğunda, 1997–2010 döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 90,5'e yükselmektedir⁸. Ancak, enerji ve parasal olmayan altın hariç ihracatın-ithalatı karşılama oranında, 2005–2010 döneminde de sınırlı bir düşüş gözlenmektedir (Bakınız Grafik: 16).

iii. Mal İhracat ve İthalatının GSYH'ya Oranları

Dış ticaret miktar ve fiyat endekslerindeki değişimler ile ekonomik büyümenin toplu etkisini görebilmek için mal ihracat ve ithalatının GSYH'ya oranlarındaki gelişimin incelenmesinde yarar görülmektedir. Bu oranlar, ekonomik büyüme, miktar ve fiyat etkileri yanı sıra ülke para birimlerinin ABD doları karşısında reel değer kaybı ve kazançlarının da etkilerini yansıtmaktadır.

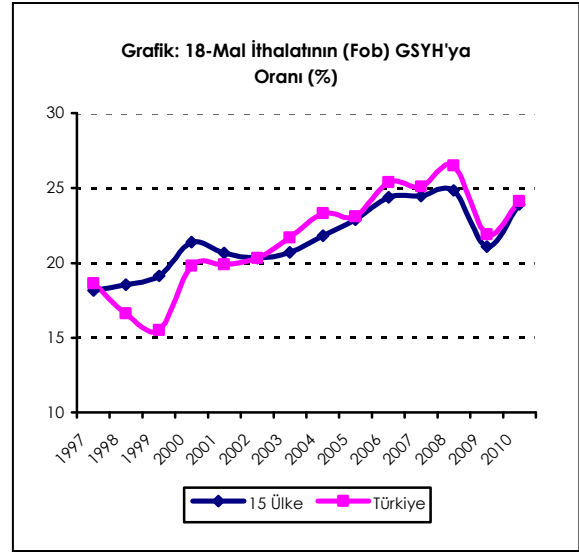
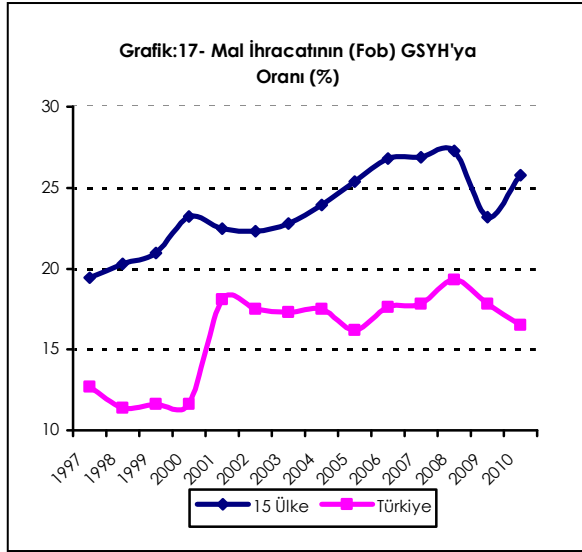
Yıllar itibarıyla Türkiye'nin ihracat/GSYH oranı incelendiğinde, bu oranın 2001 krizinin ardından hızla yükseldiği, genelde bu seviyesini 2008 yılına kadar koruduğu görülmektedir. 15 ülke genelinde ise, bu oran 1997–2008 döneminde genel olarak yükselme eğilimini sürdürmüştür. Küresel krizin etkisiyle, ihracat/GSYH oranı Türkiye ve 15 ülke genelinde 2009 yılında önemli bir düşüş göstermiştir. 2010 yılında, bu oran 15 ülke genelinde tekrar yükselme eğilimine girerken, Türkiye'de düşüşünü sürdürmüştür (Bakınız Grafik:17).

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde mal ihracatının GSYH'ya oranı yüzde 23,6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Türkiye'de mal ihracatının (Fob) GSYH'ya oranı ise yüzde 15,9 olmuştur. 15 ülke içinde, bu oranın Türkiye'den daha düşük olduğu ülkeler, sırasıyla, Yunanistan (yüzde 7), ABD (yüzde 7,6), Brezilya (yüzde 10,6) ve Japonya'dır (yüzde 11,6). İhracatın GSYH'ya oranı, Malezya'da yüzde 94,5, Tayland'da yüzde 55,3, Güney Kore'de yüzde 35,2, Almanya'da yüzde 32,6, Rusya'da yüzde 30,4, Polonya'da yüzde 27,5 ve Çin'de yüzde 25,9 olarak gerçekleşmiştir (Bakınız Tablo:4).

1997–2004 ile 2005–2010 dönemi karşılaştırıldığında, Türkiye'de ihracat/GSYH oranının, yüzde 14,7'den yüzde 17,5'e yükseldiği görülmektedir. 15 ülke genelinde ise, bu oran yüzde 21,9'dan yüzde 25,9'a çıkmıştır. Her iki dönem karşılaştırıldığında, İhracatın GSYH'ya oranı,

⁸ Ödemeler dengesine yer alan mal ihracat (Fob) ve mal ithalatından (Fob), dış ticaret istatistiklerinden temin edilen mineral yakıt ve yağlar ile parasal olmayan altın ihracat ve ithalatı çıkartılarak hesaplanmıştır.

Türkiye'de 2,8 puan yükselirken, 15 ülke genelinde 4,0 puan yükselme gerçekleşmiştir. 2005–2010 döneminde, Malezya, Rusya, İspanya, İngiltere ve Fransa'da ihracat/GSYH oranı gerilerken, en belirgin yükseliş, Polonya, Tayland, Almanya, Çin, Güney Kore ve Japonya'da gözlenmiştir. Diğer ülkelerin ihracat/GSYH oranındaki yükseliş sınırlı kalmıştır.

Yıllar itibariyle Türkiye ve 15 ülke geneline ilişkin ithalat/GSYH oranı karşılaştırıldığında, genelde benzer bir eğilim göze çarpmaktadır (Bakınız Grafik:18). Türkiye'de döviz kuruna dayalı enflasyonla mücadele programının uygulandığı 2000 yılında bu oranin hızla yükseldiği ve yükseliş eğilimini genelde 2009 yılına kadar koruduğu görülmektedir. 15 ülke genelinde de benzer bir eğilim söz konusudur. Her iki grupta da, ithalatın/GSYH'ya oranı 2009 yılında hızla gerilemiş, 2010 yılında ise tekrar yükselmiştir. Türkiye 15 ülkeye göre daha düşük ihracat/GSYH oranına sahipken, Türkiye'nin ithalat/GSYH oranı, 2003 yılından itibaren 15 ülke genelinin üzerine çıkmıştır.

Mal ithalatının (Fob) GSYH'ya oranı incelendiğinde,1997–2010 döneminde, Türkiye ve 15 ülke genelinde bu oranin yüzde 21,6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'den daha düşük ithalat/GSYH oranına sahip ülkeler, sırasıyla, Brezilya (yüzde 8,7), Japonya (yüzde 9,4), ABD (yüzde 12,2), Rusya (yüzde 17,6), İtalya (yüzde 20,3), Çin (yüzde 21,1) ve Fransa'dır (yüzde 21,2). Göreli olarak yüksek ihracat/GSYH oranına sahip ülkelerin, ortalamaların üstünde ithalat/GSYH oranı sahip oldukları görülmektedir. Nitekim Malezya yüzde 73,7, Tayland yüzde 47,1, Polonya yüzde 31,6 ve Güney Kore yüzde 31,5 ile en yüksek ithalat/GSYH oranına sahip ülkeler arasında bulunmaktadır.

Türkiye ve 15 ülke genelinde mal ithalatının GSYH'ya oranı, 2005–2010 döneminde, 1997–2004 dönemine göre yükselmiştir. Bu oran, Türkiye'de yüzde 19,5'ten yüzde 24,3'e çıkarırken, 15 ülke genelinde ise yüzde 20,1'den yüzde 23,6'ya çıkmıştır. Her iki dönem karşılaştırıldığında, İthalatın GSYH'ya oranı, Türkiye'de 4,8 puan yükselirken, 15 ülke genelinde 3,5 puan yükselme gerçekleşmiştir. Rusya ve Malezya hariç, diğer ülkelerde ithalat/GSYH oranı artış göstermiştir. En belirgin yükseliş, Tayland (10,5 puan), Güney Kore (9,7 puan), Almanya (7,8 puan), Çin (5,8 puan) ve Japonya'da (4,5 puan) olmuştur. Diğer ülkelerin ithalat/GSYH oranındaki yükseliş ise sınırlı kalmıştır.

Mal ihracat ve ithalatının GSYH'ya oranı, ilgili ülkenin dünya ekonomisi ve ticareti ile bütünleşme seviyesinin de bir göstergesi olmaktadır. İhracat ve ithalatın GSYH'ya oranları toplamı, o ülkenin dışa açıklığını göstermektedir. 1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde dışa açıklık oranı yüzde 45,2 iken, bu oran Türkiye'de yüzde 37,5'dir. Alt dönemler karşılaştırıldığında, dünya ekonomisinde karşılıklı bağımlılığın gittikçe arttığı gözlenmektedir. Nitekim 1997–2004 döneminde 15 ülke genelinde yüzde 42 olan dışa açıklık oranı, 2005–2010

döneminde yüzde 49,5'e yükselmiştir. Benzer eğilim Türkiye'de de gözlenmiş ve aynı dönemde dışa açıklık oranı yüzde 34,2'den yüzde 41,8'e çıkmıştır.

Tablo: 4- Ülkeler İtibariyle Mal İhracat ve İthalatının GSYH'ya Oranları (Yüzde)

	1997–2004		2005–2010		1997–2010	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Almanya	28,4	23,7	38,3	31,5	32,6	27,1
İtalya	20,5	18,9	21,9	22,2	21,1	20,3
Fransa	20,9	20,3	20,3	22,5	20,6	21,2
İspanya	18,6	23,4	17,5	24,3	18,1	23,8
İngiltere	18,1	21,6	17,2	23,3	17,7	22,3
Yunanistan	6,6	20,2	7,4	23,0	7,0	21,4
Japonya	10,0	7,5	13,6	12,0	11,6	9,4
Rusya	31,8	18,2	28,4	16,7	30,4	17,6
Polonya	22,9	28,2	33,6	36,0	27,5	31,6
Çin	22,0	18,6	31,0	24,4	25,9	21,1
Güney Kore	31,5	27,3	40,2	37,0	35,2	31,5
Tayland	50,9	42,6	61,2	53,1	55,3	47,1
Malezya	96,0	75,9	92,4	70,8	94,5	73,7
Brezilya	9,9	8,6	11,5	8,8	10,6	8,7
ABD	7,2	11,3	8,1	13,5	7,6	12,2
15 Ülke Geneli	21,9	20,1	25,9	23,6	23,6	21,6
Türkiye	14,7	19,5	17,5	24,3	15,9	21,6

Kaynak: IMF-World Economic Outlook Database, April 2011 ve kendi hesaplamalarımız.

Dış talebe dayalı büyüme stratejisi benimseyen Asya ülkelerinde dışa açıklık oranı, genelde sanayileşmiş ülkelere göre daha yüksektir. Nitekim bu oran 2005–2010 döneminde, Malezya'da yüzde 163,1, Tayland'da yüzde 114,3, Güney Kore'de yüzde 77,2 ve Çin'de yüzde 55,4'tür. AB üyesi Almanya ve Polonya'da da dışa açıklık oranı, diğer üye ülkelere göre oldukça yüksektir. Nitekim çalışma kapsamında bulunan diğer AB üyesi ülkelerde dışa açıklık oranı yüzde 40 civarında iken, Almanya ve Polonya'da bu oran yüzde 70'ler civarında bulunmaktadır. En düşük dışa açıklık oranına sahip ülkeler ise, sırasıyla, Brezilya (yüzde 20,2), ABD yüzde (21,6) ve Japonya'dır (yüzde 25,6).

2005–2010 döneminde ülkelerin dışa açıklık oranlarının yükselmesinde, ihracat ve ithalatın katkıları farklılaşmaktadır. Nitekim 15 ülke genelinde dışa açıklık oranı, bir önceki döneme göre 7,5 puan yükselmiş ve bu yükselişin 4,0 puanı ihracat, 3,5 puanı ise ithalat oranının yükselmesinden kaynaklanmıştır. Türkiye'de ise, aynı dönemde dışa açıklık oranı 7,6 puan artarken, bu artışın 2,8 puanı ihracat, 4,8 puanı ise ithalat oranının yükselmesinden gelmiştir. Bu dönemde, Polonya, Almanya, Çin ve Brezilya'da dışa açıklık oranındaki yükseliş, ağırlıklı olarak ihracat oranındaki artıştan kaynaklanırken, Yunanistan, ABD ve İtalya'da ithalattaki artıştan etkilenmiştir. Malezya, Rusya ve İspanya'da ise dışa açıklık oranı gerilemiştir. Rusya ve İspanya'da ihracat oranındaki düşüş etkili olurken, Malezya'da her iki oranda azalmıştır.

İncelenen dönemde, dışa açıklık oranındaki değişim ve bu değişimin kaynağının, ülkelerin büyüme stratejisi, büyüme oranı ve dış ticaret hadleri yanı sıra, uluslararası piyasalarda görece rekabet gücü performansı tarafından da etkilendiği düşünülmektedir. Takip eden bölümde, 1997–2010 döneminde ülkelerin Türkiye'ye karşı rekabet gücündeki değişim incelenecektir. Ancak, ülkelerin 1997=100 bazlı rekabet gücü endekslerinin geldikleri seviyeler karşılaştırıldığında, hangi ülkenin bu dönemde uluslararası piyasalarda genel olarak rekabet gücü kazandığı da görülebilmektedir.

BÖLÜM -II: REKABET GÜCÜNDEKİ GELİŞİM 9

Çalışmanın birinci bölümünde, cari işlemler dengesini etkileyen büyüme, yatırım-tasarruf oranları, dış ticaret hadleri ve dış ticaret performansı incelenmiş ve bu verilerle ilgili karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bölümde ise, dış ticaret ve cari işlemler dengesi açısından önemli bir faktör olan rekabet gücü incelenecektir.

Rekabet gücü çeşitli düzeylerde incelenmekte ve farklı göstergeler kullanılmaktadır. Uluslararası rekabet gücü, genellikle firma, sektör veya ülke düzeyinde ele alınmakta, fiyat-maliyet ve fiyat dışı rekabet göstergeleri kullanılarak karşılaştırmalar yapılmaktadır. Genelde, fiyat-maliyet bazlı rekabet gücü göstergesi olarak, reel kur endeksi, birim işgücü maliyetleri ve ihracat kar marjı kullanılmaktadır¹⁰. Ayrıca son yıllarda, fiyat-maliyet göstergeleri yanı sıra, yatırım ve iş ortamını değerlendiren çeşitli göstergeler kullanılarak ülkelerin rekabet güçleri ve yabancı sermaye performansları da karşılaştırılmakta ve uluslararası rekabet sıralamaları yapılmaktadır. Ülkelere ilişkin endeks ve sıralamalar oluşturulurken, ekonomik ve sosyal göstergelerin yanı sıra firmaların faaliyette buldukları yasal ve idari ortam, firmaların karşılaştıkları ticari düzenlemeler, işçi-işveren ilişkileri, bankacılık-sermaye piyasası-vergi düzenlemeleri ve fiili uygulamalar değerlendirilmektedir¹¹.

Bu çalışmada, büyüme, istihdam, enflasyon ve döviz kurlarından yararlanarak, ülkelerin fiyat-maliyet bazlı rekabet gücü endeksleri hesaplanmıştır. 15 ülkenin rekabet gücü endeksleri ile Türkiye'nin rekabet gücü endeksi karşılaştırılarak, Türkiye'nin görece rekabet gücündeki değişim incelenmiştir. Çalışmada kullanılan makroekonomik verilerin, ülkelerin genel ekonomi politika uygulamalarının bir sonucu olduğu ve uluslararası alanda rekabet gücünü etkilediği düşünülmektedir. Özellikle, ülkelerin büyüme, istihdam ve enflasyona ilişkin performansları, büyük ölçüde firma veya sektör bazında uyguladıkları mikro ekonomik politikalar ile yapısal düzenlemelere bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmada kullanılan görece rekabet gücü performansı ile uluslararası rekabet gücü sıralamaları arasında bir paralellik olduğu düşünülmektedir¹².

Çalışmada, ülkelerin, döviz kurları (1 ABD doları karşılığı), tüketici fiyatları endeksi, toptan eşya/üretici fiyatları/sanayi ürünleri fiyat endeksi, GSYH miktar endeksi ve toplam istihdam miktarları kullanılmıştır. İncelenen 15 ülke ile ilgili 1997–2010 dönemine ait veriler Uluslararası Para Fonu'nun "International Financial Statistics" veri tabanından alınmıştır. Bazı ülkelerin 2010 yılına ait bilgileri, yılın ilk yarısına veya ilk üç çeyreğine ilişkin bilgilerden yararlanılarak tahmin edilmiş veya diğer veri kaynaklarından yararlanılarak elde edilmiştir. Tüm ülkeler için yıllık ortalama değerler dikkate alınmış ve endeksler 1997=100 bazına çevrilmiştir. Verilerdeki uyumsuzluk nedeniyle, 1997–2002 döneminde Çin için sadece tüketici fiyatları endeksi, daha sonraki yıllarda ise tüketici ve toptan eşya fiyatları endeksleri ayrı, ayrı kullanılmıştır. 1997–1998 döneminde, Avrupa Para Birliği üyesi ülkeler için Euro'nun dolar karşılığı, ulusal paraların Euro içindeki payları dikkate alınarak yapılan hesaplamadan alınmıştır. Türkiye'ye ilişkin bilgiler, Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden temin edilmiştir.

⁹ Bu bölüm, 2005 yılında yapılan ve 1997–2004 dönemini kapsayan çalışmanın yeni verilerle güncelleştirilmiş şeklidir. Bkz. YÜKSELER, Şubat 2005.

¹⁰ Bkz. KİBRİTÇİOĞLU, 1996; KOTAN, 2002; YILMAZ-GÖNENÇ, 2008.

¹¹ Bkz. YÜKSELER, Aralık 2005.

¹² Institute for Management Development (IMD) tarafından, 300 den fazla gösterge kullanılarak, ülkelerin genel rekabet sıralaması yapılmakta ve World Competitiveness Yearbook ile açıklanmaktadır. 2005 yıllığında Türkiye 39. sırada iken, 2010 yıllığında 48. sıraya gerilemiş, 2011 yıllığında ise tekrar 39. sıraya yükselmiştir. İncelenen 15 ülkenin, dış ticaret ağırlıklı ortalama sırası ise, aynı yıllarda sırasıyla, 27,1, 25,7 ve 28,7 olarak hesaplanmıştır. 2011 yıllığı dışında, 2005 ve 2010 yıllıklarında, 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinin arttığı, 2011 yıllığında ise gerilediği gözlenmiştir.

1. Yöntem

Ülkenin diğer ülkelere göre nispi pozisyonundaki değişimi gösteren Rekabet Gücü Endeksi (RGE), reel döviz kuru endeksi hesaplaması ile benzerlik göstermektedir. Reel döviz kuru hesaplamalarında, yurtiçi fiyatlar ile ticaret yapılan ülkelerin fiyatları arasındaki ilişki esas alınırken, nispi pozisyonu gösteren RGE' de, endeksin hesaplanacağı her ülke için ABD doları karşılığı kendi nominal döviz kuru ve yurtiçi fiyat endeksindeki değişim dikkate alınmaktadır ¹³. Böylece, her bir ülke için ortak olarak seçilen yabancı paranın (1 ABD dolarının) satın alma gücündeki reel gelişme belirlenmektedir. Nispi pozisyonundaki değişimin inceleneceği ülke seçilerek, diğer ülkelerin reel satın alma güçlerini gösteren endeks seçilen ülkenin endeksine bölünerek RGE endeksleri elde edilmektedir ¹⁴. Ülkeler itibariyle hesaplanan RGE'nin 100'ün üstünde olması, o ülkenin seçilen ülkeye göre rekabet gücü kazandığını göstermektedir. Endeks aşağıdaki denklemler aracılığıyla hesap edilmektedir;

$$SG_{nt} = E_{nt} / P_{nt} \quad (1)$$

SG : 1 ABD Dolarının Satın Alma Gücü
E : 1 ABD Doları Karşılığı Yerli Para Birimi
P : Fiyat Endeksi (1997=100 Bazlı)
n : Ülkeler
t : Yıllar (1997.....2010)

$$SGE_{nt} = SG_{nt} / SG_{n1997} \quad (2)$$

SGE : 1 ABD Dolarının Satın Alma Gücü Endeksi (1997=100 Bazlı)

$$RGE_{nt} = SGE_{nt} / TR-SGE_t \quad (3)$$

RGE_{nt} : Rekabet Gücü Endeksi
TR-SGE_t : Türkiye Rekabet Gücü Endeksi

Ülkenin nispi pozisyonundaki değişimi veren RGE dolaylı olarak, seçilen ülke ile diğer ülkeler arasındaki görece fiyat farklılıklarını da yansıtmaktadır. Fiyat farklılıkları yanı sıra, ülkelerin işgücü verimliliklerinden kaynaklanan farklılıklar da, RGE'ye yansıtılabilir. Bu çalışmada, ülkeler itibariyle işgücü verimliliği istihdam edilen kişi başına katma değer olarak tanımlanmıştır. İşgücü verimliliği, GSYH miktar endeksinin toplam istihdam endeksine bölünmesiyle elde edilmiştir.

$$LP_{nt} = Y_{nt} / L_{nt} \quad (4)$$

LP : İşgücü Verimlilik Endeksi (1997=100)
Y : GSYH Miktar Endeksi (1997=100)
L : İstihdam Endeksi (1997=100)

$$SGE-LP_{nt} = SGE_{nt} * LP_{nt} \quad (5)$$

$$RGE-LP_{nt} = SGE-LP_{nt} / TR-SGE-LP_t \quad (6)$$

RGE-LP : İşgücü Verimliliği ile Düzeltilmiş Rekabet Gücü Endeksi

TR-SGE-LP : Türkiye - İşgücü Verimliliği ile Düzeltilmiş Rekabet Gücü Endeksi

Bu çalışmada, ülkeler itibariyle rekabet gücü endeksleri hem tüketici fiyatları hem de toptan eşya/üretici fiyatları endeksleri kullanılarak hesaplanmıştır.

¹³ Bkz. KOTAN, 2002.

¹⁴ Bkz. TEMEL ve diğerleri, 1995.

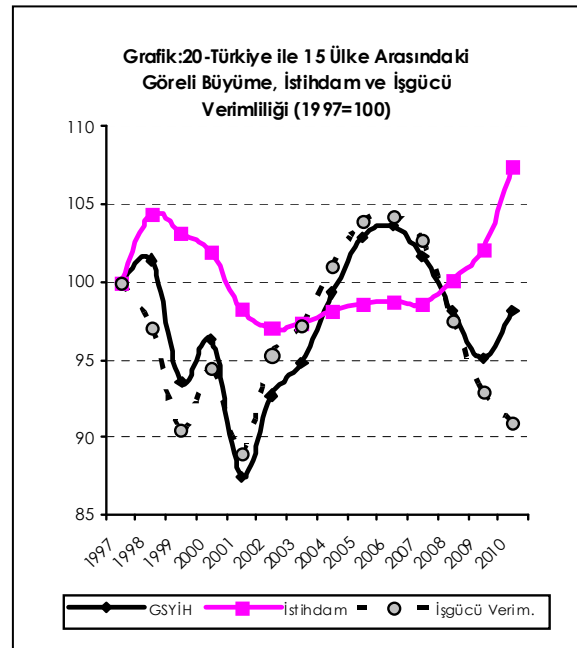
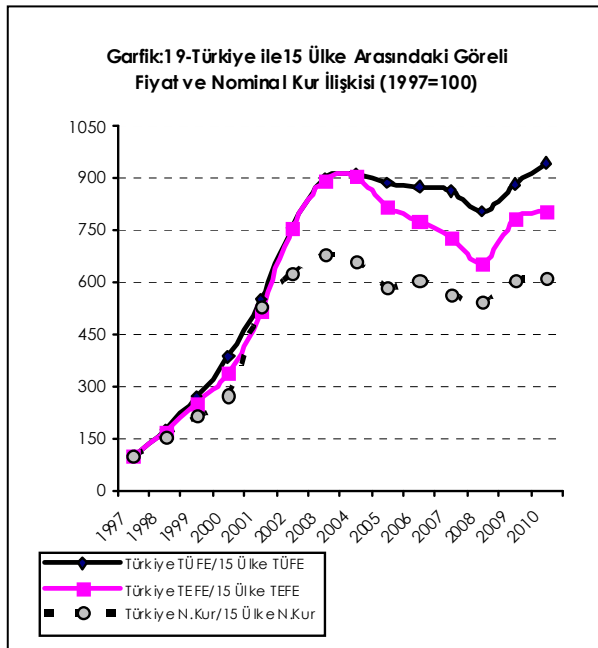
2. Döviz Kurlarındaki Gelişim

1997–2010 döneminde, Türkiye'nin rekabet gücündeki değişimi incelemek amacıyla, dış ticaretimizde önemli paya sahip olan veya ekonomik yapı itibarıyla benzerlikler bulunan 15 ülke seçilmiştir. Türkiye dâhil 16 ülkenin yerli para birimlerinin ABD doları karşısındaki değeri Ek Tablo:2'de verilmektedir.

Ülke para birimleri, genelde, 2001–2002 dönemine kadar ABD doları karşısında nominal bazda değer kaybederken, 2003–2010 döneminde, 2006 ve 2009 yılları hariç, ABD doları karşısında önemli ölçüde değer kazanmışlardır. 2006 yılına kadar Çin ve Malezya, para birimlerini ABD dolarına bağladıklarından, bu ülkelerin para birimlerinin dolar karşısındaki değeri genelde sabit kalmış, 2006 yılı sonrasında ise değer kazanmıştır. Nominal olarak, Türk lirası 1997–2002 döneminde ABD doları karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiş, 2003 yılından itibaren değer kazanmaya başlamıştır. Ancak, 2006 yılında ve küresel krizin etkisiyle 2009 yılında Türk lirası ABD doları karşısında değer kaybetmiştir.

Ülkelerin, ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmindeki payları kullanılarak, 1 ABD doları karşılığı nominal döviz kuru endeksleri hesaplanmıştır. 15 ülkenin 1997=100 bazlı nominal döviz kuru endeksi incelendiğinde, 2003 yılına kadar, ülke paralarının ABD dolarına karşı yılda ortalama yüzde 9,6 oranında değer kaybettiği, 2003–2008 döneminde ise genelde para birimlerinin değerlendirildiği gözlenmektedir. Kriz nedeniyle 2009 yılında, 15 ülkenin para birimi ABD doları karşısında yüzde 7,2 değer kaybetmiş, 2010 yılında ise yüzde 4,5 oranında değer kazanmıştır. 2003–2010 genelinde, 15 ülkenin nominal döviz kurlarının ABD doları karşısında, yılda ortalama yüzde 0,2 değer kaybettiği gözlenmektedir. Türk lirası ise, 1997–2002 döneminde ABD dolarına karşı nominal olarak yılda ortalama yüzde 58,3 oranında değer kaybetmiştir. 2003–2008 döneminde ABD dolarına karşı nominal olarak yılda ortalama yüzde 2,4 oranında değer kazanan Türk lirası, 2009 yılında yüzde 19,1 oranında değer kaybetmiş, 2010 yılında ise tekrar yüzde 3,0 oranında değerlendirilmiştir. Böylece, 2010 yılında Türk lirasının ABD doları karşısındaki nominal değeri 2002 seviyesinin bir miktar altında kalmıştır.

Türkiye ile 15 ülkenin nominal kurları arasındaki ilişkiyi gösteren 1997=100 bazlı göreceli nominal kur endeksi 2002 yılına kadar hızla yükselmiş, 2003 yılından itibaren gerileyerek 2008 yılında en düşük seviyesine gelmiştir. Küresel krizin derinleştiği 2009 yılında Türk lirasının daha fazla değer kaybetmesi nedeniyle, göreceli nominal kur endeksinde son iki yılda tekrar yükseliş gözlenmiştir (Bakınız Grafik: 19).

3. Fiyat Gelişmeleri

1997–2010 döneminde ülkelerin, tüketici fiyatları endeksi ile toptan eşya/üretici/sanayi ürünleri fiyat endekslerindeki değişim incelenmiştir. Karşılaştırılan ülkeler arasında, bu dönemde Türkiye en yüksek enflasyon oranına sahip ülke olmuştur. Türkiye'yi, Rusya, Brezilya ve Polonya takip etmektedir. Bu dönemde, ülkelerin toptan eşya/üretici/sanayi ürünleri fiyat endeksinin ulaştığı düzey, son yıllarda uluslararası piyasalarda temel mal fiyatlarındaki yükselişin etkisiyle, tüketici fiyatları endeksinin üstünde kalmıştır. Ülkelerin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki payları kullanılarak hesaplanan 1997=100 bazlı ortalama endeks değeri, TÜFE'de 260,9, toptan eşya/üretici fiyat endeksinde ise 262,6 olarak gerçekleşmiştir.

1997–2010 döneminde, 15 ülke geneli için hesaplanan tüketici ve toptan eşya/üretici fiyatları endeksindeki ortalama yıllık artışlar, sırasıyla, yüzde 7,6 ve yüzde 7,7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye için bu artışlar, sırasıyla, yüzde 28,0 ve yüzde 26,5 olmuştur. Ancak, Türkiye enflasyon açısından iki farklı dönem yaşamıştır. 1998–2003 döneminde, Türkiye'de ortalama yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 53,8, toptan eşya fiyatlarında yüzde 51,6 iken, bu oranlar 2004–2010 döneminde, sırasıyla, yüzde 9,3 ve yüzde 8,3'e gerilemiş ve 15 ülke ortalamasına yaklaşmıştır.

Türkiye ile 15 ülke arasındaki görece fiyat farklılıkları, hem tüketici hem de toptan eşya fiyatları endeksi bazında, 1998–2003 döneminde hızla yükselirken, 2004–2010 döneminde önemli ölçüde yavaşlamıştır (Bakınız Grafik:19 ve Ek Tablo:3). Türkiye'deki enflasyon oranlarının 2003 yılı sonrasında hızla 15 ülke ortalamasına yaklaşması bu gelişmede etkili olmuştur. Türkiye ile 15 ülke arasındaki görece nominal döviz kuru farklılıkları ise 2003 yılından itibaren önemli ölçüde azalmış ve durağan bir yapı arz etmiştir. Özellikle 2004–2008 döneminde, Türk lirasının ABD doları karşısında nominal bazda değer kazanması bunda etkili olmuştur. 1997–2001 döneminde, reel kur politikası izlenmesi nedeniyle, görece fiyat farklılıkları ile görece nominal döviz kuru farklılıkları birbirlerine paralel hareket etmiştir (Bakınız Grafik:19 ve Ek Tablo:3). 2002–2008 döneminde iki seri arasında önemli bir açılma gözlenmiş ve Türk lirası değerlendirilmiştir.

4. Büyüme, İstihdam ve İşgücü Verimliliğindeki Gelişmeler

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde ortalama reel GSYH büyüme hızı yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, ülkeler arasında en yüksek büyüme performansını, yükselen piyasa ekonomileri grubunda yer alan, Çin (yüzde 9,3), Polonya (yüzde 4,7), Rusya (yüzde 4,0), Güney Kore (yüzde 4,1), Malezya (yüzde 3,9) ve Brezilya (yüzde 3,1) göstermiştir. Bu dönemde, Türkiye'de ortalama reel GSYH büyüme hızı ise yüzde 3,8 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında yaşanan deprem, 2001 krizi ve 2008/2009 küresel krizi Türkiye'nin ortalama büyüme performansını olumsuz etkilemiştir. 2002 sonrası dönemde, Türkiye'nin büyüme performansı iki farklı trend göstermiştir. 2003–2006 döneminde, 15 ülkenin yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 4,5 iken, Türkiye'nin ortalama yıllık büyüme hızı yüzde 7,5 olmuştur. Ancak, Türkiye'nin büyüme performansı 2006 yılı sonrasında önemli ölçüde zayıflamıştır. 2010 yılındaki rekor büyüme hızına rağmen, Türkiye'nin 2007–2010 dönemindeki yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 2,3'e gerilemiştir. Bu dönemde, 15 ülkenin ortalama yıllık büyüme hızı ise yüzde 3,7 olarak gerçekleşmiştir (Bakınız Ek Tablo: 3).

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde istihdam hacmi yılda ortalama yüzde 1 civarında büyüme göstermiştir. 2010 yılında, istihdam hacmi Japonya'da 1997 yılına göre yüzde 4,5 oranında daralmıştır. Bu dönemde yıllık ortalama istihdam artışı bakımından en iyi performansı, İspanya (yüzde 2,6), Malezya (yüzde 2,4), Brezilya (yüzde 2,0), İtalya (yüzde 1,5) ve Rusya (yüzde 1,1) göstermiştir. Türkiye'de, bu dönemde yıllık ortalama istihdam artışı yüzde 1,5 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılı ve sonrasında uygulanan yapısal reformlar, başta kamu kesimi ve mali sektör olmak üzere bazı alanlardaki atıl istihdamın azaltılmasına yol açmış ve istihdam hacmi 2000–2002 döneminde gerilemiştir. 2003 yılından itibaren ekonomide gerçekleşen hızlı büyümeye rağmen, istihdamdaki artış sınırlı kalmıştır. Küresel kriz nedeniyle

dünya genelinde istihdam hacminin daraldığı son iki yılda ise, Türkiye'de istihdam hacmindeki yıllık ortalama artış yüzde 3,2'ye yükselmiştir.

Bu çalışmada işgücü verimliliği GSYH miktar endeksinin istihdam miktar endeksine oranı olarak tanımlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, işgücü verimlilik endeksi, çalışan kişi başına katma değerdeki değişimi yansıtmaktadır. 1997–2010 döneminde, 15 ülkede işgücü verimliliğindeki ortalama yıllık artış yüzde 2,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, İtalya ve İspanya'da işgücü verimliliğinde düşüş gözlenmiştir. Yıllık ortalama işgücü verimliliğindeki artış bakımından en iyi performansı, Çin (yüzde 8,3), Polonya (yüzde 4,1), Rusya (yüzde 3,0), Güney Kore (yüzde 2,9), Yunanistan (yüzde 2,1) ve Tayland (yüzde 2,1) göstermiştir. 15 ülke kapsamında bulunan Avrupa Birliği üyesi ülkeler, genelde, büyüme, istihdam ve işgücü verimliliği açısından başarılı bir performans sergileyememişlerdir. Bu dönemde, Türkiye'de işgücü verimliliğindeki yıllık ortalama artış yüzde 1,8 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 1997–2001 döneminde gerileyen işgücü verimliliği, 2002–2007 döneminde hızlı bir artış trendine girmiş ve işgücü verimliliğindeki yıllık ortalama artış yüzde 5,7'ye yükselmiştir. Son üç yılda ise, Türkiye'de büyüme yavaşlarken istihdam hacmindeki hızlı artış işgücü verimliliğini sınırlandırmış ve işgücü verimliliği yılda ortalama yüzde 1,3 oranında gerilemiştir.

Türkiye ile 15 ülke arasındaki görece büyüme, istihdam ve işgücü verimliliğinde, 1997–2010 döneminde, önemli dalgalanmalar gözlenmiştir (Bakınız Grafik: 20 ve Ek Tablo: 3). 1997–2001 döneminde, büyüme, istihdam ve işgücü verimliliği endeksi Türkiye aleyhine gelişmiş, diğer bir ifade ile 15 ülke büyüme, istihdam ve işgücü verimliliği konusunda Türkiye'den daha iyi bir performans göstermiştir. 2002–2007 döneminde ise, Türkiye büyüme ve işgücü verimliliği konusunda, 15 ülkeye göre daha iyi bir performans sergilemiş ve bu ülkeler ile arasındaki aleyhteki farkı büyük ölçüde kapatmış ve 15 ülkenin performansını geçmiştir. Ancak, bu dönemde Türkiye ile 15 ülke arasındaki görece istihdam farklılığı, 2001 yılından itibaren aleyhe dönmüş ve bu eğilim 2008 yılına kadar sürmüştür. Son üç yılda, Türkiye ekonomisinin büyüme ve işgücü verimliliği performansı 15 ülke ortalamasına göre zayıflarken, istihdam performansında önemli bir iyileşme gözlenmiştir (Bakınız Grafik: 20).

5. Rekabet Gücü Endeksleri

Bu bölümde, 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücündeki gelişim, yöntem bölümünde yapılan açıklamalar çerçevesinde, incelenecektir. Ülkelerin Türkiye'ye karşı rekabet gücü endeksleri hem tüketici fiyatları hem de toptan eşya/üretici/sanayi ürünleri fiyat endeksleri kullanılarak hesaplanmıştır. Ayrıca, ülkeler arasındaki işgücü verimliliği farklarını da dikkate alan rekabet gücü endekslerindeki gelişim incelenmiştir. Rekabet gücü endekslerinin 100'ün üzerine çıkması, bu ülkelerin Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinde artış olduğunu göstermektedir. 15 ülkenin rekabet gücü endeksi toplulaştırılırken, bu ülkelerin 2002–2005 döneminde Türkiye ile yaptıkları dış ticaret hacmi içindeki payları dikkate alınmıştır.

a. Tüketici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi

Tüketici fiyatları bazlı rekabet gücü endeksine göre, 15 ülke 1997–2010 döneminde Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini artırmışlardır. 1997=100 bazlı ortalama rekabet gücü endeksi 1998–2000 döneminde sürekli yükseliş göstermiş, ancak nominal olarak Türk lirasının hızla değer kaybetmesinin etkisiyle 2001 yılında tekrar 101,3 seviyesine gerilemiştir. 2002–2010 döneminde, 15 ülke ile Türkiye arasında görece fiyat farklılığı devam ederken Türk lirasının nominal bazda değerlenmesi, 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinin, 2006 ve 2009 yılı hariç, sürekli olarak artmasına neden olmuş ve ortalama rekabet gücü endeksi 2010 yılında 169,3'e yükselmiştir (Bakınız Grafik: 21 ve Tablo: 5). Tüketici fiyatları bazlı rekabet gücü endeksi, ülkelerin yurtiçi piyasadaki rekabet avantajlarını daha iyi yansıttığından Türkiye'nin bu ülkelerden ithalatı açısından önem taşımaktadır. Kura dayalı enflasyonla mücadele programının uygulandığı 2000 yılında hızla yükselen rekabet gücü endeksi, bu seviyesini 2005 yılında aşmış ve bu yükseliş trendi genelde devam etmiştir.

1997-2000 döneminde, Euro'nun ABD doları karşısında değer kaybetmesi, Asya ve Rusya krizlerinin etkisi ile, AB üyesi ülkeler, Rusya, Brezilya ve Malezya Türkiye'ye karşı rekabet

güçlerini önemli ölçüde artırmışlardır. 2001 krizi sonucu, Türk lirasının hızla değer kaybetmesinin etkisiyle, İspanya, İngiltere, Yunanistan, Japonya, Polonya, Çin ve ABD'nin Türkiye'ye karşı rekabet güçleri hızla gerilemiş ve endeks değerleri 100'ün altına düşmüştür (Bakınız Ek Tablo: 4). 2002–2010 döneminde, 15 ülkenin tümü Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini artırmışlardır. Bu dönemde, Polonya, Yunanistan, Rusya ve İspanya'nın rekabet güçlerindeki artış daha sınırlı kalırken, Malezya, Güney Kore, Japonya, İngiltere ve ABD'nin rekabet güçlerinde çok belirgin artışlar gözlenmiştir.

Tablo:5- 15 Ülkenin Türkiye'ye Karşı Rekabet Gücü Endeksleri (1997=100)

	Fiyat Endeksli Bazlı RGE		İşgücü Verimliliğine Göre Düzeltilmiş RGE	
	TÜFE (RGE-LP _{cpi})	TEFE/ÜFE (RGE-LP _{wpi/ppi})	TÜFE (RGE-LP _{cpi})	TEFE/ÜFE (RGE-LP _{wpi/ppi})
1997	100,0	100,0	100,0	100,0
1998	111,8	108,3	114,3	110,4
1999	122,4	116,1	133,6	117,8
2000	133,2	116,7	141,0	123,5
2001	101,3	93,4	114,3	105,3
2002	115,8	113,0	121,7	118,8
2003	125,9	122,6	130,3	127,0
2004	131,8	129,8	130,9	128,8
2005	147,4	136,4	140,4	129,7
2006	146,6	131,6	138,6	122,4
2007	158,5	138,2	147,2	128,0
2008	161,3	139,6	153,3	132,2
2009	153,0	133,9	150,5	131,7
2010	169,3	145,7	165,4	142,0

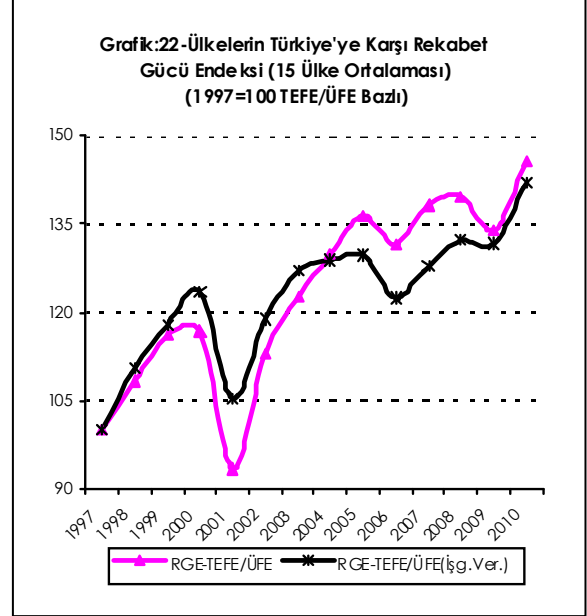
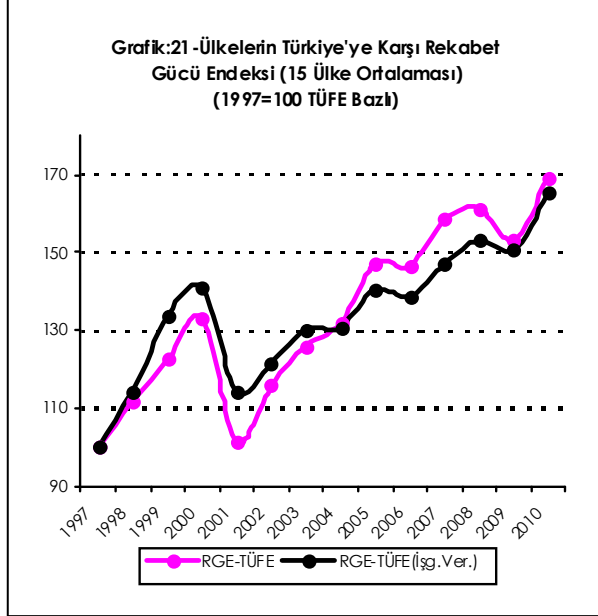
Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

Tüketici fiyatları bazlı rekabet gücü endeksi, sadece görece fiyat ve görece döviz kuru farklılıklarını dikkate aldığından, ülkeler arası verimlilik farklarının önemli olduğu durumlarda, rekabet gücündeki gerçek değişimi yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada, ülkelerarası işgücü verimlilik farklarını dikkate almak için, işgücü verimliliğine göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksi de hesaplanmıştır.

1997–2010 döneminde, 15 ülkenin ortalama işgücü verimliliği endeksi Ek Tablo:3'den de izleneceği gibi, düzenli bir artış eğilimi göstererek, 1997 yılında 100 olan endeks değeri 2010 yılında 138,9'a yükselmiştir. Bu dönemde, Türkiye'de işgücü verimliliği önemli ölçüde dalgalanma göstermiştir. Nitekim 1997'de 100 olan işgücü verimlilik endeksi 2001 yılında 94,4 seviyesine kadar gerilemiş, 2002–2007 döneminde ise hızlı bir artış eğilimine girerek 2007 yılında 131,5'e yükselmiş, son üç yılda ise gerilemiştir. Dönem içinde, yıllar itibarıyla işgücü verimliliği farkının leh ve aleyhte önemli değişim göstermesi, işgücü verimliliğine göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksinin eğilimini de etkilemiştir.

1997–2010 döneminde, 15 ülkenin işgücü verimliliğine göre düzeltilmiş 1997=100 bazlı ortalama rekabet gücü endeksi, 2000 yılında 141,0'a kadar yükselmiş, 2001 yılında ise krizin etkisiyle 114,3'e gerilemiştir. Türkiye'de 1997–2001 döneminde, işgücü verimliliğindeki gerileme 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinin daha fazla artmasını da beraberinde getirmiştir. 2002–2006 döneminde ise, 15 ülkede işgücü verimliliğindeki yıllık ortalama artış yüzde 2,9 iken, Türkiye'de yüzde 6,2'ye çıkmıştır. Bu dönemde verimlilik farkının Türkiye lehine çalışması, 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücünü sınırlandırmıştır. Nitekim 2000 yılında 141'e yükselen 15 ülkenin ortalama rekabet gücü endeksi 2006 yılında 138,6'ya gerilemiştir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye bu dönemde işgücü verimliliğini artırarak, görece fiyat ve görece döviz kuru dezavantajının bir kısmını telafi edebilmiştir. Ancak, 2006 yılı sonrasında 15 ülkede işgücü verimliliği artışını sürdürürken, Türkiye'de işgücü verimliliğindeki artışın durağanlaşması ve kısmen gerilemesi rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir. Nitekim 15 ülkenin işgücü verimliliğine göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksi 2006 yılında 138,6 iken, 2010 yılında 165,4'e yükselmiştir (Bakınız Tablo: 5).

İşgücü verimlilik farklarına göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksi incelendiğinde de, bu dönemde bazı ülkelerin Türkiye'ye karşı önemli bir rekabet avantajı sağladıkları görülmektedir. Özellikle, Çin, Güney Kore, Malezya, Tayland, ABD ve Polonya bu ülkeler arasında bulunmaktadır. İtalya, İspanya ve Rusya'nın rekabet güçlerinde sınırlı bir artış olmuş, bu ülkeler 2000 yılına göre rekabet gücü kaybına uğramışlardır (Bakınız Ek Tablo:5).

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

b. Toptan Eşya/Üretici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi

Bu bölümde, ülkelerin toptan eşya/üretici fiyatları/sanayi ürünleri fiyat endeksleri kullanılarak hesaplanan rekabet gücü endeksindeki gelişim konusunda bilgi verilecektir. Ancak, veri eksikliği nedeniyle, bu endekste 1997–2002 döneminde Çin için tüketici fiyatları endeksi kullanılmıştır. Toptan eşya/üretici fiyatları bazlı endeksin, uluslararası piyasalarda rekabet gücü değişiminin etkisini daha iyi yansıttığı düşünülmektedir. Bu nedenle, toptan eşya/üretici fiyatları bazlı 15 ülkenin ortalama rekabet gücü endeksi, Türkiye'nin ihracat performansı açısından önem taşımaktadır. 1997–2010 döneminde 15 ülke genelinde, toptan eşya/üretici/sanayi ürünleri fiyat endeksi ile tüketici fiyatları endeksindeki yıllık ortalama artış yaklaşık birbirlerine eşit gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Türkiye'de ise toptan eşya/üretici fiyatları endeksindeki yıllık ortalama artış TÜFE'nin altında kalmıştır. 15 ülke ortalamasında, 1997=100 bazlı endeks Ek Tablo: 3'ten de görülebileceği gibi, 2010 yılında tüketici fiyatları endeksinde 260,9 seviyesine ulaşırken, toptan eşya/üretici fiyatları endeksinde 262,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Türkiye için bu endekslerin 2010 yılında ulaştığı seviye, sırasıyla, 2467,4 ve 2120,2'dir. İşgücü verimliliğindeki değişim, uluslararası mal fiyatları ve döviz kurlarındaki hareketler toptan eşya/üretici/sanayi ürünleri fiyat endeksi üzerinde daha etkili olurken, yurtiçi talep düzeyi, tüketim vergileri, ulaştırma ve perakende ticaret marjları tüketici fiyatlarında farklılaşmaya neden olabilmektedir. AB üyesi ülkeler, Japonya ve ABD'de toptan eşya/üretici fiyatları ile tüketici fiyatları endeksi arasındaki farklılaşma daha az iken, Brezilya, Polonya ve Tayland'da farklılaşma önemli boyutlara ulaşmaktadır. Ayrıca, Brezilya, Tayland ve Malezya'da, genel eğilimin aksine toptan eşya/üretici fiyatları endeksi tüketici fiyatları endeksinin üzerinde seyretmektedir.

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde toptan eşya/üretici fiyatları bazlı ortalama rekabet gücü endeksi, 1997 yılında 100 iken 2010 yılında 145,7'ye yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle, bu ülkeler uluslararası piyasalarda Türkiye'ye karşı önemli bir rekabet gücü kazanmışlardır (Bakınız Grafik: 22 ve Ek Tablo: 6–7). 2001 yılında endeks değerinin 100'ün altına düşmesi, Türkiye'nin bu ülkelere karşı 2001 yılında rekabet gücü kazandığını göstermektedir. Ancak, bu tarihten sonra, görece fiyat ve döviz kuru gelişmelerinin Türkiye aleyhine olması

nedeniyle, incelenen ülkelerin tümü Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinde artış sağlamışlardır. 2002–2010 döneminde, Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinde ortalamanın üzerinde artış sağlayan ülkeler, Güney Kore, İngiltere, Japonya, Malezya, Fransa, ABD ve Almanya'dır. Brezilya rekabet gücü kaybına uğramış, Yunanistan, Tayland ve Rusya'nın rekabet gücündeki artış ortalamanın altında kalmıştır.

İşgücü verimliliği ile düzeltilmiş toptan eşya fiyatları bazlı rekabet gücü endeksi de benzer eğilimleri yansıtmaktadır. Ancak, 1997–2001 döneminde görece verimlilik farklılığı Türkiye aleyhine çalışırken, 2002–2006 döneminde önemli ölçüde Türkiye lehine çalışmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde ülkemizde sağlanan hızlı verimlilik artışı, incelenen ülkelerin rekabet güçlerindeki artışı önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Ancak, 2006 yılı sonrasında işgücü verimliliğindeki olumsuz gelişme, Türkiye'nin rekabet gücünde zayıflamaya neden olmuştur. Nitekim toptan eşya fiyatları endeksli bazlı ortalama rekabet gücü endeksi 2007–2010 döneminde yüzde 10,7 oranında artarken, işgücü verimliliğine göre düzeltilmiş ortalama rekabet gücü endeksi yüzde 16,0 oranında artış göstermiştir.

2006 yılı sonrasında, Türkiye'ye karşı ortalamanın üzerinde rekabet gücü kazanan ülkeler, Güney Kore, Çin, İngiltere, ABD ve Polonya olmuştur. Bu ülkeler, hem tüketici hem de toptan eşya fiyatları bazlı endekslere göre Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini artıran ülkelerdir. Bu dönemde, Brezilya, Tayland, Japonya ve İtalya'nın Türkiye'ye karşı rekabet güçlerinde zayıflama olmuş, Rusya, Malezya ve Yunanistan'ın rekabet güçlerinde artış sınırlı kalmıştır.

Özet olarak 2010 yılı itibarıyla, Türkiye'nin görece rekabet gücünü değerlendirdiğimizde, 15 ülke geneline karşı önemli bir rekabet gücü kaybına uğradığı görülmektedir. Özellikle, yükselen piyasa ekonomisi kapsamında bulunan 7 ülkeye karşı, bu durum çok belirgin olarak gözlenmektedir (Bakınız Tablo: 6). Küresel krizin etkisiyle, ülkelerin dış ticarete koruma önlemlerine başvurmaları ve rekabet güçlerini korumaya yönelik tedbirlere öncelik vermeleri nedeniyle, önümüzdeki dönemde bu durumun, gerek yurtiçinde gerek uluslararası piyasalarda, yerli üreticilerin rekabet gücünü olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.

Tablo:6- 2010 Yılı İtibarıyla 15 Ülkenin Türkiye'ye Karşı Rekabet Gücü Endeksleri (1997=100)

	Fiyat Endeksli Bazlı RGE		İşgücü Verimliliğine Göre Düzeltilmiş RGE	
	TÜFE (RGE-LP _{cpi})	TEFE/ÜFE (RGE-LP _{wpi/ppi})	TÜFE (RGE-LP _{cpi})	TEFE/ÜFE (RGE-LP _{wpi/ppi})
Almanya	175,9	146,5	152,1	126,7
İtalya	159,2	138,1	113,1	98,1
Fransa	173,3	155,3	153,3	137,4
İspanya	148,8	131,9	115,9	102,7
İngiltere	186,0	179,4	168,5	162,6
Yunanistan	137,6	112,1	142,6	116,2
Japonya	186,2	159,5	168,5	144,3
Rusya	140,5	120,9	162,4	139,7
Polonya	131,5	125,2	175,1	166,8
Çin	168,0	138,3	375,9	309,4
Güney Kore	200,0	183,7	230,7	211,9
Tayland	176,9	114,6	182,4	118,2
Malezya	209,2	157,8	191,0	144,1
Brezilya	184,6	98,3	168,1	89,5
ABD	183,2	147,9	180,2	145,4
15 Ülke Geneli	169,3	145,7	165,4	142,0
Gelişmiş Ülkeler (8 Ülke)(*)	172,8	149,5	149,8	129,6
Yükselen Piy. Ekon.(7 Ülke)(**)	157,3	132,5	219,6	185,0
Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0

(*) Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, Yunanistan, Japonya ve ABD.

(**) Rusya, Polonya, Çin, Güney Kore, Tayland, Malezya ve Brezilya.

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

BÖLÜM –III: TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNDE GELİŞMELER VE 15 ÜLKE İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ

1. Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Genel Eğilimler

Bu bölümde, Türkiye'nin Geniş Ekonomik Gruplar Mal Sınıflandırmasına (GEGS) göre dış ticareti temel mal grupları itibariyle özetlenmeye çalışılacaktır. Bilindiği gibi, ekonominin dışa açıklığındaki artış, uluslararası üretim ve dağıtım zincirleri ile artan ölçüde bütünleşme, 2002–2006 dönemindeki yüksek büyüme, 2005 yılından itibaren enerji fiyatlarındaki hızlı yükseliş, rekabet gücü kaybı ve 2008/2009 dönemindeki küresel kriz, mal gruplarına göre dış ticaretimizin yapısında önemli bir değişimi de beraberinde getirmiştir. 1997–2010 döneminde, yıllık ortalama olarak, toplam ithalatta yüzde 10,9, mineral yakıt ve yağlar hariç ithalatta ise yüzde 10 oranında artış olmuştur. Mineral yağlar ve yakıt ithalatında ortalama yıllık büyüme yüzde 15,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, dayanıklı tüketim malları (yüzde 11,8), yarı dayanıklı-dayanısız tüketim malları (yüzde 14,9), ana metal sanayinde (yüzde 14,2) ve atık ve hurda ithalatında (yüzde 16) ortalamanın üzerinde yıllık ithalat artışı olmuştur.

İthalat açısından, 1997–2010 döneminde üç farklı eğilim söz konusudur. 1997–2004 döneminde, toplam ithalat artışı yüzde 10,5 oranında gerçekleşmiş, bu ılımlı artış 2004–2008 döneminde, enerji fiyatlarındaki artışın etkisiyle, yüzde 20'ye yükselmiştir. Bu dönemlerde, mineral yakıt ve yağlar ithalatındaki yıllık ortalama artış, sırasıyla, yüzde 13,2 ve yüzde 25,2 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, mineral yakıt ve yağlar ithalatının toplam ithalat içindeki payı 1997 yılında yüzde 12,5 iken, bu pay 2008 yılında yüzde 23,8'e kadar yükselmiştir (Bakınız Tablo:7). Enerji fiyatlarındaki yükseliş 2005 yılı ve sonrasında, gerek ithalat faturası gerek ekonominin geneli açısından önemli sorunlardan birisini oluşturmuştur. Ancak, bu sorun sadece enerji fiyatlarındaki yükselişten değil, enerji ithalatına bağımlılıktaki artıştan da kaynaklanmaktadır. Özellikle, 1999 yılından itibaren elektrik üretimi ve ısınmada doğalgaz kullanımının yaygınlaşması, enerji ithal faturasının gittikçe artmasına neden olmuştur. Nitekim 1997 yılında elektrik üretimi içinde doğalgazın payı yüzde 21,4 iken, bu pay 2004 yılında yüzde 41,3'e, 2008 yılında ise yüzde 49,7'ye yükselmiştir.

Tablo: 7- İhracat ve İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (GEGS, Yüzde)

	1997	2004	2008	2009	2010
İHRACAT (FOB) (Milyon Dolar)	26.261	63.167	132.027	102.143	113.979
İHRACAT (FOB)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mineral Yakıt ve Yağlar	0,73	2,25	5,66	3,81	3,91
Yatırım Mali (Taşımacılık Araç. Har.)	2,92	4,36	5,21	5,70	5,63
Taşıt Araçları ve Parçaları	5,71	17,26	18,61	16,26	15,93
Dayanıklı Tüketim Malları	4,89	9,50	6,78	7,69	7,82
Yarı Dayanıklı +Dayanısız Tük. M.	33,16	23,79	14,89	16,65	16,64
Diğer Ara ve Tüketim Malları	52,60	42,85	48,85	49,88	50,06
İTHALAT (CİF) (Milyon Dolar)	48.559	97.540	201.964	140.928	185.541
İTHALAT (CİF)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mineral Yakıt ve Yağlar	12,45	14,74	23,80	21,15	20,61
Yatırım Mali (Taşımacılık Araç. Har.)	18,41	13,83	11,51	13,05	12,53
Taşıt Araçları ve Parçaları	13,64	15,15	10,25	11,18	12,49
Dayanıklı Tüketim Malları	1,69	1,48	1,75	1,86	1,89
Yarı Dayanıklı +Dayanısız Tük. M.	3,68	5,22	5,01	6,41	5,84
Diğer Ara ve Tüketim Malları	50,14	49,57	47,68	46,34	46,65
İhracat (FOB)/İthalat (CİF)	54,08	64,76	65,37	72,48	61,43
İthalat (CİF) / GSYH	19,13	24,87	27,65	22,93	25,23
İhracat (FOB) / GSYH	10,36	16,11	18,08	16,62	15,50

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri ve kendi hesaplamamız.

Mineral yakıt ve yağlar dışındaki gruplarda da, ithalat artışı 2004–2008 döneminde, ekonomideki büyümenin etkisiyle hızlanmıştır. Nitekim 1997–2004 döneminde bu grupta yıllık ortalama ithalat artışı yüzde 10,1 iken, bu oran 2004–2008 döneminde yüzde 16,6'ya yükselmiştir. Bu ikinci dönemde ithalat artışı, dayanıklı tüketim mallarında yüzde 25,1, yarı dayanıklı-dayanısız tüketim mallarında yüzde 18,7, diğer ara ve tüketim malları grubunda ise

yüzde 18,8 olmuştur. Yatırım malları ve taşıt araçları-parçaları grubunda ithalat artışı, genel ortalamanın altında kalmıştır. Toplam ithalat içinde önemli paya sahip olan kimya ve ana metal sektöründe yıllık ithalat büyümesi yüzde 15,6 olurken, atık ve hurda ithalatındaki büyüme yüzde 30,3 olmuştur.

2008 yılında ithalat zirve noktasına ulaştıktan sonra, 2009 yılında kriz nedeniyle yüzde 30,2 oranında daralmış, 2010 yılında ise tekrar yüzde 31,7 oranında artmıştır. Ancak, 2010 yılında toplam ithalat ve enerji dışı ithalatın seviyesi 2008 yılı seviyesi altında bulunmaktadır. 2010 yılında enerji dışı ithalatın, 2008 yılına göre yüzde 4,3 oranında azalmış olduğu görülmektedir. Bu azalış büyük ölçüde, ana metal sanayi ile atık ve hurda ithalatındaki düşüşten kaynaklanmıştır. 2010 yılında, yatırım malları, dayanıklı tüketim malları ve kimya sektörlerinde ithalat 2008 yılı seviyesini korurken, taşıt araçları ve parçaları grubunda yüzde 11,9, yarı dayanıklı-dayaniksiz mal grubunda ise yüzde 7,2 oranında artış gerçekleşmiştir.

1997–2010 döneminde ihracat yılda ortalama yüzde 12 oranında artmıştır. İhracat artışı, mineral yakıt ve yağlar grubunda yüzde 27,4, taşıt araçları ve parçaları grubunda yüzde 21,2, yatırım malları grubunda yüzde 17,8, dayanıklı tüketim mallarında yüzde 16,1 ve ana metal sanayinde yüzde 14,1 olmuştur. Yarı dayanıklı-dayaniksiz mal grubunda ise ihracat artışı sınırlı kalmış ve yüzde 6,2 oranında gerçekleşmiştir.

Bu dönemde, ithalatta olduğu gibi ihracatta da üç farklı eğilim gözlenmiştir. 1997–2004 döneminde yüzde 13,4 olan yıllık ortalama ihracat artışı, 2004–2008 döneminde yüzde 20,2'ye yükselmiş, kriz nedeniyle 2008 sonrası dönemde ise gerilemiştir. 1997–2004 döneminde, mineral yakıt ve yağlar, taşıt araçları ve parçaları, dayanıklı tüketim malları, yatırım malları ve ana metal sanayi sektörü ihracatındaki artış genel ortalamanın önemli ölçüde üzerinde gerçekleşmiştir. 2004–2008 döneminde ise, ortalama yıllık ihracat artışı en yüksek gruplar, sırasıyla, mineral yakıt ve yağlar (yüzde 51,5), ana metal sanayi (yüzde 34,9), yatırım malları (yüzde 25,8) ve taşıt araçları ve parçalarıdır (yüzde 22,5). Dayanıklı-yarı dayanıklı ve dayaniksiz mal grubunda ihracat performansı bir önceki döneme göre zayıflamış, diğer ara ve tüketim malları grubunun performansında ise iyileşme gözlenmiştir.

Küresel kriz ve krizden çıkış sürecinde, ithalatta gözlenen eğilimin aynısı ihracatta da yaşanmıştır. 2009 yılında ihracat yüzde 22,6 oranında azalmış, 2010 yılında ise yüzde 11,6 oranında artmıştır. İhracat ve ithalatın benzer eğilim göstermesi, Türkiye'nin geçmiş kriz deneyimlerinden oldukça farklı bir duruma işaret etmektedir. Bu yeni eğilimin ortaya çıkmasında, 2000'li yıllarda imalat sanayi geneli ve bazı alt sektörlerinde "endüstri-içi ticaretin" oldukça yaygınlaşmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bilindiği gibi, endüstri-içi ticaretin yaygın olduğu sektörlerde, ihracat ve ithalat miktarı genelde talep değişmesine bağlı olarak birlikte artış ve azalış göstermekte, kısa dönemde dış ticaretin fiyat rekabetine karşı tepkisi ise zayıflamaktadır¹⁵. Bu durum, küresel kriz döneminde taşıt araçları ve parçaları ile dayanıklı tüketim malları dış ticaretinde belirgin olarak gözlenmiştir.

2000'li yıllarda, Türkiye'nin ihracatında taşıt araçları ve ana metal sanayi sektörleri sürükleyici konuma gelmişlerdir. 1997 yılında bu iki grubun toplam ihracat içindeki payı yüzde 15,6 iken, bu pay 2008 yılında yüzde 35,7'ye yükselmiştir. Küresel kriz, bu iki grubun ihracat performansında ciddi bir zayıflamaya neden olmuştur. Bu iki grubun, 2008 yılında 47,1 milyar dolar olan ihracat toplamı, 2009 yılında 31,7 milyar dolara gerilemiş, 2010 yılında ise 32,6 milyar dolara yükselmiştir. Kriz sürecinde, taşıt araçları ve parçaları ile ana metal sanayi sektörü dış ticaretinin dış dengeye katkısında farklı bir eğilim gözlenmiştir. 2008–2010 döneminde sektörlerin ihracatında zayıflamaya karşın, ithalatında 2010 yılında önemli bir artış gerçekleşmiştir. Nitekim bu iki grubun toplam ithalatı 2008 yılında 47,2 milyar dolar iken 2009 yılında 29,1 milyar dolara gerilemiş, 2010 yılında ise 41,8 milyar dolar olmuştur. 2008 yılında, bu iki grubun dış ticaret dengesi, sadece 0,1 milyar dolar açık verirken, 2009 yılında 2,6 milyar dolar fazla vermiştir. Ancak, taşıt araçları ve parçaları ile ana metal sanayi sektöründe dış ticaret dengesi 2010 yılında ciddi ölçüde bozulmuş ve 9,2 milyar dolar açık vermiştir.

¹⁵ Bkz. TÜRKAN ve YÜKSELER, Şubat 2008.

2. 15 Ülke ile Dış Ticaret İlişkisi

Bu bölümde, Türkiye'nin 15 ülke ile olan ticari ilişkilerindeki gelişim ele alınacaktır. Bilindiği gibi, Türkiye'nin, incelenen 15 ülkeden bazıları ile oldukça güçlü ticari ilişkileri bulunmaktadır. Bu ülkelerin başında, Almanya, İtalya, Rusya, Fransa, İngiltere, ABD ve İspanya gelmektedir. İnceleme kapsamında bulunan Çin, Güney Kore, Malezya, Tayland gibi ülkeler ise ihracat pazarlarımızda önemli rakip ülkeler konumunda bulunmaktadır. Ayrıca, bu ülkeler, özellikle Çin, son yıllarda yurtiçi piyasada da rakip konumunu gittikçe güçlendirmiştir.

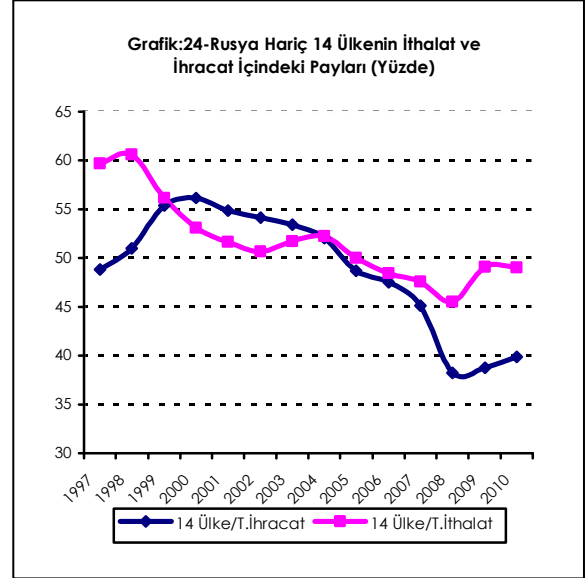
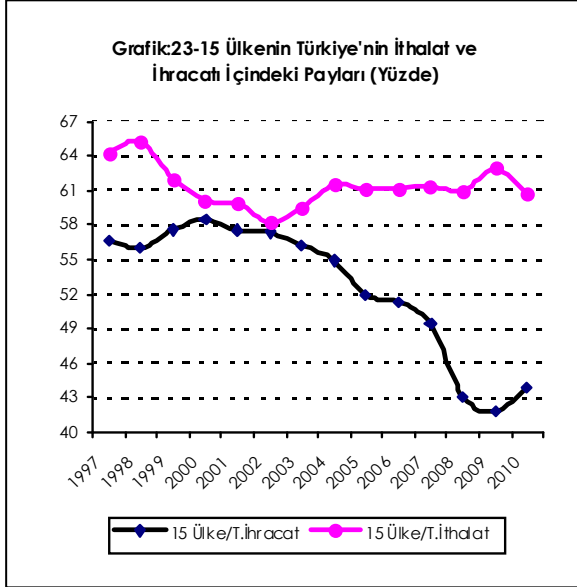
a. İhracat

1997–2010 döneminde 15 ülkeye yapılan ihracatın toplam Türkiye ihracatı içindeki payı ortalama olarak yüzde 52,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu pay, 2000 yılında yüzde 58,5 ile en yüksek seviyesine çıkmış, bu tarihten itibaren azalma eğilimine girerek 2010 yılında yüzde 44'e gerilemiştir (Bakınız Grafik: 23 ve Ek Tablo: 8 ve 11). Dönem ortalaması olarak ihracatımız içinde en yüksek payı, Almanya, İngiltere, ABD, İtalya, Fransa ve Rusya almaktadır. Almanya'ya yapılan ihracatın toplam ihracatımız içindeki payı dönem boyunca sürekli azalış eğilimi göstermiş ve 1997 yılında yüzde 20 olan payı, 2010 yılında yüzde 10,1 olmuştur. Bu dönemde, ABD'nin ihracatımız içindeki payı 2000 yılında yüzde 11,3'e kadar yükselmiş, bu tarihten sonra sürekli azalarak dönem sonunda yüzde 3,3'e inmiştir. İspanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Yunanistan'ın ihracatımız içindeki payı 1997 yılında yüzde 18,3 iken, 2010 yılında yüzde 21,8'e yükselmiş, 1997 yılında yüzde 7,8 olan Rusya'nın payı ise 1998 krizinden sonra önemli ölçüde azalmış ve bu tarihten itibaren yüzde 3–4 civarında kalmıştır. Çin, Japonya, Güney Kore, Tayland, Malezya, Polonya ve Brezilya'nın toplam ihracatımız içindeki payı 1997 yılında yüzde 2,8 iken, 2010 yılında, genelde Çin'in payındaki artışın etkisiyle, yüzde 4,7'ye yükselmiştir.

Türkiye'nin ihracatı, Asya ve Rusya krizlerinin de etkisiyle 1997–2000 döneminde durgunluk göstermiş ve ihracattaki toplam artış yüzde 5,8 olmuştur. Bu dönemde, ihracat artışının tamamına yakın kısmı 15 ülkeye yapılan ihracat artışından kaynaklanmıştır. 2001 krizi ve sonrasında ihracat performansında önemli bir güçlenme gözlenmiştir. 2001–2002 döneminde, yurtiçi talebin yetersizliği yanı sıra Türk lirasının değer kaybetmesinin de etkisiyle, ihracat hızlı bir artış trendine girmiştir. Bu dönemde ihracat pazarlarında da bir çeşitlenme göze çarpmaktadır. Nitekim 1997–2000 döneminde ihracat artışının tamamı incelenen 15 ülkeden kaynaklanırken, 2001–2002 döneminde ihracat artışının yüzde 53,7'si 15 ülkeden, kalan yüzde 46,3'ü ise diğer ülkelere kaynaklanmıştır. 2003–2008 döneminde, Türk lirası nominal olarak değer kazanırken, ihracat performansındaki güçlenme artarak devam etmiş ve yıllık ortalama ihracat artışı yüzde 24,1 olmuştur. Bu dönemde, işgücü verimliliğindeki hızlı artış, yurtiçinde enerji maliyetlerinin büyük ölçüde sabit tutulması, ihracatçıların ucuz ithal girdi kullanımına yönelmeleri, finansman maliyetlerindeki gerileme, iç ve dış finansman imkânlarındaki artış ve dış talebin güçlü olması, rekabet gücündeki gerilemeye rağmen ihracat artışının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. 15 ülkenin ihracat artışına katkısı bu dönemde yüzde 37,8'e gerilerken, diğer ülkelerin katkısı yüzde 62,2'ye yükselmiştir. Küresel krizin ihracat pazarlarımızda yarattığı ciddi daralmanın etkisiyle, 2009 yılında toplam ihracatımız yüzde 22,6, 15 ülkeye yönelik ihracatımız ise yüzde 24,9 oranında gerilemiştir. 2010 yılında ise, diğer ülkelere yönelik ihracatımızdaki durgunluk nedeniyle, toplam ihracat artışı yüzde 11,6 oranında kalmıştır.

1997–2010 dönemi incelendiğinde, 15 ülkenin toplam ihracatımız içindeki payının 2000 yılından sonra gerilediği görülmektedir. 2000 yılı sonrasında diğer ülkelerin payında ise belirgin bir artış meydana gelmiş ve bu ülkelerin toplam ihracat içindeki payı 2000 yılında yüzde 41,5 iken, 2010 yılında yüzde 56'ya yükselmiştir (Bakınız Ek Tablo: 11). 15 ülke dışındaki ülkelere yönelik ihracattaki olumlu performans, genelde, komşu ülkeler ile yapılan ihracattaki hızlı artış ve Irak'la olan ticaretin 2003 yılından itibaren resmi dış ticaret verilerine dahil edilmesinden kaynaklanmıştır. Türkiye, ticaret ilişkileri yanı sıra, son yıllarda yatırım ilişkileri açısından da komşu ülkelerle daha sıkı işbirliğine gitmiştir. Ekonomik işbirliğinin gelişmesi, özellikle, Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Ukrayna, Suriye, İran, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Irak'a yönelik ihracatımızın 2000 yılı sonrasında hızla artmasına önemli katkıda bulunmuş ve bu

Ülkelerin 2000 yılında toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 10,2 iken, bu payın 2010 yılında yüzde 22,4'e yükselmesini sağlamıştır. Rekabet gücündeki olumsuz gelişmenin de etkisiyle, 15 ülkenin ihracat içindeki payı gerilemiş, yukarıda sayılan komşu ülkeler dışındaki ülkelere yönelik ihracatın payında, 2008 ve 2009 yılları dışında, durgunluk gözlenmiştir. Coğrafi yakınlık, siyasi ilişkilerin geliştirilmesi ve yatırım ilişkilerinin güçlendirilmesin sağladığı avantajla Türkiye komşu ülkelere yönelik ihracatını önemli ölçüde artırabilmiştir.

b. İthalat

1997–2010 döneminde 15 ülkeden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı ortalama yüzde 61,4 oranında gerçekleşmiştir. 1997 yılında yüzde 64,2 olan 15 ülkenin toplam ithalattaki payı, 2002 yılında yüzde 58,2'ye kadar gerilemiş, 2010 yılında ise yüzde 60,7 olmuştur (Grafik: 23 ve Ek Tablo: 9 ve 11). Dönem ortalaması olarak ithalatımızda en yüksek payı, Almanya, Rusya, İtalya, ABD, Fransa ve İngiltere almaktadır. Almanya, ABD, İngiltere, İtalya ve Japonya'nın ithalat içindeki payı, genelde, dönem boyunca azalış göstermiştir. Bu beş ülkenin toplam ithalat içindeki payı 1997 yılında yüzde 44,5 iken, 2010 yılında payları yüzde 25,9'a gerilemiştir. Rusya, Çin, Polonya ve Tayland'ın toplam ithalat içindeki payları genelde yükseliş eğiliminde olmuştur. 1997 yılında toplam ithalat içinde yüzde 6,6 paya sahip olan bu ülkeler, özellikle Rusya ve Çin'den yapılan ithalattaki hızlı artış sonucunda, 2010 yılında paylarını yüzde 28,9'a yükseltmişlerdir.

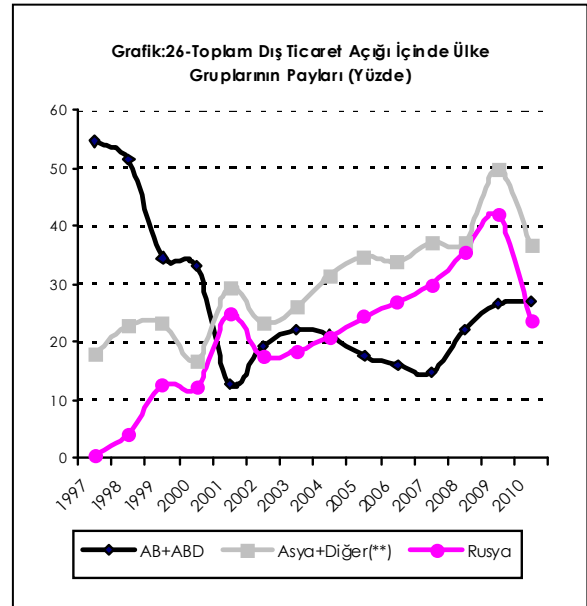
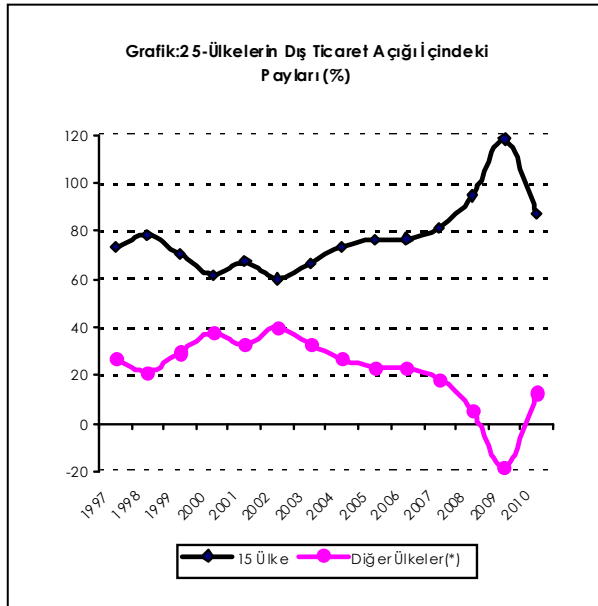
Rusya ile olan ticari ilişkilerde enerji ithalatı ve bavul ticareti önemli bir rol oynamaktadır. Bavul ticareti dış ticaret istatistiklerine dâhil edilmezken, ödemeler dengesi istatistiklerinde yer almaktadır. İhracat bölümünde yaptığımız değerlendirmelerde, Rusya'ya yönelik ihracat verilerinde bavul ticaretinden elde edilen ihracat gelirleri yer almamaktadır. Son yıllarda doğal gaz kullanımının yaygınlaşması ve başlıca tedarikçinin Rusya olması nedeniyle, bu ülkeden yapılan ithalat önemli boyutlara ulaşmıştır. Sadece enerji ithalatındaki miktar artışı değil, fiyatlarındaki hızlı artış ta bu durumu etkilemiştir. Nitekim Rusya'dan yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı 1997 yılında yüzde 4,5 iken, 2008 yılında yüzde 15,5'e kadar yükselmiş, enerji fiyatlarındaki gerilemenin etkisiyle 2010 yılında yüzde 11,6 olmuştur. Rusya hariç tutulduğunda, 14 ülkenin toplam ihracat ve ithalat içindeki paylarının gerilediği görülmektedir (Bakınız Grafik: 24).

Rusya krizi, deprem felaketi, Şubat krizi ve küresel kriz nedeniyle, 1998, 1999, 2001 ve 2009 yıllarında ithalatta düşüşler gözlenmiştir. Döviz kuruna dayalı programın uygulandığı 2000 yılı, 2002–2008 dönemi ve 2010 yılında ise ithalatta hızlı artışlar yaşanmıştır. Türkiye ekonomisinin, özellikle 2003–2006 döneminde hızlı bir büyüme sürecine girmesinin yanı sıra, Rusya'dan yapılan enerji ithalatındaki yükseliş ve incelenen ülkelerin rekabet güçlerindeki artış da

ithalattaki hızlanmaya katkıda bulunmuştur. Nitekim 2003–2010 döneminde ithalattaki artışın yüzde 61,6'sının 15 ülkeden yapılan ithalattan kaynaklandığı görülmektedir. Rusya'dan yapılan ithalat hariç tutulduğunda, 14 ülke için bu pay yüzde 48,4 olmuştur. Diğer ülkelerin ithalat artışına katkısı daha sınırlı kalırken, 2002 yılı sonrasında komşu ülkelerden yapılan ithalat artışı genel ortalamanın üstünde seyretmiştir.

c. Dış Ticaret Dengesi ve İhracatın İthalatı Karşılama Oranları

1997–2010 döneminde, Türkiye'nin dış ticaret dengesinde, genelde ithalat kaynaklı olmak üzere önemli dalgalanmalar gözlenmiştir. 1997 yılında 22,3 milyar dolar dış ticaret açığı verilirken, Rusya krizi ve deprem felaketinin etkisiyle büyüme hızındaki gerileme sonucunda 1998 ve 1999 yıllarında dış ticaret açığı hızla gerilemiştir. Döviz kuruna dayalı programın uygulandığı 2000 yılında, büyümenin hızlanması ve rekabet gücündeki bozulma ithalatta hızlı bir artışa neden olmuş ve dış ticaret açığı 26,7 milyar dolara yükselmiştir. 2001 yılında yaşanan kriz, ithalatta hızlı bir düşüşe yol açmış ve dış ticaret açığı 10,1 milyar dolara gerilemiştir. 2002–2008 döneminde, ihracattaki olumlu performansa rağmen, ithalattaki hızlı büyüme nedeniyle dış ticaret açığı 2008 yılında 69,9 milyar dolara yükselmiştir. Dış ticaret açığındaki bu yükselmenin yüzde 66,7'si mineral yakıt ve yağlar ithalatındaki artıştan kaynaklanmıştır. Küresel krizin etkisiyle ekonomide daralma ve enerji fiyatlarında gerileme yaşanmış ve dış ticaret açığı 2009 yılında 38,8 milyar dolara inmiştir. 2010 yılında ise, yurtiçi talepteki hızlı büyüme ve enerji fiyatlarının yeniden yükselmesi nedeniyle, dış ticaret açığı 71,6 milyar dolara çıkmıştır. 2010 yılında mineral yakıt ve yağlar ithalatındaki artışın dış ticaret açığına katkısı sınırlı kalmış ve dış ticaret açığındaki artışın yüzde 26,2'sini oluşturmuştur.

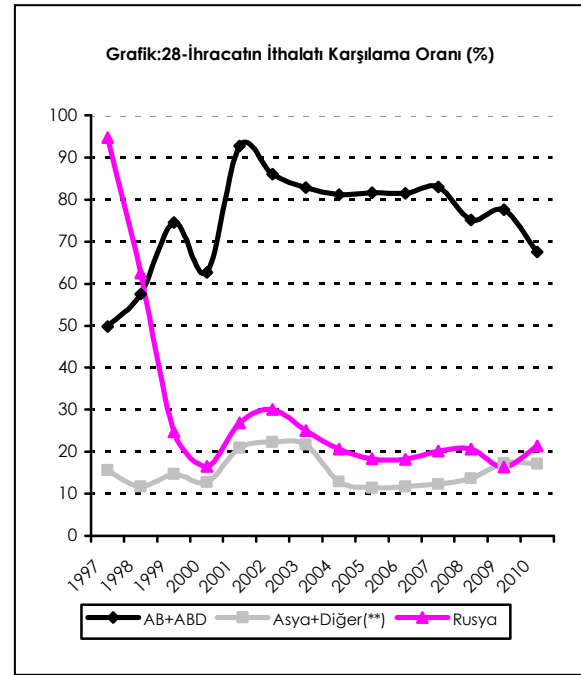
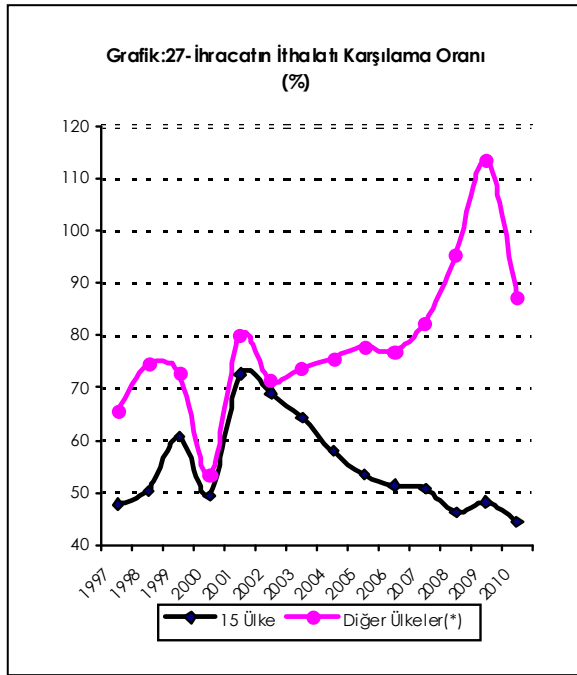
(*)15 Ülke dışında kalan ülkeleri kapsamaktadır.

(**)Çin, Güney Kore, Japonya, Malezya, Tayland, Polonya, Brezilya.

Ülke grupları itibariyle dış ticaret açığı incelendiğinde, dönem boyunca dış ticaret açığındaki dalgalanmada 15 ülkenin daha belirleyici olduğu görülmektedir. Hızlı büyüme dönemleri ve rekabet gücü kaybının arttığı yıllarda, dış finansman imkânlarındaki artışın da etkisiyle Türkiye'de tüketim ve yatırım malları ithalatının ivme kazanmasının ve bu tür ithalatın genelde 15 ülkeden yapılmasının, bu gelişmede etkili olduğu düşünülmektedir. 1997 yılında, 15 ülkenin dış ticaret açığı içindeki payı yüzde 73,1 iken, bu pay 2002 yılında yüzde 60,1'e kadar gerilemiş, ancak 2003 yılından itibaren sürekli artarak 2010 yılında yüzde 87,2'ye yükselmiştir (Grafik: 25 ve Ek Tablo: 10).

15 ülke içinde yer alan alt gruplar incelendiğinde, bu gruplarda farklı eğilimler gözlenmektedir (Bakınız Grafik: 26). 15 ülke içinde yer alan Polonya hariç AB üyesi ülkeler ve

ABD'nin dış ticaret açığı içindeki payı 1997–2001 döneminde hızla gerilemiş, takip eden dönemde ise sınırlı bir artış göstermiştir. Ancak, küresel krizle birlikte bu ülkelerin dış ticaret açığı içindeki payı tekrar yükselmiştir. 2000'li yıllarda, başta Çin olmak üzere Asya ülkeleri dünya üretim ve ticaret merkezine dönüşmüş bulunmaktadır. Uluslararası firmalar, rekabet güçlerini korumak ve maliyet avantajlarından yararlanabilmek için üretimlerini bu ülkelere yönlendirmişlerdir. Dünya üretim ve ticaretindeki bu değişim, Türkiye'nin dış ticaret yapısına da yansımıştır. 15 ülke içinde yer alan, Çin, Güney Kore, Japonya, Malezya, Tayland, Polonya ve Brezilya'nın toplam dış ticaret açığı içindeki payı önemli ölçüde yükselme göstermiştir. Japonya dışında, bu grupta yer alan ülkeler dış piyasalarda, Türkiye'ye karşı rakip konumlarını da son yıllarda büyük ölçüde güçlendirmişlerdir. Rusya'dan yapılan enerji ithalatının miktar ve fiyatlarındaki artış, bu ülkenin toplam dış ticaret açığımız içindeki payının hızla yükselmesine yol açmıştır. Nitekim 1997–2000 döneminde Rusya'nın toplam dış ticaret açığı içindeki payı ortalama yüzde 7,4 iken, bu pay 2001–2010 döneminde yüzde 26,5'e yükselmiştir.

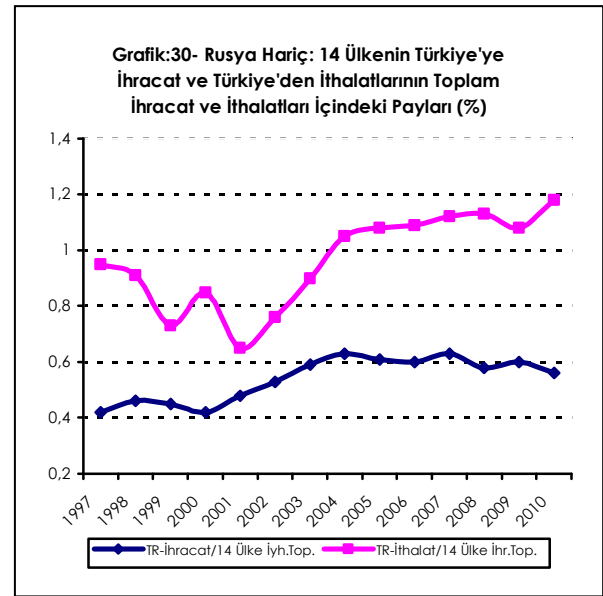
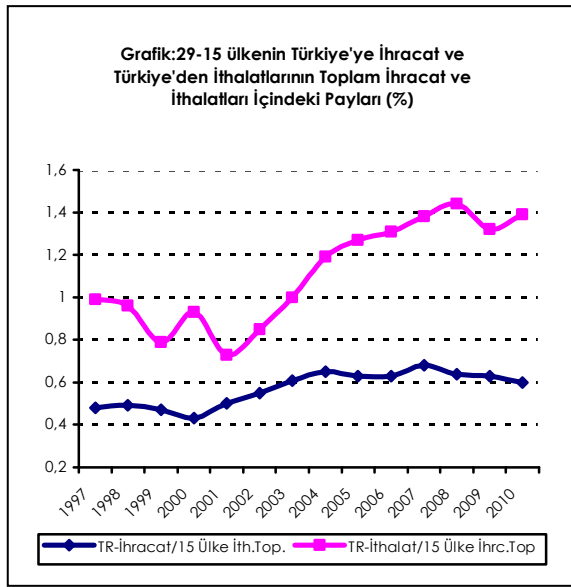
(*)15 Ülke dışında kalan ülkeleri kapsamaktadır.

(**)Çin, Güney Kore, Japonya, Malezya, Tayland, Polonya, Brezilya.

1997–2004 döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranında da önemli dalgalanmalar meydana gelmiştir. 1997 yılında yüzde 54,1 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2001 yılında yüzde 75,7'ye kadar yükselmiş, daha sonraki yıllarda sürekli gerileyerek 2006 yılında yüzde 61,3 olarak gerçekleşmiştir (Bakınız Ek Tablo: 10). Büyüme hızındaki yavaşlama ve komşu ülkelerle ticari ilişkilerdeki canlanmanın etkisiyle, 2007–2008 döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı sınırlı oranda yükselmiş, 2009 yılında ise, küresel krizin etkisiyle ekonomide yaşanan daralma ve ithalattaki gerileme sonucunda, bu oran tekrar yüzde 72,5'e çıkmıştır. Ancak, 2010 yılında yurtiçi talepteki canlanmanın etkisiyle yükselen büyüme hızı ithalatı önemli ölçüde artırmış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 61,4'e gerilemiştir. 2002–2010 döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranındaki gerileme 15 ülkeden kaynaklanmış, diğer ülkeler için bu oran yükselme göstermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 15 ülke için 1997 yılında yüzde 47,8 iken, 2001 yılında yüzde 72,7'ye kadar yükselmiş, 2010 yılında ise yüzde 44,5'e gerilemiştir. Son yıllarda, komşu ülkelerle ticaretin yoğunlaşması ve Irak'a yönelik dış ticaret verilerinin 2003 yılından itibaren resmi istatistiklere dâhil edilmesi, diğer ülkeler grubunda ihracatın ithalatı karşılama oranını yükseltmiştir.

15 ülkenin Türkiye'den yaptığı ithalat ile Türkiye'ye yaptığı ihracatın, bu ülkelerin toplam ithalat ve ihracatı içindeki paylarını incelemek, 1997–2010 döneminde bu ülkelerle

olan ticari ilişkilerimizdeki gelişimi özetleyecektir ¹⁶. 1997 yılında, 15 ülkenin Türkiye'den yaptığı ithalatın toplam ithalatları içindeki payı yüzde 0,48 iken, bu pay 2007 yılında yüzde 0,68'e kadar yükselmiş, 2010 yılında ise yüzde 0,60'a gerilemiştir. Aynı dönemde, 15 ülkenin Türkiye'ye yaptıkları ihracatın toplam ihracatları içindeki payında daha belirgin bir yükselme gözlenmiştir (Bakınız Grafik: 29). Nitekim 1997 yılında Türkiye'ye yaptıkları ihracatın toplam ihracatları içindeki payı yüzde 0,99 iken, bu pay dönem boyunca düzenli bir artış eğiliminde olmuş (2009 yılı hariç) ve 2010 yılında yüzde 1,39'a yükselmiştir. Rusya hariç paylar incelendiğinde de mevcut eğilimde belirgin bir değişim gözlenmemektedir (Bakınız Grafik: 30). 15 ülkenin Türkiye'den yaptığı ithalatın, bu ülkelerin toplam ithalatları içindeki payında durağanlaşma görülmekte, bu da Türkiye'nin 15 ülkenin iç piyasalarında konumunu yeterince güçlendiremediğini, hatta son yıllarda mevcut konumunu koruyamadığına işaret etmektedir. 15 ülkenin Türkiye'ye yaptıkları ihracatın toplam ihracatları içindeki payı incelendiğinde ise, tersi bir durum gözlenmekte, 15 ülkenin Türkiye'nin iç piyasasındaki konumlarını gittikçe güçlendirdikleri görülmektedir. Bu iki göstergedeki eğilim farklılığının, Türkiye'nin 15 ülkeye karşı rekabet gücü kaybı yanı sıra, yüksek teknoloji gerektiren ürünlerde Türkiye'nin üretiminin yetersizliğinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

B. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, 1997–2010 döneminde Türkiye'nin dış ticaret ve cari işlemler dengesindeki gelişmeler ve etkileyen faktörler ele alınmış ve 15 ülke verileri ile karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca, 15 ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücündeki gelişim ve bu ülkeler ile dış ticaret ilişkilerimiz incelenmiştir. Rekabet gücü karşılaştırması için, ülkelerarası görelî fiyat ve döviz kuru farklılıkları yanı sıra, görelî işgücü verimliliğini de dikkate alan rekabet gücü endeksleri hesaplanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulguları şu şekilde özetleyebiliriz;

1. 1997–2010 döneminde, Türkiye sürekli olarak dış ticaret açığı vermiş, hızlı büyüme dönemlerinde açık yükselirken, daralma dönemlerinde dış ticaret açığında gerileme gözlenmiştir. Dış ticaret dengesindeki dalgalanmalarda belirleyici unsur, ithalattaki dalgalanma olmuştur. Bu dönemde, dış ticaret açığının GSYH'ya oranı yüzde 8,1 olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda, enerji fiyatlarındaki yükseliş dış ticaret dengesini olumsuz etkilemiştir. Nitekim 1997–2004 döneminde yüzde 7,4 olan dış ticaret açığının GSYH'ya oranı, 2005–2010 döneminde yüzde 9,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde, net enerji ithalatının GSYH'ya

¹⁶ 15 ülkenin Türkiye'den yaptığı ithalat, Türkiye'nin 15 ülkeye mal ihracatı (Fob)/15 ülkenin toplam mal ithalatı (Fob) oranından; 15 ülkenin Türkiye'ye yaptığı ihracat ise Türkiye'nin 15 ülkeden yaptığı mal ithalatı (Cif)/15 ülkenin toplam mal ihracatı (Fob) oranından hesaplanmıştır.

oranı ise yüzde 3'ten yüzde 4,6'ya çıkmış ve dış ticaret açığındaki artışın ana belirleyicisi olmuştur.

2. 1997–2010 döneminde, cari işlemler dengesi, mal ticareti dengesine bağlı olarak hareket etmiş ve Türkiye bu dönemde genelde cari işlemler açığı vermiştir. Bu dönemde, cari işlemler dengesi açığının GSYH'ya oranı ortalama yüzde 2,9 olmuştur. 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 1,1'i kadar olan açık, 2005–2010 döneminde yüzde 5,2'ye yükselmiştir. İki dönem arasında, cari işlemler açığındaki yükselişin 2 puanı mal ticareti dengesindeki (Fob) bozulmadan, 2,1 puanı ise hizmet+gelir+cari transfer dengesindeki bozulmadan kaynaklanmıştır.

3. 1997–2010 döneminde, net enerji ve parasal olmayan altın hariç cari işlemler dengesi incelendiğinde, bu dengenin GSYH'nın yüzde 1,1'i kadar fazla verdiği görülmektedir. Ancak, 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 2,2'si kadar fazla veren cari işlemler dengesi, 2005–2010 döneminde yüzde 0,3'ü kadar açık vermiştir. İncelenen dönemde, cari işlemler dengesindeki bozulmanın bir nedeni de, 1997–2004 döneminde GSYH'nın yüzde 3,9'u kadar olan hizmetler dengesi fazlasının, 2005–2010 döneminde yüzde 2,5'e gerilemesidir.

4. 1997–2010 döneminde, cari işlemler dengesi konusunda Türkiye'nin performansını değerlendirebilmek için, dış ticaretimiz içinde önemli payı olan ve/veya uluslararası piyasalarda rakip konumda bulunan 15 ülkenin performansı ile karşılaştırılma yapılmıştır. Bu ülkeler; Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, Yunanistan, Japonya, Rusya, Polonya, Çin, Güney Kore, Tayland, Malezya, Brezilya ve ABD'dir. 15 ülke geneline ilişkin verilen oran ve değerler, bu ülkelerin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki payları dikkate alınarak hesaplanmıştır. 15 ülkenin, 1997–2010 döneminde Türkiye'nin dış ticaret hacmi içindeki payları ortalama yüzde 58 olmuştur. Dönem boyunca, 15 ülkenin dış ticaret hacmi içindeki payları gerilemiş, 1997 yılında yüzde 61,6 olan pay, 2010 yılında yüzde 54,3'e gerilemiştir. Ülkelerin çoğunun paylarında gerileme gözlenirken, Çin ve Rusya'nın paylarında belirgin bir yükselme olmuştur.

5. Türkiye, 1997–2010 döneminde, ortalama olarak GSYH'nın yüzde 2,9'u kadar cari işlemler açığı verirken, 15 ülke GSYH'nın yüzde 1'i kadar fazla vermiştir. 2005–2010 döneminde, özellikle enerji fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle, Türkiye'de cari işlemler dengesi açığının GSYH'ya oranı yüzde 5,2'ye yükselirken, 15 ülke genelinde cari işlemler dengesi fazla vermeye devam etmiş ve fazlanın GSYH'ya oranı yüzde 1,6'ya çıkmıştır. 2005–2010 döneminde, Çin, Almanya, Malezya ve Japonya'nın cari işlemler dengesi fazlası/GSYH oranı yükselmiş; Rusya, Tayland ve Güney Kore'nin cari işlem fazlalarının/GSYH'ya oranında ise sınırlı bir azalış gözlenmiştir. Bu dönemde, Türkiye gibi cari işlemler açığı/GSYH oranı hızla artan ülkeler, sırasıyla, Yunanistan, İspanya ve ABD olmuştur.

6. Cari işlemler dengesi alt bileşenleri incelendiğinde, Türkiye ile 15 ülke arasında önemli bir farklılık gözlenmektedir. 15 ülke genelinde, 1997–2010 döneminde, mal ticareti dengesi, ortalama olarak, GSYH'nın yüzde 2'si kadar fazla vermiştir. Bu dönemde, Türkiye'nin mal ticareti dengesinde (Fob) ise GSYH'nın yüzde 5,6'sı kadar açık bulunmaktadır. 2005–2010 döneminde, Türkiye'nin mal ticareti dengesinde bozulma gözlenirken, 15 ülke genelinde mal ticareti dengesi fazlasında artış meydana gelmiştir. 1997–2010 döneminde, "Hizmet+Gelir+Cari Transfer Dengesi", 15 ülke genelinde GSYH'nın yüzde 1'i kadar açık verirken, Türkiye'de GSYH'nın yüzde 2,8'i kadar fazla vermiştir. 2005–2010 döneminde, 15 ülkenin "Hizmet+Gelir+Cari Transfer Dengesi" açığının GSYH'ya oranı gerileme göstermiş, Türkiye'de ise bu dengeden elde edilen fazlanın GSYH'ya oranı azalmıştır. Türkiye'de işçi döviz girişlerinin azalması ve hizmet gelirleri performansındaki zayıflık, bu olumsuz gelişmede etkili olmuştur.

7. 1997–2010 döneminde, cari işlemler dengesi, özellikle mal ticareti dengesi, üzerinde etkili olan; büyüme hızı, yatırım ve tasarruf oranları, dış ticaret hadleri, ihracat ve ithalatın GSYH'ya oranları ve rekabet gücüne ilişkin 15 ülke verisi ile Türkiye verileri karşılaştırılmıştır. 2000'li yıllarda, ülkeler arasında üretim, ticaret ve sermaye hareketleri ilişkisi gittikçe güçlenmiş, ülkelerin dışa açıklığında artış gözlenmiş ve dünya ekonomisinde yükselen piyasa ekonomileri

önemli bir aktör haline gelmişlerdir. İncelenen dönemde, çalışma kapsamında yer alan yükselen piyasa ekonomilerin, dünya hâsılası ve ticareti içindeki payları artarken, gelişmiş ülkelerin payları ise azalmıştır. Bu eğilim, Türkiye'nin dış ticaretine de yansdığından, 15 ülke geneline ilişkin hesapladığımız oran ve değerlerde, son yıllarda yükselen piyasa ekonomilerinin ağırlığı artmıştır. Ülkelerin dış ticaret ve cari işlemler dengesi performansı üzerinde etkili olduğunu düşündüğümüz unsurlara ilişkin gelişmeler şu şekilde özetlenebilir;

a. Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi: 1997–2010 döneminde, yıllık ortalama GSYH büyüme hızı 15 ülkede yüzde 3,5, Türkiye'de ise yüzde 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Türkiye'de büyüme açısından üç farklı eğilim gözlenmiştir. 1997–2001 döneminde, Asya-Rusya krizleri, Marmara depremi ve Şubat krizi nedeniyle, Türkiye'de istikrarsız bir büyüme süreci yaşanmış ve ortalama yıllık GSYH büyüme hızı yüzde 1 civarında kalmıştır. 2002–2006 döneminde, ortalama yıllık GSYH büyüme hızı yüzde 7,5'e yükselmiş, 2007–2010 döneminde ise bu oran yüzde 2,3'e gerilemiştir. Aynı dönemlerde, 15 ülke genelinde ortalama büyüme hızı ise, sırasıyla, yüzde 2,7, yüzde 4,0 ve yüzde 3,7 olmuştur.

Cari işlemler dengesi açığının GSYH'ya oranı, bu dönemlerde, Türkiye'de sürekli yükselmiş ve sırasıyla, yüzde 0,5, yüzde 3,4 ve yüzde 5,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemlerde, 15 ülke genelinde cari işlemler dengesi fazla vermiş ve fazlanın GSYH'ya oranı, sırasıyla, yüzde 0,3, yüzde 1,2 ve yüzde 1,5 olmuştur. 2007–2010 döneminde, ekonominin büyüme performansı zayıflarken, Türkiye'de cari işlemler dengesindeki bozulmanın sürdüğü, 15 ülke genelinde ise cari işlemler dengesi performansının daha da iyileştiği gözlenmiştir.

15 ülke verisi incelendiğinde, sadece büyümenin değil büyümenin kaynağının da cari işlemler dengesi açısından önemli olduğu görülmektedir. Genelde yurtiçi talebe dayalı büyümeyi benimseyen, Yunanistan, İspanya, İtalya ve ABD gibi ülkelerde, büyüme hızı ile cari açık arasında daha sıkı ilişki gözlenirken, dış talebe dayalı büyümeyi benimseyen Asya ülkelerinde yüksek büyüme hızlarının cari açık yaratması söz konusu olmamaktadır.

1997–2010 döneminde, Türkiye'nin 15 ülkeye karşı 1997=100 bazlı "Görelî Büyüme Performans Endeksi" incelendiğinde, Türkiye'nin görelî büyüme performansı, 2001 yılında kriz nedeniyle en düşük seviyesine gelmiş, takip eden yıllarda büyüme hızındaki yükselme ile birlikte, 2006 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Takip eden yıllarda, Türkiye'nin görelî büyüme performansı, 2010 yılı hariç, sürekli zayıflamıştır. 1997–2010 döneminde, Türkiye'nin ortalama GSYH büyüme hızı ve 15 ülkeye karşı görelî büyüme performansı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin cari işlemler dengesindeki bozulmanın hızlı büyümesinden kaynaklandığını ileri sürmek gerekçeği görülmemektedir.

b. Yatırım ve Tasarruf Oranları: Bilindiği gibi, bir ekonomide dönem sonunda toplam yatırımlar toplam tasarruflara eşittir. Yurtiçi tasarruflar yatırımları karşılamakta yetersiz ise, o ekonomide dış kaynak kullanılmakta ve dolayısıyla cari işlemler dengesi açığı ortaya çıkmaktadır. Cari işlemler dengesi, mal ve hizmet ticareti dengesi yanı sıra, net dış alem faktör gelirleri ile cari transfer gelirlerini de içermektedir. Bu nedenle, yatırım-tasarruf farkı ile cari işlemler dengesi eşitliği her zaman sağlanamamakta, iki veri arasında farklılaşma söz konusu olabilmektedir. Bu durum, Türkiye'de tasarruf açığı ile cari işlemler dengesi açığı arasındaki farklılıktan da gözlenebilmektedir.

1997–2010 döneminde, 15 ülke genelinde yatırımların GSYH'ya oranı, ortalama yüzde 21,7 iken, Türkiye'de bu oran yüzde 19,6'dır. Türkiye'den daha düşük yatırım oranına sahip ülkeler, sırasıyla, İngiltere (yüzde 16,9), Brezilya (yüzde 17,4), Almanya (yüzde 18,8) ve ABD'dir (yüzde 19,1). Çin başta olmak üzere Asya ülkeleri, İspanya ve Polonya'da yatırım oranları, 15 ülke ortalamasının üzerindedir. 2005–2010 döneminde yatırımların GSYH'ya oranı 1997–2004 dönemine göre, 15 ülke genelinde 1,6 puan, Türkiye'de ise 0,8 puan yükselmiştir.

1997–2010 döneminde, tasarrufların GSYH'ya oranı, 15 ülke genelinde yüzde 22,7, Türkiye'de ise yüzde 17,8 olarak gerçekleşmiştir. Tasarruf oranı Türkiye'den daha düşük ülkeler sırasıyla, Yunanistan (yüzde 12,6), İngiltere (yüzde 15), ABD (yüzde 15,3) ve Brezilya'dır (yüzde

15,9). Yatırım oranında olduğu gibi, Asya ülkelerinde tasarruf oranları da 15 ülke genelinden önemli ölçüde yüksektir. 2005–2010 döneminde tasarrufların GSYH'ya oranı 1997–2004 dönemine göre, 15 ülke genelinde 2,6 puan yükselirken, Türkiye'de 3,3 puan gerilemiştir.

Türkiye'de, yüksek büyüme dönemlerinde yatırım oranının arttığı, tasarruf düzeyinin bu yatırımları karşılamakta yetersiz kaldığı ve dolayısıyla tasarruf/cari işlemler dengesi açığının yükseldiği inancı hakim bulunmaktadır. Yıllık veriler böyle bir görüntü verse de, 1997–2010 döneminin tümü ve alt dönemleri farklı bir eğilime işaret etmektedir. Alt dönemler itibarıyla, yatırım ve tasarruf oranları incelendiğinde, 2005–2010 döneminde, 15 ülke genelinde tasarruf fazlasının arttığı, Türkiye'de ise tersi bir eğilim yaşandığı ve önemli bir tasarruf açığının ortaya çıktığı görülmektedir. Tasarruf açığı, yatırım oranının yükselmesinden çok tasarruf oranının gerilemesinden kaynaklanmıştır. 2005–2010 döneminde, 15 ülke içinde tasarruf oranındaki gerileme dolayısıyla tasarruf/cari işlemler dengesi açığı artan ülkeler, sırasıyla, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya ve ABD'dir.

Türkiye'de hane halkı ve firmaların tasarruf etme eğilim ve olanaklarının, son yıllarda, önemli ölçüde zayıfladığı görülmektedir. Hane halkı borçluluğundaki artış ve firmaların işletme artışı (işletme faaliyetlerinden elde edilen gayrisafi gelir) elde etme kapasitelerinin zaman içinde azalması, ekonomi genelinde tasarruf oranlarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

c. Dış Ticaret Hadleri: 1997–2010 döneminde, Türkiye'de ihracat birim değer endeksi yılda ortalama yüzde 2,3 oranında artarken, ithalat birim değer endeksi yüzde 3,8 oranında artmış ve dış ticaret hadleri Türkiye aleyhine gelişmiştir. Nitekim 1997=100 bazlı dış ticaret hadleri endeksi, 2010 yılında 83'e gerilemiştir. İncelenen ülkelerde, dış ticaret hadlerindeki bozulma daha sınırlı kalmıştır. Türkiye, enerji fiyatlarındaki yükselişten, enerjide dışa bağımlılığın artması nedeniyle, diğer ülkelere göre daha olumsuz etkilenmektedir. Genel dış ticaret hadlerindeki bu bozulmaya karşın, ihracat açısından temel sektör olan imalat sanayinde dış ticaret hadleri 2003 yılı sonrasında önemli bir iyileşme göstermiştir. 1997=100 bazlı imalat sanayi dış ticaret hadleri 2002 yılında 91,2'ye kadar gerilemiş, son dört yılda ise ortalama 100 civarında gerçekleşmiştir.

d. Mal İhracat ve İthalatının GSYH'ya Oranları: Türkiye ve 15 ülkede, dış ticaret ve dış ticarete belirleyici olan unsurların etkilerini bütüncül olarak görebilmek için, mal ihracat ve ithalatının GSYH'ya oranlarının incelenmesinde yarar görülmektedir. Bilindiği gibi, bu oranlar, dış ticaret miktar ve fiyat endeksleri yanı sıra, büyüme, döviz kuru ve enflasyon oranlarındaki değişimin de etkilerini değerlendirmeye imkân vermektedir.

1997–2010 döneminde, Türkiye'de ihracatın (Fob) GSYH'ya oranı ortalama yüzde 15,9 iken, bu oran 15 ülke genelinde yüzde 23,6 olmuştur. Bu dönemde, Türkiye'den daha düşük ihracat oranına sahip ülkeler, sırasıyla, Yunanistan, ABD, Brezilya ve Japonya'dır. Asya ülkeleri, Almanya, Rusya ve Polonya'da ihracat/GSYH oranı 15 ülke ortalamasının önemli ölçüde üzerinde bulunmaktadır. 1997–2004 ile 2005–2010 dönemi karşılaştırıldığında, Türkiye'de ihracat/GSYH oranının yüzde 14,7'den yüzde 17,5'e yükseldiği görülmektedir. 15 ülke genelinde ise, bu oran yüzde 21,9'dan yüzde 25,9'a çıkmıştır. 2005–2010 döneminde, Türkiye'nin ihracat performansındaki artış 15 ülke geneline göre daha zayıf kalmış, son iki yılda ise ihracat/GSYH oranında gerileme meydana gelmiştir.

İncelenen dönemde, ithalatın (Fob) GSYH'ya oranı, Türkiye ve 15 ülke genelinde yüzde 21,6 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'den belirgin olarak daha düşük ithalat oranına sahip ülkeler, sırasıyla, Brezilya, Japonya, ABD ve Rusya'dır. 1997–2004 ile 2005–2010 dönemi karşılaştırıldığında, Türkiye'de ithalat/GSYH oranının yüzde 19,5'ten yüzde 24,3'e, 15 ülke genelinde ise yüzde 20,1'den yüzde 23,6'ya yükseldiği görülmektedir. İkinci dönemde, ithalat/GSYH oranı, Türkiye'de 4,8 puan, 15 ülke genelinde ise 3,5 puan yükselmiştir. Bu orandaki en belirgin yükseliş, Tayland, Güney Kore, Almanya ve Çin'de gözlenmiştir. Türkiye'nin ithalat/GSYH oranı, 2003 yılından itibaren 15 ülke genelinin üzerine çıkmıştır.

İhracat ve ithalat oranı toplamı olarak tanımladığımız dışa açıklık oranı, 2005–2010 döneminde 1997–2004 dönemine göre, Türkiye'de 7,6 puan, 15 ülke genelinde ise 7,5 puan yükselmiştir. 15 ülke genelinde ihracat oranındaki artış dışa açıklık oranındaki yükselmeye etkili olurken, Türkiye'de dışa açıklık oranındaki yükselişin 4,8 puanı ithalat, 2,8 puanı ise ihracat oranındaki artıştan kaynaklanmıştır. Polonya, Almanya, Çin ve Brezilya'da ihracat oranındaki artış etkili olurken, Yunanistan, ABD ve İtalya'da ithalat oranındaki artış belirleyici olmuştur.

e. Görelî Rekabet Gücü Endeksleri: Görelî fiyat ve görelî döviz kuru farklılıklarını dikkate alan rekabet gücü endeksine göre, 15 ülke 1997–2010 döneminde Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini önemli ölçüde artırmışlardır. 15 ülkenin 1997=100 bazlı rekabet gücü endeksi, 2010 yılında tüketici fiyatlarına göre 169,3'e, toptan eşya/üretici fiyatlarına göre 145,7'ye yükselmiştir. Her iki fiyat endeksine göre de, 15 ülke Türkiye'ye karşı en yüksek rekabet gücüne 2010 yılında ulaşmıştır.

İşgücü verimlilik farklarına göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksleri dönem içinde farklı bir eğilim göstermiştir. Türkiye ile 15 ülke arasındaki görelî işgücü verimliliği farkı 1997–2001 döneminde Türkiye aleyhine seyrederken, 2002–2006 döneminde önemli ölçüde Türkiye lehine gelişim göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, 1997–2001 döneminde 15 ülkenin aksine Türkiye'de işgücü verimliliği gerilerken, 2002–2006 döneminde işgücü verimliliğindeki ortalama yıllık artış 15 ülkede yüzde 2,9, Türkiye'de ise yüzde 6,2 olmuştur. Böylece, Türkiye bu dönemde işgücü verimliliğini artırarak, görelî fiyat ve görelî döviz kuru dezavantajının bir kısmını telafi edebilmiştir. Ancak, 2006 yılı sonrasında 15 ülkede işgücü verimliliği artışını sürdürürken, Türkiye'de işgücü verimliliğindeki artışın durağanlaşması ve kısmen gerilemesi rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir. Özellikle, son üç yılda, 15 ülkeye göre Türkiye'nin ortalama büyüme performansı zayıflarken, istihdam performansı önemli ölçüde artmış ve işgücü verimliliğinde gerileme gözlenmiştir. Sonuç olarak, 15 ülkenin 1997=100 bazlı işgücü verimlilik farklarına göre düzeltilmiş rekabet gücü endeksleri, 2010 yılında tüketici fiyatlarına göre 165,4, toptan eşya/üretici fiyatlarına göre 142,0'a kadar yükselmiş ve Türkiye'ye karşı görelî rekabet güçleri önemli ölçüde artmıştır.

2006 yılı sonrasında, Türkiye'ye karşı ortalamanın üzerinde rekabet gücü kazanan ülkeler, Güney Kore, Çin, İngiltere, ABD ve Polonya olmuştur. Bu ülkeler, hem tüketici hem de toptan eşya/üretici fiyatları bazlı endekslere göre Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini artırmışlardır. Bu dönemde, Brezilya, Tayland, Japonya ve İtalya'nın görelî rekabet güçleri zayıflamış, Rusya, Malezya ve Yunanistan'ın rekabet güçlerinde artış sınırlı kalmıştır.

2010 yılı itibarıyla, Türkiye'nin görelî rekabet gücü değerlendirildiğinde, 15 ülke içinde yer alan yükselen piyasa ekonomilerine karşı önemli bir rekabet gücü kaybına uğradığı görülmektedir. Yükselen piyasa ekonomileri, dünya üretim ve ticaretinde paylarını gittikçe artırmışlar ve küresel kriz sürecinde rekabet güçlerini korumaya yönelik tedbirlere öncelik vermişlerdir. Bu durumun, gerek yurtiçinde gerek uluslararası piyasalarda, yerli üreticilerin rekabet güçlerini olumsuz etkileyeceği tahmin edilmektedir.

8. Ekonominin dışa açıklığındaki artış, uluslararası üretim ve dağıtım zincirleri ile artan ölçüde bütünleşme, 2002–2006 dönemindeki yüksek büyüme, 2005 yılından itibaren enerji fiyatlarındaki hızlı yükseliş, rekabet gücü kaybı ve küresel kriz dış ticaretimizin yapısında önemli değişimi de beraberinde getirmiştir. İthalat ve ihracat açısından, 1997–2010 döneminde üç farklı eğilim gözlenmiştir. 1997–2004 döneminde, toplam ithalattaki ortalama yıllık artış yüzde 10,5 oranında gerçekleşmiş, bu ılımlı artış 2004–2008 döneminde, büyümenin hızlanması ve enerji fiyatlarındaki artışın etkisiyle yüzde 20'ye yükselmiştir. Aynı dönemlerde, enerji-dışı ithalattaki yıllık ortalama artış ise, sırasıyla, yüzde 10,1 ve yüzde 16,6 olmuştur. İhracatta da ithalata benzer bir eğilim gözlenmiş, 1997–2004 döneminde yüzde 13,4 olan ortalama yıllık ihracat büyümesi, 2004–2008 döneminde yüzde 20,2'ye yükselmiştir. Küresel kriz sürecinde ise, ithalat ve ihracat önemli ölçüde daralma göstermiştir.

9. Türkiye açısından, enerji fiyatlarındaki yükseliş yanı sıra enerjide dışa bağımlılık ta temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş deneyimler incelendiğinde, enerji

fiyatlarındaki artışın ve enerjide dışa bağımlılığın, Türkiye ekonomisinde ciddi sorunlar yarattığı gözlenmektedir. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren, elektrik üretimi ve ısınmada doğalgaz kullanımının gittikçe yaygınlaşması, dış denge ve genel ekonomik dengeler açısından bir risk unsuru oluşturmaya başlamıştır. Nitekim 1997 yılında elektrik üretimi içinde doğalgazın payı yüzde 21,4 iken, bu pay 2004 yılında yüzde 41,3'e, 2008 yılında ise yüzde 49,7'ye kadar yükselmiştir.

10. Türkiye'nin geçmiş kriz deneyimleri göz önüne alındığında, kriz dönemlerinde ithalatta daralma, ihracatta ise artış gerçekleştiği gözlenmektedir. Ancak, küresel kriz sürecinde geçmiş kriz deneyimlerinden oldukça farklı bir durum yaşanmış, ithalat ve ihracat birlikte azalış göstermiştir. Bu yeni eğilimin ortaya çıkmasında, 2000'li yıllarda imalat sanayi geneli ve bazı alt sektörlerinde "endüstri-içi ticaretin" oldukça yaygınlaşmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bilindiği gibi, endüstri-içi ticaretin yaygın olduğu sektörlerde, ihracat ve ithalat miktarı genelde talep değişmesine bağlı olarak birlikte artış ve azalış göstermekte, kısa dönemde dış ticaretin fiyat rekabetine karşı tepkisi ise zayıflamaktadır. Bu durum, küresel kriz döneminde taşıt araçları ve parçaları ile dayanıklı tüketim malları dış ticaretinde belirgin olarak gözlenmiştir.

11. 2000'li yıllarda, Türkiye'nin ihracatında sürükleyici konuma gelen taşıt araçları ve parçaları ile ana metal sanayi sektörlerinde ihracat performansı, küresel kriz sürecinde oldukça zayıflamıştır. Bu iki grubun toplam ihracatı 2008 yılında 47,1 milyar dolar iken, 2010 yılında 32,6 milyar dolara gerilemiş ve bu grupta 2008 yılında dengede olan dış ticaret 2010 yılında 9,2 milyar dolar açık vermiştir. Bu olumsuz gelişme, 2010 yılında dış ticaret açığındaki yükselmede etkili olmuştur.

12. Türkiye, 15 ülkeye karşı rekabet gücü zayıflamasına karşın, ihracat performansını genelde koruyabilmiştir. Bu gelişmede, ihracatçıların ucuz ithal girdi kullanımına yönelmeleri, finansman maliyetlerindeki gerileme, iç ve dış finansman imkânlarındaki artış ve dış talebin güçlü olması etkili olmuştur. Ayrıca, son yıllarda komşu ülkelerle olan ticari ilişkilerdeki hızlı gelişme ve 2003 yılından itibaren Irak'a yapılan ihracatın resmi dış ticaret istatistiklerine yansıtılması da ihracat performansını olumlu etkilemiştir. Diğer bir ifadeyle, komşu ülkelerin sağladığı coğrafi avantaj ve yatırım ilişkilerinin güçlenmesi rekabet gücü dezavantajını kısmen telafi etmiştir.

13. İthalat açısından durum daha farklı bir görünüm arz etmektedir. 1997-2010 dönemine bir bütün olarak bakıldığında, dış ticaret ve cari işlemler dengesinde gözlenen dalgalanmaların temel kaynağının ithalat olduğu görülmektedir. Gerek üretim gerek ihracat yapımız incelendiğinde, son yıllarda rekabet gücü kaybının da etkisiyle ithalata bağımlılığın önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Bu durum, dış ticaret açığının dolayısıyla cari işlemler dengesi açığının kontrolünü önemli ölçüde güçleştirmektedir. Özellikle, uluslararası likiditenin bol olduğu bir ortamda dış finansman imkânlarındaki artış ve bunun döviz kuru üzerindeki etkisi ithalatın yavaşlatılmasını daha da zorlaştırmaktadır.

14. 1997-2010 döneminde, Türkiye'nin 15 ülke ile dış ticareti incelendiğinde, bu ülkelerin toplam ihracatımız içindeki paylarının gerilediği, toplam ithalatımız içindeki paylarının ise önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu durum, 15 ülke ile olan dış ticaret dengesinin büyük miktarda açık vermesine ve ihracat/ithalat oranının hızla gerilemesine neden olmuştur. Ülke grupları itibarıyla dış ticaret dengesi incelendiğinde, 1997-2010 döneminde AB ve ABD'nin dış ticaret açığımız içindeki paylarında bir gerileme gözlenmektedir. Bu dönemde, doğalgaz ithalatındaki artış nedeniyle, Rusya'ya karşı verilen dış ticaret açığı önemli ölçüde yükselmiştir. Türkiye, Çin başta olmak üzere Asya ülkelerine karşı da gittikçe artan oranda dış ticaret açığı vermektedir.

15. 15 ülkenin toplam ihracat ve ithalatları içinde Türkiye'nin payları incelendiğinde, iki farklı eğilim dikkati çekmektedir. Bu ülkelerin, Türkiye'ye yaptıkları ihracatın toplam ihracatları içinde payının düzenli bir şekilde yükseldiği, Türkiye'den yaptıkları ithalatın toplam ithalatları içindeki payının ise 2003 yılı sonrasında durağanlaştığı görülmektedir. Bu durumun, 15 ülkeye

karşı rekabet gücümüzdeki gerilemeden ve yüksek teknoloji gerektiren ürünlerde yurtiçi üretimin yetersizliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, 1997–2010 döneminde 15 ülke ile Türkiye'nin cari işlemler dengesi performansı karşılaştırıldığında iki husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi, Türkiye'nin tasarruf oranının düşük olması ve son yıllarda bu oranın gerilemesidir. Özellikle, 2005–2010 döneminde, 15 ülke genelinin aksine, Türkiye'de cari işlemler açığının yükselmesinin temel nedeni tasarruf oranındaki düşüştür. Finansman imkânlarındaki artış ve tüketicilerin finansman kaynaklarına erişiminin kolaylaşması, tüketici kredilerini ve hane halkı borçluluğunu artırmış ve kişilerin tasarruf eğilimlerini zayıflatmıştır. İkinci husus, incelenen dönemde Türkiye 15 ülkeye, özellikle yükselen piyasa ekonomilerine, karşı rekabet gücü kaybetmiştir. Bu durum, yükselen enerji ithal faturasına ek olarak, enerji-dışı ithalatta da artışa yol açmış, 15 ülke piyasalarına yönelik ihracatımızı ise olumsuz etkilemiştir.

2010 yılında dış dengede gözlenen bozulma, 2011 yılı başlarında da güçlenerek devam etmiştir. Mevcut iç ve dış ekonomik konjonktür ile firmaların yatırım tercihleri dikkate alındığında, dış dengedeki bozulmayı tetikleyen ithalat artışının yavaşlatılmasının oldukça güç olduğu görülmektedir. Ekonominin rekabet gücü kaybı nedeniyle, yerli ve yabancı firmaların döviz kazandırıcı alanlara yatırım yapmaktan kaçındıkları, genelde dış ticarete konu olmayan konut, gayrimenkul, alışveriş merkezi, ofis binası, iletişim ve enerji gibi yatırım alanlarını tercih ettikleri görülmektedir. Bu yatırım tercihleri ve tüketicilerin yüksek teknolojlili tüketim ürünleri satın alma eğilimleri birlikte dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde de dış dengedeki bozulmanın süreceği tahmin edilmektedir. Böyle bir durumun, halen cari açık konusunda 15 ülkeden farklı bir konumda bulunan Türkiye'nin uluslararası piyasalardaki pozisyonunu zayıflatacağı ve ülke açısından risk oluşturacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR :

1. IMF, "International Financial Statistics", December 2004 ve April 2011.
2. IMF, "World Economic Outlook Database, April 2011", <http://www.imf.org.tr>.
3. KİBRİTÇİOĞLU, AYKUT, "Uluslararası İktisat (Makro)-Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal Bir Yaklaşım", 1996, <http://kibritcioglu.com/iktisat/>
4. KOTAN Zelal, "Uluslararası Rekabet Gücü Göstergeleri Türkiye Örneği", TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Raporu, 30 Ocak 2002.
5. TEMEL Adil, TANRIKULU Kenan, YENER Nihal ve YALÇIN Cihan, "Türk Ekonomisi'nin Rekabet Gücündeki Gelişmeler", DPT Müsteşarlığı EMSA Genel Müdürlüğü, Temmuz 1995.
6. TÜİK, "Dış Ticaret İstatistikleri", <http://www.tuik.gov.tr>.
7. TÜİK, "Dış Ticaret Endeksleri", <http://www.tuik.gov.tr>.
8. TÜİK, "Yapısal İş İstatistikleri-Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri", <http://www.tuik.gov.tr>.
9. T.C.Merkez Bankası, "Finansal İstikrar Raporları", <http://www.tcmb.gov.tr>.
10. T.C.Merkez Bankası, "Ödemeler Dengesi İstatistikleri", <http://www.tcmb.gov.tr>.
11. TÜRKAN Ercan, Zafer YÜKSELER, Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm, Küresel Yönelimler ve Yansımalar, TÜSİAD-TCMB, Şubat 2008.
12. YILMAZ, Gökhan, Rauf GÖNENÇ, "How Did Turkish Industry Respond to Increased Competitive Pressures, 1998–2007?", T.C.Merkez Bankası Tartışma Tebliği, July 2008.
13. YÜKSELER Zafer, "Türkiye'nin Rekabet Gücündeki Gelişim (1997–2004)", Türk Ekonomi Kurumu Tartışma Tebliği, Şubat 2005, <http://www.tek.org.tr>.
14. YÜKSELER, Zafer, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Ortamı İlişkisi", Aralık, 2005, <http://www.tcmb.gov.tr>
15. YÜKSELER Zafer, "Özel İmalat Sanayinde Verimlilik ve Rekabet Gücü Göstergeleri (1997-2003)", Yayınlanmamış Çalışma, Mayıs 2004.
16. YÜKSELER Zafer, "1975-2003 Döneminde Ödemeler Dengesi ve Finansman Yapısındaki Değişim ve Ekonomiye Etkileri", Yayınlanmamış Çalışma, Nisan 2004.

E K T A B L O L A R

Ek Tablo: 1- Türkiye'nin 15 Ülke ile Dış Ticaret Hacmi ve 15 Ülkenin Dünya Hasılası ve Mal&Hizmet İhracatı İçindeki Payı (Yüzde)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	28,82	28,34	28,01	25,22	24,97	25,47	24,94	22,45	21,09	18,91	18,75	17,56	18,17	17,85
İtalya	12,70	12,82	12,02	12,47	13,60	12,77	12,76	12,16	12,04	11,92	11,08	10,45	10,32	10,28
Fransa	8,97	9,63	11,58	10,57	9,75	10,23	10,29	10,42	8,85	9,16	8,78	8,68	10,12	8,75
İspanya	3,72	3,97	4,99	4,87	4,70	5,02	5,59	6,20	6,00	5,84	5,67	4,77	5,02	5,17
İngiltere	9,28	9,81	9,91	9,75	9,54	10,78	10,56	10,41	9,69	9,24	8,96	7,48	7,16	7,33
Yunanistan	1,58	1,53	1,71	1,77	1,73	1,78	1,98	1,86	1,69	2,05	2,04	1,99	2,10	1,84
Japonya	4,74	4,79	3,74	3,61	3,34	3,15	3,07	3,04	3,05	2,69	2,51	2,42	2,29	2,20
Rusya	9,19	7,77	7,31	9,23	10,17	9,99	10,04	11,50	13,96	16,27	17,93	21,00	17,22	16,13
Polonya	0,75	0,83	0,74	0,69	0,95	1,16	1,33	1,79	1,89	1,93	1,96	1,98	2,39	2,54
Çin	1,80	1,96	2,30	2,94	2,63	3,23	4,59	5,14	6,79	8,01	9,06	9,49	10,86	11,95
Güney Kore	2,47	2,58	2,40	2,67	1,92	1,88	2,02	2,80	3,27	2,88	2,87	2,42	2,55	3,12
Tayland	0,43	0,31	0,40	0,51	0,44	0,47	0,59	0,66	0,67	0,77	0,82	0,87	0,83	0,92
Malezya	0,91	0,73	0,63	0,63	0,64	0,78	0,91	0,74	0,77	0,77	0,85	0,89	0,84	0,83
Brezilya	0,82	1,00	0,64	0,70	0,70	0,56	0,67	0,67	0,82	0,82	0,89	0,97	1,14	1,21
ABD	13,81	13,95	13,61	14,36	14,90	12,73	10,67	10,14	9,40	8,75	7,83	9,03	8,99	9,89
15 Ülke Toplamı	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
8 Gelişmiş Ülke (*)	83,62	84,83	85,58	82,63	82,54	81,92	79,86	76,70	71,82	68,55	65,62	62,38	64,17	63,3
7 Yükselen Piy.E. (**)	16,38	15,17	14,42	17,37	17,46	18,08	20,14	23,30	28,18	31,45	34,38	37,62	35,83	36,70
15 Ülke/T.Dış Tic. Hac.	61,56	61,84	60,28	59,65	58,92	57,87	58,25	58,92	57,55	57,46	56,78	53,95	54,08	54,30
8 Gelişmiş Ülke (*)	51,48	52,46	51,59	49,29	48,63	47,41	46,52	45,19	41,33	39,39	37,26	33,65	34,70	34,38
7 Yükselen Piy.E. (**)	10,08	9,38	8,69	10,36	10,29	10,46	11,73	13,73	16,22	18,07	19,52	20,30	19,37	19,93
15 Ülke GSYH/Dünya	74,58	74,98	75,06	75,00	75,07	75,17	74,34	73,47	72,31	71,37	70,27	69,35	70,40	69,15
8 Gelişmiş Ülke (*)	64,12	65,52	66,48	65,63	65,42	65,26	64,35	62,90	60,51	58,29	55,76	53,37	53,94	50,92
7 Yükselen Piy.E. (**)	10,46	9,46	8,58	9,38	9,64	9,92	10,00	10,56	11,80	13,08	14,51	15,98	16,46	18,23
15 Ülke İhr/Dun.M&H İhr.	45,27	45,66	45,03	44,60	44,41	44,22	44,43	44,31	43,79	43,99	43,70	43,46	42,68	43,40
8 Gelişmiş Ülke (*)	36,26	36,92	36,08	34,63	34,31	33,44	32,75	31,67	30,10	29,52	28,76	27,80	27,04	26,59
7 Yükselen Piy.E. (**)	9,01	8,74	8,96	9,98	10,10	10,78	11,68	12,64	13,68	14,47	14,95	15,66	15,64	16,81

Kaynak: TÜİK, IMF ve kendi hesaplamalarımız.

(*) Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, Yunanistan, Japonya ve ABD'den oluşmaktadır.

(**) Rusya, Polonya, Çin, Güney Kore, Tayland, Malezya ve Brezilya.

Ek Tablo: 2- 1 ABD Doları Karşılığı Ülke Parası (Yıllık Ortalama)

Ülke	Birim	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	Euro	0.891	0.892	0.939	1.085	1.064	1.063	0.886	0.805	0.804	0.797	0.731	0.683	0.720	0.755
İtalya	Euro	0.891	0.892	0.939	1.085	1.064	1.063	0.886	0.805	0.804	0.797	0.731	0.683	0.720	0.755
Fransa	Euro	0.891	0.892	0.939	1.085	1.064	1.063	0.886	0.805	0.804	0.797	0.731	0.683	0.720	0.755
İspanya	Euro	0.891	0.892	0.939	1.085	1.064	1.063	0.886	0.805	0.804	0.797	0.731	0.683	0.720	0.755
İngiltere	Pound	0.611	0.604	0.618	0.633	0.694	0.666	0.612	0.546	0.549	0.543	0.500	0.540	0.639	0.647
Yunanistan	Euro	0.891	0.892	0.939	1.085	1.064	1.063	0.886	0.805	0.804	0.797	0.731	0.683	0.720	0.755
Japonya	Yen	121.0	130.9	113.9	107.8	121.5	125.4	115.9	108.2	110.2	116.3	117.8	103.4	93.6	87.8
Rusya	Ruble	5.79	9.71	24.62	28.13	29.17	31.35	30.69	28.81	28.28	27.19	25.58	24.85	31.74	30.37
Polonya	Zloti	3.279	3.475	3.967	4.346	4.094	4.080	3.889	3.658	3.236	3.103	2.768	2.409	3.120	3.015
Çin	Yuan	8.290	8.279	8.278	8.279	8.277	8.277	8.277	8.277	8.194	7.973	7.608	6.949	6.831	6.770
Güney Kore	Won	951.3	1401.4	1188.8	1131.0	1291.0	1251.1	1191.6	1145.3	1024.1	954.8	929.3	1102.0	1276.9	1156.1
Tayland	Baht	31.36	41.36	37.81	40.11	44.43	42.96	41.49	40.22	40.22	37.88	34.52	33.31	34.29	31.69
Malezya	Ringit	2.813	3.924	3.800	3.800	3.800	3.800	3.800	3.800	3.788	3.668	3.438	3.336	3.525	3.221
Brezilya	Real	1.078	1.161	1.815	1.830	2.358	2.921	3.077	2.925	2.434	2.175	1.947	1.834	1.999	1.759
ABD	Dolar	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Türkiye (1)	Bin TL	151.9	260.7	418.8	625.2	1255.6	1507.2	1500.9	1425.5	1343.6	1428.5	1302.9	1301.5	1550.0	1502.8
Bilgi için		1 ABD Doları Karşılığı Nominal Döviz Kuru Endeksi (1997=100)													
15 Ülke (*)		100.00	107.34	128.32	149.15	155.23	158.18	145.30	141.62	149.84	154.85	151.19	157.07	168.41	160.84
Türkiye		100.00	171.68	275.76	411.69	826.78	992.48	988.30	938.66	884.73	940.64	857.93	857.01	1020.64	989.56

Kaynak: IMF, IFS çeşitli sayılar ve kendi hesaplamalarımız.

(1) Türkiye için dolar karşılığı eski TL'ye göre verilmiştir.

(* 15 Ülkenin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmindeki payları kullanılarak ağırlıklandırılmıştır.

Ek Tablo: 3- Enflasyon, Büyüme, İstihdam, Verimlilik ve Dış Ticaret Endekslerindeki Gelişmeler (1997=100)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tüketici Fiyat E.														
15 Ülke (*)	100.0	103.8	112.8	122.1	132.4	139.1	146.9	160.3	181.2	203.0	224.1	265.2	256.6	260.9
Türkiye	100.0	184.9	304.7	471.7	728.3	1055.7	1323.1	1463.3	1611.6	1780.8	1937.2	2138.6	2272.4	2467.4
Türkiye/15 Ülke	100.0	178.1	270.1	386.3	550.1	759.0	900.7	912.9	889.4	877.2	864.4	806.4	885.6	945.7
Top.Eşya Fiyat E.														
15 Ülke (*)	100.0	100.5	104.7	117.2	125.0	127.6	135.6	153.3	180.3	206.6	234.5	293.6	249.3	262.6
Türkiye	100.0	171.7	263.0	398.4	643.8	966.5	1214.1	1390.9	1473.4	1610.4	1712.1	1930.1	1953.7	2120.2
Türkiye/15 Ülke	100.0	170.8	251.2	339.9	515.0	757.4	895.4	907.3	817.2	779.5	730.1	657.4	783.7	807.4
Büyüme														
15 Ülke (*)	100.0	101.7	104.9	109.3	111.5	113.5	116.9	121.9	127.6	135.4	144.4	151.0	148.4	156.8
Türkiye	100.0	103.1	98.2	105.3	97.6	105.2	110.8	121.1	131.3	140.3	146.9	148.2	141.2	153.8
Türkiye/15 Ülke	100.0	101.4	93.6	96.3	87.5	92.7	94.8	99.3	102.9	103.6	101.7	98.1	95.1	98.1
İstihdam														
15 Ülke (*)	100.0	101.1	102.6	103.8	105.2	105.8	106.5	107.8	109.6	111.3	113.3	114.0	112.2	113.3
Türkiye	100.0	105.5	105.9	105.8	103.4	102.6	103.7	105.8	108.1	110.0	111.7	114.2	114.6	121.7
Türkiye/15 Ülke	100.0	104.4	103.2	101.9	98.3	97.0	97.4	98.1	98.6	98.8	98.6	100.2	102.1	107.4
İşgücü Verimliliği														
15 Ülke (*)	100.0	100.6	102.4	105.4	106.1	107.5	109.9	113.4	116.9	122.3	128.1	133.0	132.5	138.9
Türkiye	100.0	97.7	92.7	99.5	94.4	102.5	106.9	114.5	121.5	127.6	131.5	129.8	123.2	126.4
Türkiye/15 Ülke	100.0	97.1	90.5	94.4	89.0	95.3	97.3	101.0	103.9	104.3	102.7	97.6	93.0	91.0
İhracat Miktar End.														
15 Ülke (*)	100.0	105.2	111.2	124.1	126.6	131.7	139.6	156.5	173.0	196.0	214.8	222.3	201.6	246.8
Türkiye	100.0	109.7	113.2	125.9	153.9	178.2	212.8	243.2	268.5	300.6	334.0	354.7	329.4	350.2
Türkiye/15 Ülke	100.0	104.3	101.8	101.4	121.6	135.3	152.5	155.4	155.2	153.3	155.5	159.6	163.4	141.9
İthalat Miktar End.														
15 Ülke (*)	100.0	106.7	111.2	127.3	130.0	135.8	146.6	164.8	178.1	203.4	225.1	237.7	206.7	242.0
Türkiye	100.0	97.6	96.4	127.9	96.2	116.1	144.7	176.1	197.0	213.7	241.1	237.5	207.2	250.4
Türkiye/15 Ülke	100.0	91.5	86.7	100.4	74.0	85.5	98.7	106.9	110.6	105.1	107.1	99.9	100.2	103.5
İhracat B.D./Fiy. En.														
12 Ülke (*)	100.0	99.9	96.8	100.2	102.4	101.5	101.6	102.8	105.3	108.5	111.3	116.6	113.2	118.4
Türkiye	100.0	96.0	89.5	85.6	83.4	81.8	92.3	107.3	113.4	117.8	133.3	154.5	128.9	135.1
Türkiye/12 Ülke	100.0	96.1	92.5	85.4	81.5	80.6	90.9	104.4	107.7	108.6	119.8	132.6	113.9	114.1
İthalat B.D./Fiy. En.														
13 Ülke (*)	100.0	97.9	95.1	104.1	104.5	101.2	100.5	102.5	107.6	113.2	115.9	126.2	116.2	124.8
Türkiye	100.0	96.0	90.7	94.8	94.5	93.4	105.3	121.2	129.8	141.2	154.9	186.8	149.4	162.7
Türkiye/13 Ülke	100.0	98.1	95.3	91.1	90.5	92.3	104.8	118.3	120.6	124.7	133.6	148.0	128.6	130.4

Kaynak: IMF, IFS-WEO veri tabanı, TÜİK ve kendi hesaplamalarımız.

(*)15 Ülkenin ilgili yılda Türkiye ile yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki payları kullanılarak ağırlıklandırılmıştır.

Ek Tablo: 4: Tüketici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi (RGE_{CPI}, 1997=100)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	100.0	106.8	114.7	135.6	105.2	119.6	123.8	128.9	148.1	150.2	160.5	161.6	151.4	175.9
İtalya	100.0	105.8	112.4	131.4	101.2	113.4	115.9	119.9	137.3	138.5	148.6	148.6	137.7	159.2
Fransa	100.0	107.2	115.1	135.7	105.6	119.1	122.4	126.9	145.4	147.4	158.8	159.3	149.8	173.3
İspanya	100.0	105.9	111.8	129.6	99.0	110.3	112.3	115.4	130.2	129.6	137.8	136.8	129.1	148.8
İngiltere	100.0	102.9	106.4	109.9	91.0	103.7	116.6	117.7	134.5	133.8	140.9	161.7	171.8	186.0
Yunanistan	100.0	102.9	108.4	125.9	96.4	106.9	108.3	111.4	125.5	125.3	133.1	132.0	122.7	137.6
Japonya	100.0	115.8	103.7	102.5	89.5	112.5	131.2	142.5	170.2	186.2	224.7	214.9	176.0	186.2
Rusya	100.0	141.4	198.2	194.4	127.6	143.1	155.0	153.0	155.6	141.8	145.9	137.4	140.2	140.5
Polonya	100.0	102.1	111.5	115.0	78.9	93.2	110.9	117.3	118.7	117.1	121.6	112.1	124.7	131.5
Çin	100.0	108.4	112.9	116.7	89.0	108.4	134.8	151.1	171.7	171.0	185.7	177.0	156.4	168.0
Güney Kore	100.0	147.6	127.4	122.9	103.6	118.0	136.7	147.8	150.2	142.5	161.3	201.9	203.0	200.0
Tayland	100.0	131.3	122.8	133.1	111.4	129.3	154.3	169.5	189.5	177.4	188.4	190.6	176.6	176.9
Malezya	100.0	142.7	138.1	141.0	106.9	126.7	157.8	181.1	204.8	199.9	218.0	221.6	207.8	209.2
Brezilya	100.0	112.5	172.0	167.9	155.8	214.7	248.3	257.7	234.6	209.1	215.3	212.2	196.7	184.6
ABD	100.0	106.0	106.5	106.8	79.9	94.9	116.7	132.3	149.5	150.6	174.5	185.9	166.3	183.2
15 Ülke (*)	100.0	111.8	122.4	133.2	101.3	115.8	125.9	131.8	147.4	146.6	158.5	161.3	153.0	169.3
Türkiye	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) 15 ülkenin Türkiye ile 2002-2005 döneminde yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmıştır.

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması, o ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

Ek Tablo: 5: İşgücü Verimliliğine Göre Düzeltilmiş Tüketici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi (RGE-LP_{CPI}, 1997=100)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	100.0	111.2	126.5	142.6	116.9	122.9	123.2	120.7	131.9	130.3	136.1	138.3	130.3	152.1
İtalya	100.0	109.2	122.8	135.5	109.8	112.1	108.3	105.5	113.7	109.5	114.5	113.9	107.3	113.1
Fransa	100.0	113.0	130.6	148.3	121.6	126.7	124.7	123.0	134.5	131.6	135.8	136.7	132.9	153.3
İspanya	100.0	108.2	119.6	127.6	101.8	104.5	102.4	98.9	98.3	93.0	96.5	98.6	101.1	115.9
İngiltere	100.0	107.4	119.0	117.3	102.9	109.1	120.0	114.9	125.0	120.6	126.1	146.6	158.6	168.5
Yunanistan	100.0	105.5	121.5	136.7	116.1	121.0	121.9	121.2	129.9	126.6	134.6	136.5	132.5	142.6
Japonya	100.0	117.9	112.4	106.6	99.0	115.7	131.6	137.0	156.5	165.5	197.4	190.4	156.5	168.5
Rusya	100.0	130.0	195.6	200.3	141.5	148.4	166.0	161.4	162.5	149.3	157.6	158.6	160.7	162.4
Polonya	100.0	108.4	135.0	146.4	109.4	124.3	149.4	153.1	147.9	142.6	146.8	138.7	165.1	175.1
Çin	100.0	118.3	137.5	141.6	120.6	144.6	188.0	214.4	251.3	264.3	312.1	326.2	329.2	375.8
Güney Kore	100.0	148.6	145.4	136.6	124.2	134.4	153.7	159.3	156.6	148.8	167.3	215.7	229.5	230.7
Tayland	100.0	124.1	127.9	131.4	121.4	132.9	159.1	168.6	183.3	169.3	180.3	186.5	174.7	182.4
Malezya	100.0	131.0	137.5	135.9	107.4	114.1	139.5	157.7	175.7	167.6	185.9	196.5	186.5	191.0
Brezilya	100.0	114.3	181.2	162.0	161.9	202.2	223.4	216.7	186.4	160.4	181.0	183.6	176.8	168.1
ABD	100.0	111.4	121.3	114.6	91.0	101.6	121.7	132.0	142.4	137.6	156.3	170.1	162.1	180.2
15 Ülke (*)	100.0	114.3	133.6	141.0	114.3	121.7	130.3	130.9	140.4	138.6	147.2	153.3	150.5	165.4
Türkiye	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) 15 ülkenin Türkiye ile 2002-2005 döneminde yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmıştır.

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması, o ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

Ek Tablo: 6: Toptan Eşya/Üretici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi (RGE_{w p i/ppi}, 1997=100)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	100.0	100.5	102.0	115.7	88.7	111.2	114.9	124.0	133.1	128.7	135.7	135.6	126.8	146.5
İtalya	100.0	100.0	100.7	111.4	86.2	107.9	111.6	119.0	128.5	124.0	128.0	128.9	121.1	138.1
Fransa	100.0	101.1	102.8	115.5	90.1	113.1	117.8	126.6	137.8	136.4	142.6	143.4	136.2	155.3
İspanya	100.0	100.8	100.5	111.7	86.7	107.6	111.5	118.2	126.6	122.4	126.2	125.0	115.9	131.9
İngiltere	100.0	98.9	96.1	98.4	87.0	104.4	119.7	127.0	141.0	140.1	146.6	166.5	165.0	179.4
Yunanistan	100.0	96.4	95.0	104.7	80.7	98.5	101.2	107.2	113.6	108.3	111.1	106.5	101.3	112.1
Japonya	100.0	109.8	92.5	88.8	82.5	108.6	127.9	142.0	160.0	169.9	197.0	186.7	151.6	159.5
Rusya	100.0	156.8	238.6	188.8	132.2	159.3	169.0	155.1	142.0	124.8	120.0	108.3	126.7	120.9
Polonya	100.0	98.8	101.9	105.2	78.4	96.7	113.1	120.0	118.2	114.1	116.0	111.2	118.3	125.2
Çin	100.0	100.7	97.4	98.5	78.7	99.2	121.5	136.8	147.5	143.2	154.4	148.9	131.5	138.3
Güney Kore	100.0	131.3	108.5	102.6	94.7	115.2	135.4	148.0	145.6	138.3	154.7	190.7	188.2	183.7
Tayland	100.0	117.5	107.6	111.4	96.9	115.2	134.9	148.0	152.4	137.7	141.8	133.2	121.0	114.6
Malezya	100.0	125.9	120.2	118.3	100.2	120.0	144.7	163.1	171.0	159.6	166.7	168.2	162.9	157.8
Brezilya	100.0	104.0	133.0	115.2	106.1	140.9	146.8	152.3	134.9	123.0	121.5	113.6	105.5	98.3
ABD	100.0	102.5	97.0	93.0	74.0	94.7	113.4	128.8	134.9	132.5	147.4	151.4	141.1	147.9
15 Ülke (*)	100.0	108.3	116.1	116.7	93.4	113.0	122.6	129.8	136.4	131.6	138.2	139.6	133.9	145.7
Türkiye	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) 15 ülkenin Türkiye ile 2002-2005 döneminde yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmıştır.

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması, o ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

Ek Tablo: 7 - İşgücü Verimliliğine Göre Düzeltilmiş Toptan Eşya/Üretici Fiyatları Bazlı Rekabet Gücü Endeksi (RGE-LP_{w p i/ppi}, 1997=100)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	100.0	104.7	106.7	121.8	103.5	114.7	114.4	116.2	118.6	111.7	115.0	116.1	109.2	126.7
İtalya	100.0	103.3	103.9	114.9	98.3	106.7	104.3	104.7	106.5	98.1	98.6	98.8	94.4	98.1
Fransa	100.0	106.6	108.4	126.3	108.9	120.3	120.0	122.7	127.5	121.9	122.0	123.0	120.9	137.4
İspanya	100.0	102.9	102.6	110.1	93.7	101.9	101.8	101.3	95.7	87.9	88.4	90.1	90.8	102.7
İngiltere	100.0	103.2	100.3	105.0	98.5	109.9	123.2	124.0	131.1	126.4	131.3	151.1	152.4	162.6
Yunanistan	100.0	98.9	97.4	113.7	102.1	111.6	113.9	116.7	117.6	109.5	112.4	110.1	109.5	116.2
Japonya	100.0	111.8	94.1	92.4	91.3	111.8	128.3	136.5	147.2	151.0	173.1	165.4	134.8	144.3
Rusya	100.0	144.1	219.3	194.5	146.6	165.2	181.1	163.7	148.2	131.4	129.6	125.1	145.3	139.7
Polonya	100.0	104.8	108.1	133.9	108.6	128.9	152.4	156.6	147.3	139.0	140.0	137.5	156.6	166.8
Çin	100.0	109.8	106.3	119.6	106.6	132.4	169.5	194.2	216.0	221.2	259.5	274.4	276.9	309.4
Güney Kore	100.0	132.2	109.2	114.1	113.6	131.1	152.2	159.5	151.7	142.5	160.5	203.7	212.7	211.9
Tayland	100.0	111.0	101.6	110.0	105.5	118.4	139.2	147.2	147.3	131.5	135.7	130.3	119.7	118.2
Malezya	100.0	115.6	110.3	114.0	100.7	108.1	127.9	142.0	146.7	134.4	142.1	149.2	146.2	144.1
Brezilya	100.0	105.7	135.2	111.1	110.3	132.7	132.1	128.1	107.2	94.3	102.2	98.3	94.8	89.5
ABD	100.0	107.7	101.9	99.8	84.3	101.5	118.3	128.5	128.5	121.1	132.0	138.5	137.6	145.4
15 Ülke (*)	100.0	110.4	117.8	123.5	105.3	118.8	127.0	128.8	129.7	122.4	128.0	132.2	131.7	142.0
Türkiye	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) 15 ülkenin Türkiye ile 2002-2005 döneminde yaptıkları toplam dış ticaret hacmi içindeki paylarına göre ağırlıklandırılmıştır.

Not: Endeks değerinin 100'ün üzerinde olması, o ülkenin Türkiye'ye karşı rekabet gücü kazandığını göstermektedir.

Ek Tablo: 8 – Türkiye'nin Ülkelere Göre İhracatı (Milyon Dolar)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	5.254	5.459	5.475	5.180	5.367	5.869	7.485	8.745	9.455	9.686	11.993	12.952	9.793	11.485
İtalya	1.387	1.555	1.683	1.789	2.342	2.376	3.193	4.648	5.617	6.752	7.480	7.819	5.889	6.510
Fransa	1.163	1.305	1.570	1.657	1.895	2.135	2.826	3.668	3.806	4.604	5.974	6.618	6.211	6.055
İspanya	439	513	763	713	950	1.125	1.790	2.620	3.011	3.720	4.580	4.047	2.818	3.565
İngiltere	1.511	1.740	1.829	2.037	2.175	3.025	3.670	5.544	5.917	6.814	8.627	8.159	5.938	7.238
Yunanistan	298	370	407	438	476	590	920	1.171	1.127	1.603	2.263	2.430	1.630	1.456
Japonya	144	113	122	150	124	130	156	190	234	263	247	330	233	272
Rusya	2.057	1.348	589	644	924	1.172	1.368	1.859	2.377	3.238	4.727	6.483	3.190	4.632
Polonya	255	291	220	175	241	343	486	698	830	1.060	1.436	1.587	1.322	1.505
Çin	44	38	37	96	199	268	505	392	550	693	1.040	1.437	1.600	2.260
Güney Kore	54	38	102	130	62	55	58	80	100	156	152	271	235	305
Tayland	66	11	12	17	37	45	109	124	51	61	63	100	132	220
Malezya	134	42	37	39	35	152	227	52	57	60	83	98	139	225
Brezilya	48	44	34	42	90	49	50	69	103	122	230	318	388	614
ABD	2.032	2.233	2.437	3.135	3.126	3.356	3.752	4.860	4.911	5.061	4.171	4.300	3.241	3.769
15 Ülke Top.	14.886	15.100	15.317	16.242	18.043	20.690	26.595	34.720	38.146	43.893	53.066	56.949	42.759	50.111
Diğer Ülkeler	11.375	11.874	11.270	11.533	13.291	15.369	20.658	28.447	35.330	41.642	54.206	75.078	59.384	63.865
Komşular(*)	2.958	2.980	2.709	2.840	3.534	3.966	6.556	9.366	12.632	14.497	19.703	29.168	20.750	25.483
Türkiye Top.	26.261	26.974	26.587	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143	113.976

(*)Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Ukrayna, Suriye, İran, İsrail, S.Arabistan, B.Arap Emirlikleri ve 2003 yılından itibaren Irak.

Ek Tablo: 9 – Türkiye'nin Ülkelere Göre İthalatı (Milyon Dolar)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Almanya	8.021	7.316	5.880	7.198	5.335	7.042	9.453	12.516	13.634	14.768	17.540	18.687	14.097	17.548
İtalya	4.463	4.222	3.192	4.333	3.484	4.097	5.472	6.866	7.566	8.663	9.968	11.012	7.673	10.203
Fransa	2.967	3.034	3.127	3.532	2.284	3.053	4.164	6.201	5.888	7.240	7.850	9.022	7.092	8.176
İspanya	1.276	1.276	1.262	1.678	1.066	1.419	2.004	3.254	3.555	3.833	4.343	4.548	3.777	4.840
İngiltere	2.763	2.683	2.190	2.748	1.914	2.438	3.500	4.317	4.696	5.138	5.477	5.324	3.473	4.681
Yunanistan	431	320	288	431	266	313	428	594	728	1.045	950	1.151	1.131	1.542
Japonya	2.040	2.046	1.393	1.621	1.307	1.466	1.927	2.684	3.109	3.217	3.703	4.027	2.782	3.298
Rusya	2.174	2.155	2.374	3.887	3.436	3.892	5.451	9.033	12.906	17.806	23.508	31.364	19.450	21.600
Polonya	92	82	81	165	168	245	415	996	1.244	1.437	1.646	1.978	1.817	2.621
Çin	787	846	895	1.345	926	1.368	2.610	4.476	6.885	9.669	13.234	15.658	12.677	17.181
Güney Kore	1.086	1.124	871	1.181	760	900	1.312	2.573	3.485	3.566	4.370	4.092	3.118	4.764
Tayland	133	129	151	232	152	195	292	501	678	937	1.229	1.473	957	1.281
Malezya	283	285	219	269	239	245	391	647	786	934	1.253	1.512	961	1.124
Brezilya	330	407	226	303	212	236	402	566	799	935	1.173	1.424	1.106	1.348
ABD	4.330	4.054	3.080	3.911	3.261	3.099	3.496	4.745	5.376	6.261	8.166	11.976	8.576	12.319
15 Ülke Top.	31.176	29.979	25.229	32.834	24.810	30.008	41.317	59.969	71.335	85.449	104.410	123.248	88.687	112.526
Diğer Ülkeler	17.383	15.942	15.442	21.669	16.589	21.546	28.023	37.571	45.439	54.127	65.653	78.716	52.241	73.009
Komşular(*)	4.158	3.476	3.362	5.085	3.438	5.092	7.029	10.221	13.499	17.307	21.543	28.043	15.401	20.006
Türkiye Top.	48.559	45.921	40.671	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.576	170.063	201.964	140.928	185.535

(*)Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Ukrayna, Suriye, İran, İsrail, S.Arabistan, B.Arap Emirlikleri ve 2003 yılından itibaren Irak.

Ek Tablo: 10 – Dış Ticaret Dengesi ve İhracat/İthalat Oranları

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)														
15 Ülke	-16.290	-14.879	-9.912	-16.592	-6.767	-9.318	-14.722	-25.249	-33.189	-41.556	-51.344	-66.299	-45.928	-62.415
Diğer Ülke.	-6.008	-4.068	-4.172	-10.136	-3.298	-6.177	-7.365	-9.124	-10.109	-12.485	-11.447	-3.638	7.143	-9.144
Komşu Ülke	-1.200	-496	-653	-2.245	-804	-1.126	-473	-855	-867	-2.810	-1.840	1.125	5.349	1.477
Diğer	-4.808	-3.572	-3.519	-7.891	-2.494	-5.051	-6.892	-8.269	-9.242	-9.675	-9.607	-4.763	1.794	-10.621
Türkiye Top.	-22.298	-18.947	-14.084	-26.728	-10.065	-15.495	-22.087	-34.373	-43.298	-54.041	-62.791	-69.937	-38.785	-71.559
İhracat / İthalat Oranı (%)														
15 Ülke	47.75	50.37	60.71	49.47	72.72	68.95	64.37	57.90	53.47	51.37	50.82	46.21	48.21	44.53
Diğer Ülke.	65.44	74.48	72.98	53.22	80.12	71.33	73.72	75.72	77.75	76.93	82.56	95.38	113.67	84.48
Komşu Ülke	71.15	85.72	80.57	55.85	81.46	77.89	93.27	91.63	93.58	83.76	91.46	104.01	134.73	106.15
Diğer	63.64	71.35	70.87	52.42	79.65	69.30	67.17	69.77	71.06	73.72	78.22	90.60	104.87	78.33
Türkiye Top.	54.08	58.74	65.37	50.96	75.69	69.94	68.15	64.76	62.92	61.28	63.08	65.37	72.48	61.43

Kaynak: TÜİK ve kendi hesaplamalarımız.

Ek Tablo: 11 – Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalatın Dağılımı (Yüzde)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İHRACAT (FOB)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1. 15 Ülke	56,68	55,98	57,61	58,48	57,58	57,38	56,28	54,97	51,92	51,32	49,47	43,13	41,86	43,97
a. AB+ABD	46,02	48,84	53,27	53,82	52,12	51,24	50,02	49,48	46,06	44,71	42,03	35,09	34,77	35,16
b. Asya+Diğer(*)	10,67	7,14	4,34	4,66	5,46	6,14	6,26	5,48	5,85	6,61	7,44	8,05	7,09	8,80
Rusya	7,83	5,00	2,22	2,32	2,95	3,25	2,90	2,94	3,24	3,79	4,41	4,91	3,12	4,06
2. Diğer Ülkeler	43,32	44,02	42,39	41,52	42,42	42,62	43,72	45,05	48,08	48,68	50,53	56,87	58,14	56,03
a. Komşu Ülke(**)	11,27	11,05	10,19	10,22	11,28	11,00	13,87	14,83	17,19	16,95	18,37	22,09	20,31	22,36
b. Diğerleri	32,05	32,97	32,20	31,30	31,14	31,62	29,84	30,21	30,89	31,74	32,16	34,77	37,82	33,68
İTHALAT (FOB)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1. 15 Ülke	64,20	65,28	62,03	60,24	59,93	58,21	59,59	61,48	61,09	61,22	61,39	61,02	62,93	60,65
a. AB+ABD	49,94	49,88	46,76	43,72	42,54	41,63	41,13	39,46	35,49	33,64	31,93	30,56	32,51	31,97
b. Asya+Diğer(*)	14,26	15,40	15,27	16,52	17,39	16,58	18,46	22,02	25,60	27,58	29,47	30,46	30,42	28,68
Rusya	4,48	4,69	5,84	7,13	8,30	7,55	7,86	9,26	11,05	12,76	13,82	15,53	13,80	11,64
2. Diğer Ülkeler	35,80	34,72	37,97	39,76	40,07	41,79	40,41	38,52	38,91	38,78	38,61	38,98	37,07	39,35
a. Komşu Ülke(**)	8,56	7,57	8,27	9,33	10,48	9,88	10,14	10,48	11,56	12,40	12,67	13,89	10,93	12,94
b. Diğerleri	27,23	27,15	29,70	30,43	29,59	31,92	30,28	28,04	27,35	26,38	25,94	25,09	26,14	26,41

(*) Çin, Güney Kore, Japonya, Malezya, Tayland,, Polonya, Brezilya.

(**) Romanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Ukrayna, Suriye, İran, İsrail, S.Arabistan, B.Arap Emirlikleri ve 2003 yılından itibaren Irak.